

วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน
ANALYSIS OF THE ROLE OF BUDDHIST ECCLESIASTICAL MONKS TO
CULTIVATE FAITH TO CHILDREN AND YOUTH

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ANALYSIS OF THE ROLE OF BUDDHIST ECCLESIASTICAL MONKS TO
CULTIVATE FAITH TO CHILDREN AND YOUTH

Phra Athikan Chaturong Athipanyo

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ., ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาเกษม ตรีโณ, ผศ., ดร.)

กรรมการ

(พระราชวรเมธี, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชวรเมธี, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์

กรรมการ

ผู้วิจัย

พระอธิการจตุรงค์ อธิปญโญ (เถียรอ่ำ)

วิทยานิพนธ์ : วิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

ผู้วิจัย : พระอธิการจตุรงค์ อธิปัญญา (เถียรอำ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระราชวชิรเมธี ดร. ป.ธ.๙ พธ.บ., ศษ.บ., อ.ม., กศ.ด.

: ผศ.อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์ ป.ธ.๖, พธ.บ., ศษ.บ., กศ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๒ เมษายน ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” มีจุดประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาหลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. หลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ตามหลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักของความเชื่อหรือความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือ

แบบที่ ๑ เป็นศรัทธาแบบที่ถูกต้องเป็นศรัทธาที่นำไปสู่ปัญญาเกิดจากการสืบค้น สนใจ และเข้าไปหาในเรื่องราวต่าง ๆ

แบบที่ ๒ เป็นศรัทธาแบบที่ผิดเป็นศรัทธาที่ปิดกั้นปัญญา ห้ามถาม ห้ามสงสัย ประพฤติปฏิบัติตามอย่างเดียว

หลักการปลูกฝังศรัทธา ได้แก่ ๑) ด้านรูปูปปมาณา บุคคลผู้เลื่อมใสในรูป ๒) ด้านลูขูปปมาณา บุคคลผู้เลื่อมใสในความเศร้าหมอง ๓) ด้านโฆสูปปมาณา บุคคลผู้เลื่อมใสในเสียง ๔) ด้านธัมมูปปมาณา บุคคลผู้เลื่อมใสในธรรม

๒. บทบาทการปลูกฝังศรัทธาของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในสมัยพุทธกาลพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้ามีบทบาทอย่างมากในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ บทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์นั้นมี ๓ ประการ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพ และให้คุณธรรม คือ ความประพฤติดีปฏิบัติชอบสำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพของประชาชน

ให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ตลอดไป พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์ในสมัยนั้น ส่วนใหญ่จะมีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนโดยเข้าไปสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้นำในภูมิภาคนั้นก่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้น จึงค่อยสอนธรรมแก่ผู้นำชุมชน และใช้ผู้นำเป็นฐานขยายพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไปสืบเนื่องจากการที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาพระองค์ได้จัดส่งพระสมณะทูต คือ พระโสณะเถระกับพระอุตรเถระนำพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ตามเส้นทางของชาวอินเดียเข้ามาสู่สุวรรณภูมิ ประชาชนคนไทยจึงได้รับอิทธิพลยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของตนและนับถือตลอดมาจนกระทั่งบัดนี้

บทบาทของพระสงฆ์ สำหรับพระสงฆ์ไทยมีหน้าที่ และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ๕ ด้าน คือ (๑) บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ (๒) บทบาทด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป (๓) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๔) บทบาทด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม (๕) บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

๓. วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

พบว่า พระสังฆาธิการในอดีตมีบทบาทในการปลุกฝังศรัทธาแก่ประชาชน ๒ ด้าน ใช้วิธีปลุกฝังศรัทธาด้วยกัน ๔ วิธี สำหรับพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ๑๐ รูป จะมีการปลุกฝังศรัทธาโดยยึดรูปแบบหรือวิธีการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์และในโอกาสต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

Dissertation Title : ANALYSIS OF THE ROLE OF BUDDHIST ECCLESIASTIAL
MONKS TO CULTIVATE FAITH TO
CHILDREN AND YOUTH

Researcher : Phraathikarn Jaturong Athipunyo (Tianum)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phrarajavachiramethee Pali. IX., B.A, M.A., Ph.D.

: Asst. Prof. Anond Methuevarachatra Pali. VI., B.A, B.Ed., M.Ed.

Date of Graduation : 12 April 2014

ABSTRACT

This research on “Analysis of the role of Buddhist ecclesiastical monks to cultivate faith to children and youth” had 3 purposes : 1) to study the faith in Theravada Buddhism, 2) to study the role on cultivating the faith of Buddhist ecclesiastical monks in Theravada Buddhism, and 3) to analyze the Buddhist ecclesiastical monks’ role on cultivating the faith to the children and youth in Bang Munnak District, Phichit Province.

The results of the research were:

1. The faith in Theravada Buddhism, the confidence or the faith of Buddhism was divided into two types: 1) the correct faith is the faith that lead to the wisdom, resulting from the search of the interesting stories and 2) it is incorrect faith that blocked the wisdom, did not ask, but practice a lot.

The principle of the instilled faith were: 1) Rupappamanika – the person who was interested in the figure, 2) Lukuppamanika – the person who was interested in the sadness, 3) Khosappamanika – the person who was interested in the sound, and 4) Dhammapamanika – the person who was interested in the Dhamma.

2. Role on cultivating the faith of the Buddhist ecclesiastical monks in Theravada Buddhism were that in the Buddha's life time, the monks played the three important roles on teaching the Dhamma: the role of the monks as a teacher since that era: the monk had served as both a knowledge that would lead to a career and the good behavior for a professional. After the Buddha's death, the monks were the

first propagation of giving doctrinal faith to the leaders in that regions, then to teach community leaders. Buddhist leader as Ashoka ; the Great was a patron of Buddhism. He had sent two monks; Pra Sona and Pra Uttara to Suvarnabhumi. Thai people accepted the Buddhism as their religion from the past to this present.

Roles of the monks were responsible for 5 actions : (1) to take care the Ministry, (2) to manage education for monks and the public, (3) to teach the Buddhism, (4) to construct and look after the temples and (5) to perform public roles in society.

3. The analysis of the Buddhist ecclesiastical monks' role on cultivating the faith to the children and youth in Bang Munnak District, Phichit Province was found that the Buddhist ecclesiastical monks in the past that played two roles on cultivating the faith to the people and applied 4 ways for cultivating the faith. However, the ten Buddhist ecclesiastical monks in Bang Munnak District, Phichit Province cultivated the faith in various ways depending on the different situations and opportunities.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอแสดงความขอบคุณท่านทั้งหลายไว้ ณ ที่นี้ ได้แก่ พระราชวชิรเมธี, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ. อานนท์ เมธีวรฉัตร กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาครบถ้วนสำเร็จสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ และพระมหาวรญาณ วรณฺญ, ดร. หัวหน้าศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ที่ได้ให้โอกาสเปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนาขึ้น อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษานิสิตทั้งภิกษุ สามเณร และประชาชน ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ สหธรรมิกนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ ๖ ทุกรูป ทุกท่าน ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา ขอเจริญพรขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ทุกท่าน ช่วยอำนวยความสะดวกติดต่อประสานงานต่าง ๆ ให้เกิดผลสำเร็จเป็นอย่างดี

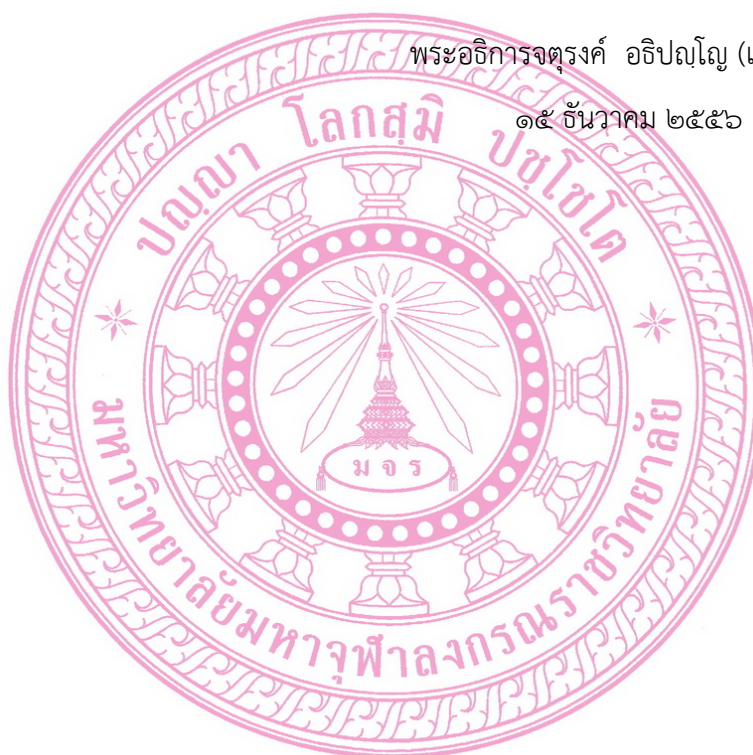
ขอกราบขอบพระคุณพระสังฆาธิการผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ในเรื่องวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน เพื่อเป็นข้อมูลในการนำมาวิเคราะห์ เพื่อทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้มีเนื้อหาที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ผู้คอยสนับสนุนทุกสิ่งทุกอย่างให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนถึงในระดับปริญญาโทโดยไม่เคยขาดตกบกพร่องในเรื่องใด ขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกท่านผู้คอยสั่งสอนให้ความรู้ทุกอย่างแก่ผู้วิจัยมา นับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงระดับชั้นปริญญาโททุก ๆ ท่าน และขอขอบพระคุณพระมหาทวี พุทธโร พระจิรวัดน์ อภินนฺโท รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่านที่คอยช่วยเหลือผู้วิจัยในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาที่ผ่านมา

กรรมอันใดที่ข้าพเจ้าได้ล่วงเกินแก่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยเจตนาหรือไม่เจตนา กิตติ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี จากการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยกราบขอมาต่อพระรัตนตรัยไว้ ณ ที่นี้

ขออาราธนาบารมีแห่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ พระอริยสาวกทุก ๆ พระองค์ พระธรรมทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ พระมหาจักรพรรดิเจ้าทุก ๆ

พระองค์ เทพรหมทุกเหล่าชั้น หลวงพ่อเชื้อ จนทสโร ขอโปรดมาปกป้องรักษา พ่อแม่ ครูบา
อาจารย์ และผู้มีอุปการคุณแก่ผู้วิชัยทุกท่าน รวมทั้งปวงชนชาวไทยทุกคนชาวโลกทุกท่าน ภพภูมิ
ทั้งหมดทั้งปวงในสามโลกธาตุ ให้ประสบแต่ความดี ปราศจากความทุกข์ มีศีลมีธรรมประจำใจ เข้าใจ
ในพระศาสนาอย่างถูกต้อง ตราบจนเข้าถึงมรรคผลนิพพานเป็นที่สุดทุกท่านทุกคนทุกภพทุกภูมิ
เทอญ

พระอธิการจตุรงค์ อธิปญโญ (เถียรอ่ำ)

๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ หลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๐
๒.๑ ความหมายของศรัทธา	๑๐
๒.๒ ความสำคัญของศรัทธา	๑๙
๒.๓ เหตุให้เกิดศรัทธา	๓๐
๒.๔ ประเภทของศรัทธา	๓๘
๒.๕ ลักษณะของศรัทธาในหลักคำสอนพระพุทธศาสนา	๓๙
๒.๖ พัฒนาการของศรัทธา	๕๒
บทที่ ๓ บทบาทการปลูกฝังศรัทธาของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๕๔
๓.๑ ความหมายและความเป็นมา	๕๔
๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล	๕๕
๓.๓ บทบาทของพระสงฆ์หลังพุทธกาล	๕๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในประเทศไทย	๖๑
๓.๕ บทบาทของพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตรในการปลุกฝังศรัทธา	๖๔
๓.๕.๑ ประวัติและบทบาทของพระสังฆาธิการในอดีต	๖๔
๓.๕.๒ ประวัติและบทบาทของพระสังฆาธิการในปัจจุบัน	๗๓
บทที่ ๔ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร	๘๙
๔.๑ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลุกฝังศรัทธาในอดีต	๘๙
๔.๑.๑ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙๑
๔.๑.๒ ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม	๙๑
๔.๒ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลุกฝังศรัทธาในปัจจุบัน	๙๒
๔.๒.๑ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙๒
๔.๒.๒ ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม	๙๓
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๖
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๙๗
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์	๙๗
บรรณานุกรม	๙๘
ภาคผนวก	๑๐๓
ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	๑๐๔
ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๐๖
ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์	๑๐๙
ง ภาพการให้สัมภาษณ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร	๑๒๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อ คัมภีร์ เช่น ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๘๘/๔๓๑ หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ ๑๒ ข้อที่ ๔๘๘ หน้า ๔๓๑, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๕/๕๔๐ หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๒ ข้อที่ ๕๐๕ หน้า ๕๔๐ ซึ่งได้เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก				
วิ.มทา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จูฬวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ม.ม. (บาลี)	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สัณฺฑิตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สัณฺฑิตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)

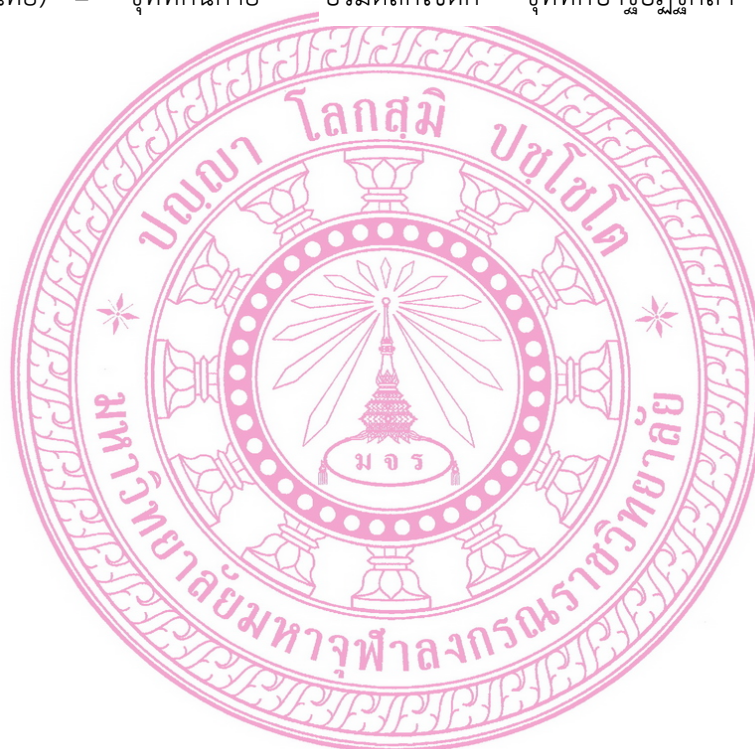
พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ปุ. (ไทย) = อภิธัมมปิฎก ปุคคลบัญญัติ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ปา.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฐิกวัคคอัฏฐกถา (ภาษาไทย)

ขุ.ขุ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ปรมัตถกโชติก ขุททกปาฐอัฏฐกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยนั้น พระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักการศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้น ทำกันหลายรูปแบบ กล่าวคือ มีการประพฤติปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส มีการสนทนธรรม การแนะนำหลักการประพฤติปฏิบัติปฏิบัติชอบ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เป็นต้น ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน และจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ส่งผลทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์ และเสียสละตนเพื่อผู้อื่น จึงยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาวัดและสถาบันสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาความเชื่อ พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นและมีบทบาทในการช่วยอบรมจิตใจของคนไทยให้สูงขึ้น

บทบาทของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงเน้นให้พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อชาวบ้านในด้านการสงเคราะห์ทางธรรม เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านเป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน หน้าที่ดังกล่าวนี้จัดได้ว่าเป็นหน้าที่ในด้านการอบรมสั่งสอนโดยตรง เป็นพุทธประสงค์ที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านแนะนำชาวบ้านให้มีศีลธรรม ให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมอันดีของพระศาสนา พระพุทธศาสนาจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีประโยชน์ที่แท้จริงต่อสังคม แต่ถ้าพระพุทธศาสนาไม่มีประโยชน์ที่แท้จริงต่อสังคมแล้วพระพุทธศาสนาก็จะเสื่อม การที่พระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อสังคมก็ต่อเมื่อมีพุทธบริษัท มีพระสงฆ์ เป็นต้น รู้เท่าทันสังคม การรู้เท่าทันเกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้รู้ความจริง การรู้ความจริง ทำให้รู้ความถูกต้อง การรู้ความถูกต้องทำให้ปฏิบัติถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้องทำให้เจริญ^๑ ในสังคมไทยปัจจุบัน พระสงฆ์ยังคงมีประโยชน์เป็นพิเศษสำหรับชุมชน ถ้าหากดำเนินการให้ดีพระสงฆ์จะเป็นผู้สมารถที่จะนำ

^๑ อนันต์ วิริยะพินิจ, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

ชนบทไปสู่ความเจริญได้ โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ ถ้ามองตามโครงสร้างของสังคมไทย จะเห็นว่าในแต่ละชุมชนจะมีสถาบันสงฆ์หรือมีวัดอยู่คู่กับชุมชนมาช้านาน พระพุทธศาสนามีอยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเชื่อ ทัศนคติ ฉะนั้น คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาจึงให้ความเคารพกับพระสงฆ์ เชื่อคำแนะนำของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล จึงมีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของคนไทย และสามารถโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เป็นคนมีความคิดที่ดี และการประพฤติปฏิบัติตนที่ดีของสังคมได้ จากการที่พระสงฆ์เป็นผู้รักษาศีลและเป็นผู้ศึกษาหลักธรรมของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์จึงนำหลักธรรมต่าง ๆ มาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในความดี ฉะนั้น คำพูดหรือคำชี้แนะของพระสงฆ์จึงน่าเชื่อถือ พระสงฆ์นอกจากจะมีหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้อยู่จนถึงปัจจุบันแล้วยังต้องทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันพระสงฆ์ที่จะเข้าไปช่วยเหลือสังคมต้องปรับตัวและเพิ่มบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม^๒

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยชาวพุทธ ในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทยที่มีความสำคัญทั้งในด้านความหมาย และสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติ เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทย กล่าวโดยรวมพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนรากเหง้าความเป็นชาติและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง องค์ประกอบของพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์ วัด อุบาสก อุบาสิกา แต่ส่วนที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประชาชนชาวพุทธมากที่สุดก็คือหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์และวัดเป็นส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรมและมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ในอดีตพระสงฆ์และวัดมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประชาชนมากที่สุดเพราะเป็นที่เคารพสักการะและเป็นที่พึ่งทางใจทั้งในยามสุขหรือทุกข์ แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นใช้คุณค่ากับวัตถุ เงินตรา เกรียติยศ ชื่อเสียงมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ส่งผลให้ประชาชนลดความสนใจในพระพุทธศาสนาตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม^๓

^๒ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^๓ ยุคลธร เพ็ญโรจน์, “ความศรัทธาของประชาชนในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อพระสงฆ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑)

เมื่อสังคมเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ มีการหลั่งไหลวัฒนธรรมจากตะวันตก นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร มีการติดต่อแข่งขันด้านการค้ากับต่างชาติส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนทั่วไปหันไปสนใจรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามา โดยไม่อาจกลั่นกรองและเลือกเฟ้นได้ทัน พระสงฆ์จะต้องเปลี่ยนบทบาทจากอดีตให้เข้ากับสังคมยุคของความคิดใหม่ ค่านิยมใหม่ และยังต้องนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาช่วยเหลือแนะนำข้อมูลที่ถูกต้องให้สอดคล้องกับความเข้าใจของเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่^๔

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชน ในอดีตเยาวชนคนไทยนั้นปรีชาและร่าเริงเกิดจากวัด คนสมัยก่อนให้พระสงฆ์สอนด้านศีลธรรมจรรยาและวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เด็กและเยาวชนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพเพราะเขาได้รับการปลูกฝังความศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งด้านศีลธรรมจริยธรรมให้ซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรมและมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้น การเผยแผ่จึงต้องหันมาเน้นที่การปลูกฝังความศรัทธาให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันเพื่อให้เขาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและพัฒนาตนเองและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีวัดเป็นที่ให้ความรู้แก่พลเมือง การอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนจึงเป็นภาระของวัด^๕

จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อันจะช่วยให้ภาพสรุปของบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนให้มีประสิทธิภาพ เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลในการจูงใจ ซึ่งผลจากการวิจัยจะช่วยให้ทราบถึงบทบาทที่ส่งผลหรือเอื้อต่อการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสให้มีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข และเป็นแนวทางยุทธศาสตร์ขององค์กรสงฆ์ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมสืบไป

^๔ ก่องแก้ว เจริญอักษร, **ความรู้เรื่องธรรมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๑-๑๖๔.

^๕ สมชาย เทพแสง, “การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ” **วิทยากรณ์ ๑๐๐** (๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทการปลูกฝังศรัทธาของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน
ในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ๒ กลุ่ม คือ ๑) พระสังฆาธิการในอดีต ๓ รูป ๒) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในอำเภอบางมูลนากจังหวัดพิจิตร จำนวน ๘ ตำบล รวม ๑๐ รูป

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทและบทบาทของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์จะเน้นเนื้อหาข้อมูลจากในคัมภีร์ไตรปิฎก ฎีกา อรรถกถา หนังสือ เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับแก่นักวิชาการและบุคคลทั่วไป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเฉพาะพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จำนวน ๘ ตำบล

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ หลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอะไรบ้าง
- ๑.๔.๒ พระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทอย่างไร
- ๑.๔.๓ พระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรมีบทบาทอย่างไรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม มักใช้คู่กับปสาทะ คือ ความเลื่อมใส เรียกว่า ศรัทธापสาทะ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสังฆาธิการผู้ล่วงลับไปแล้ว ๗ รูป ในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ ๑) หลวงพ่อครุฑ ๒) หลวงปู่ภู ๓) หลวงปู่จันทา ๔) หลวงพ่อเขียน ๕) หลวงพ่อเงิน ๖) หลวงพ่อเตียง ๗) หลวงพ่อปุ่น และพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองทางคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไป จนถึงเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ผู้ที่มีชีวิตอยู่ ๑๐ รูป ในอำเภอบางมูลนาก ได้แก่ ๑) พระครูพิสิฐคุณาภิรักษ์ ๒) พระครูวิทิตวรธรรม ๓) พระครูพิพัฒน์สุตคุณ ๔) พระครูพิศาลสุภัทรคุณ ๕) พระครูวิจารณ์บริหารกิจ ๖) พระครูวิรัชสิริคุณ ๗) พระครูวิมลธรรมโมภาส ๘) พระครูพิบูลธรรมทัศน์ ๙) พระครูวิมลปัญญาภรณ์ ๑๐) พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์

บทบาท หมายถึง กิจกรรมในการปลูกฝังศรัทธา ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศึกษา ๓) ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้รวบรวมหนังสืองานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องมาเป็นส่วนประกอบในการวิจัย ดังต่อไปนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่าบทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามที่ได้แสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิ์และหน้าที่ เช่น บุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม^๖

สมน อมรวิวัฒน์ กล่าวถึง กระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ ตามแนวทางพุทธศาสนา โดยการใช้การสอนตามวิธีการของพระพุทธเจ้าและการนำหลักของศรัทธาและโยนิโสมนสิการมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการสมัยใหม่^๗

^๖ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, การนิเทศการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๓), หน้า ๖๘

^๗ สมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไอลิเนสเตอร์, ๒๕๓๐.)

สุพัฒตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำกันทางสังคม^๘

เอื้อน เล่งเจริญ ได้แบ่งความศรัทธาหรือความเชื่อออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ศรัทธาญาณสัมปยุต ได้แก่ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา คือใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญโดยแยบคายแล้วจึงเชื่อ ศรัทธาประเภทนี้เป็นศรัทธาที่ควรให้มี ควรแสวงหา บุคคลที่ประกอบด้วยความเชื่อประเภทนี้ได้ชื่อว่า “มีจิตยืน” ของตนเองไม่มีใครเอาเป็นเครื่องมือได้ กล่าวคือ “โยนิโสมนสิการ” ได้แก่ การใคร่ครวญด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจว่าควรเชื่อหรือไม่เชื่อ บุคคลประเภทนี้ ฟังก็สักแต่ว่าฟัง คือไม่เชื่อในทันทีทันใด แต่จะใช้ปัญญาพิจารณาก่อนเมื่อมีเหตุผลควรเชื่อก็จะเชื่อ หากไม่มีเหตุผลพอ ก็ไม่เชื่อ ความเชื่อประเภทนี้ บัณฑิตสรรเสริญเป็นความเชื่อที่นำมาซึ่งความเจริญโดยส่วนเดียว เป็นความเชื่อที่มั่นคง ประกอบด้วยปัญญา

๒. ศรัทธาญาณวิปปยุต ได้แก่ ความเชื่อที่ขาดปัญญา คือ ความเชื่ออย่างงมงาย ขาดปัญญาและเหตุผล ผู้ที่มีศรัทธาประเภทนี้จะมีลักษณะ “หุเบา” ขาดจิตยั้งที่แน่นอน ทำตนเป็นทาสรับใช้ลมปาก ใครบอกอะไรก็เชื่อทันที^๙

อุทัย เอกสะพัง ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลว่าเป็นจริงตามนั้น ศรัทธาประกอบไปด้วย ๒ อย่าง คือ ศรัทธาที่ประกอบไปด้วยปัญญา เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นกับบุคคลเมื่อพิจารณาอย่างมีเหตุผลแล้วจึงลงความเห็นว่ามีความสมควรเชื่อถือศรัทธาอีกอย่างหนึ่ง คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยโมหะ เป็นความเชื่อของบุคคลที่ไม่ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาพอได้ยินได้ฟังก็เชื่อทันที เป็นศรัทธาของบุคคลประเภทสัทธาจริต อาจกลายเป็นศรัทธาอย่างมืดบอดได้^{๑๐}

ผุดพรรณ ศุภพันธุ์ จากวิทยานิพนธ์นี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศรัทธานั้น พบอยู่ในวิถีทางของการปฏิบัติของศาสนิกชน เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในลักษณะที่

^๘ สุพัฒตรา สุภาพ, *จิตวิทาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^๙ เอื้อน เล่งเจริญ, “*โลกทรรศน์ในพระพุทธศาสนา*”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๐} อุทัย เอกสะพัง, *พุทธศาสนาเถรวาท*, (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, ๒๕๔๗)

ต่างกัน จึงทำให้วิถีทางของการปฏิบัติแตกต่างกัน ฝ่ายเถรวาทเห็นว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลธรรมดาที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ มีลักษณะตรงกับพระมานุสสุพุทธะของฝ่ายมหายาน การปฏิบัติบูชาจะเน้นให้บุคคลปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ โดยมีการกราบไหว้ขออำนาจพุทธานุภาพปกป้องคุ้มครอง ทั้งนี้บุคคลจะต้องเป็นผู้กระทำความดีเป็นสำคัญ ส่วนฝ่ายมหายานมีพระพุทธเจ้าประเภท พระอาทิพุทธะ และพระธยานิพุทธะ ด้วย ซึ่งชาวพุทธมหายานมีความศรัทธาว่าเป็นผู้คอยช่วยเหลือและนำทางให้คนพ้นทุกข์และมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยการเคารพรัก การบูชาสวดอ้อนวอนภาวนาพระนามพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติบูชาด้วยความศรัทธาและรักที่เด่นชัดกว่าการปฏิบัติแบบเน้นการพึ่งตนเองของฝ่ายเถรวาท^{๑๑}

พูนชัย ปันธิยะ วิทยานิพนธ์นี้กล่าวถึง อัตตสัมมาปณิธิ หมายถึง หลักการตั้งตนไว้อย่างถูกต้อง เป็นหลักการสำคัญที่ประกอบด้วยข้อธรรมอื่นๆ อันจะทำให้ผู้ปฏิบัติตั้งตนไว้อย่างถูกต้องและถูกวิธี สามารถบรรลุถึงเป้าหมายชีวิตจากระดับโลกียะจนถึงระดับโลกุตระ อย่างสอดคล้องและผสมกลมกลืนและในการปฏิบัติหลักอัตตสัมมาปณิธิจะได้ผลต้องปฏิบัติให้สอดคล้องปัจจัย ๓ ประการ คือ ถูกทาง ถูกวิธี และถูกเป้าหมายของชีวิต (๓ ระดับ คือ ความสุขในปัจจุบัน ความสุขในอนาคต และความสุขยิ่ง) จากการศึกษาพบว่าในส่วนของการปฏิบัตินี้เองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องศรัทธา การปฏิบัติในระดับโลกียะ อัตตสัมมาปณิธิเน้นที่จะควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ ให้อยู่ในทิศทางที่ถูกต้องดีงาม พบว่า ศรัทธา เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งในการตั้งตนไว้ตามลำดับคุณธรรม โดยวางเกณฑ์ในการปฏิบัติเป็นลำดับ คือ ศีล ศรัทธา และจาคะ ส่วนในระดับโลกุตระ อัตตสัมมาปณิธิเน้นความเข้าใจหลักปฏิบัติที่ถูกต้องที่เรียกว่า สัมมาปฏิบัติหรือมรรคมรรค ๘ อย่างไรก็ตามแม้หลักอัตตสัมมาปณิธิจะมีวิธีการและเป้าหมายต่างระดับกัน แต่ที่สุดแล้วก็เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดเดียวกัน คือ นิพพาน^{๑๒}

^{๑๑} ผุดพรรณ ศุภพันธุ์, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘).

^{๑๒} พูนชัย ปันธิยะ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอัตตสัมมาปณิธิในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑)

เหลื่อ เอกตะคุ ได้สรุปว่า บทบาท หมายถึง รูปแนวทางของการแสดงพฤติกรรมแสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับจากสังคม เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน^{๑๓}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนทีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบ ศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๔}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในบทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนเพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ในการปรับปรุงแก้ไข และเป็นแนวทางยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่ศาสนาต่อไป

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยจัดลำดับได้ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร จากเอกสารปฐมภูมิ (primary source) คือพระไตรปิฎก และอรรถกถาที่เกี่ยวข้อง เอกสารทุติยภูมิ (secondary source) คือ หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา

^{๑๓} เหลื่อ เอกตะคุ, “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, (ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒).

^{๑๔} พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “การศึกษารูปแบบของพระอานนทีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาพระพุทธศาสนา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

๑.๗.๒ ศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เกี่ยวกับบทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ได้แก่

- ๑) พระครูพิสิฐคณาภิรักษ์ สุพจโจ (บุญญา)
- ๒) พระครูวิจิตรธรรม วรรณโม (จ่านิล)
- ๓) พระครูพัฒนสุตคุณ เตชธโร (จ่านิล)
- ๔) พระครูพิศาลสุภัทรคุณ สุภทโท (จุลพันธ์)
- ๕) พระครูวิจารณ์บริหารกิจ ฐิตพล (เชาว์โชติ)
- ๖) พระครูวิชิตริคุณ สิริบุญโญ (ข้าเกิด)
- ๗) พระครูวิมลธรรมโมภาส อุตมยตโต (อุ่งปัญญา)
- ๘) พระครูพิบูลธรรมทัศน์ ธมมวโร (เรืองศรี)
- ๙) พระครูวิมลบุญญาภรณ์ ผลบุญโญ (มันรักคง)
- ๑๐) พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์ กนตวิโร (หม้อทอง)

๑.๗.๓ นำข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้าทั้งหมด มารวบรวมเรียบเรียงสรุปผลเพื่อนำเสนอผลงานวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมากยิ่งขึ้น
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๓ ทำให้ได้แนวทางในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำเสนอให้คณะสงฆ์จังหวัดนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารงานคณะสงฆ์ในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร และเขตอื่น ๆ ได้ต่อไป

บทที่ ๒

หลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศรัทธา (Faith) หมายถึง ความเชื่อ เป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สำคัญของทุกศาสนาเนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง อันจะทำให้คนเรายอมรับนับถือและมีความมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ เมื่อเรากล่าวว่า “พุทธศาสนิกชนต้องมีศรัทธา” การให้ความหมายคำว่า “ศรัทธา” ในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนิกายเถรวาทนี้ จึงแตกต่างจากศาสนาส่วนใหญ่ในโลก และมีได้มีความหมายเพียง “ความเชื่อ” ดังที่เข้าใจกันโดยทั่วไป หากแต่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ปรากฏอยู่ในหลายความหมายและหลายลักษณะ ในการรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ทั้งพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ และฉบับสังคายนา พ.ศ. ๒๕๓๐ กล่าวถึงศรัทธาไว้จำนวน ๔๓ เล่ม จากทั้งหมด ๔๕ เล่ม รวมทั้ง อรรถกถา ฎีกาต่าง ๆ และความหมายตามแนวคิดนักวิชาการ ผู้วิจัยศึกษาตามประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของศรัทธา

๒.๑.๑ ความหมายตามศัพท์

ความหมายตามศัพท์ คำศัพท์ภาษาไทยสองคำที่มีความหมายว่า “ความเชื่อ” เหมือนกัน ออกเสียงเหมือนกันแต่มีรูปศัพท์ต่างกัน คือคำว่า “สัทธา” ที่เขียนในรูปศัพท์ภาษาไทย-บาลี ส่วนคำว่า “ศรัทธา” เขียนในรูปศัพท์ภาษาไทย-สันสกฤต ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ และฉบับสังคายนา พ.ศ. ๒๕๓๐ ปรากฏว่ามีการใช้ทั้งสองคำ

“สัทธา” มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “สทฺธา” เป็นศัพท์สมาสระหว่างคำว่า “สทฺ” กับ “ธา” ศัพท์ “สทฺ” มาจากธาตุ “สท” แปลว่า ยินดี ชอบใจ เพลิดเพลิน ส่วน “ธา” เป็นตัวธาตุ แปลว่า ทรง ตั้ง รับ วาง เมื่อแปลตามพยัญชนะนี้ จึงแปลว่า ทรงไว้อย่างชอบใจ ตั้งไว้โดยชอบใจ รับไว้อย่างยินดี^๑

“ศรัทธา” มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ศฺรทฺธา” เป็นศัพท์สมาสระหว่างคำว่า “ศฺรทฺ” กับ “ธา” ศัพท์ “ศฺรทฺ” เป็นนิบาต แปลว่า อย่างจริงใจ ส่วน “ธา” แปลว่า ทรงไว้เมื่อแปล

^๑ หลวงเทพรัตนคุณุศิษฐ์, ธาตุப்புทีปิกา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๒๐๙-๒๘๙.

ตามพยัญชนะ จึงแปลว่า ทรงไว้อย่างจริงใจ อนึ่ง “ศรฺทฐา” ในภาษาสันสกฤตนี้ ได้รับการแปลงมาจากศัพท์ “สทฺธา” ในภาษาบาลี^๒

“สัทธา” นั้นเป็นนามศัพท์ (อิตถิลิงค์) เป็นกรณสาธนะ ลง อ ปัจจัย โดยมีรูปวิเคราะหว่า “สทฺทหติ เอตายาติ สทฺธา” ดังนั้นหากจะแปลให้ได้ความหมายที่ครบถ้วน จึงควรแปลว่า “เครื่องตั้งจิตโดยชอบ” “ธรรมชาติเครื่องตั้งจิตโดยชอบ” ซึ่งหมายถึง ความเชื่อ^๓

ศัพท์บาลีที่มีความหมายเหมือนกับคำว่า “สัทธา” และใช้สื่อความหมายกันได้มีปรากฏดังต่อไปนี้

สทฺธ (คุณศัพท์) มีความเชื่อ มีศรัทธา
 สทฺธาย (กิริยาวิเศษณ์) โดยศรัทธา โดยความเชื่อ
 สทฺทหติ (กิริยา) ศรัทธา (เป็นคำสมาสระหว่าง “สทฺ” กับ “ทหติ” ซึ่งเป็นรูปสัมพันธิของ “ธา” ธาตุ
 สทฺธাত্র ผู้มีความเชื่อ (ตุปัจจัย จากสทฺทหติ คือ สทฺ+ธাত্র)
 สทฺธายิก (คุณศัพท์) ควรแก่ศรัทธา เชื่อถือได้ (จาก สทฺธาย, ตูนาทิจจัยของ สทฺทหติ)
 สทฺธายิต (กิริยาภิตก์ ของ สทฺทหติ) ผู้ได้รับความเชื่อถือ (นปฺงสกลิงค์) สิ่งทีคนเชื่อ
 ความเชื่อ
 สทฺทหนฺนา (อิตถิลิงค์) ความเชื่อ ความไว้วางใจ ความศรัทธา
 สทฺทหิตฺตุ ความเชื่อ เพื่อจะเชื่อถือ
 สทฺทหิตพฺพ, สทฺธพฺพ พึงเชื่อ ควรเชื่อ
 สทฺธายิก (คุณศัพท์) ผู้เชื่อถือ ผู้มีศรัทธา
 สทฺธเวยโย (คุณศัพท์) ควรเชื่อถือ
 สทฺโธ มีความเชื่อ (ตฺถิต) อันว่า บุคคลผู้มีศรัทธา
 สทฺธายุตฺโต ประกอบด้วยศรัทธา เชื่อถือ
 สทฺธาลู ผู้มากด้วยศรัทธา ครอบงำด้วยศรัทธา เชื่อถือ^๔

สรุปได้ว่า คำว่า ศรัทธา มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี และสันสกฤต โดยในภาษาบาลี จะใช้คำว่า สทฺธา ส่วนภาษาสันสกฤต จะใช้คำว่า ศรฺทฐา แต่เมื่อมาใช้ในภาษาไทย จะใช้คำว่า ศรัทธา

^๒ หลวงเทพรัตนานุกิษฏ, ธาตุปทีปิกา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๒๑๐.

^๓ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระบาลีลัทธิปริกม, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖๗๔,

^๔ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุธวัฒน, พระคัมภีร์อภินันตปทีปิกา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘), หน้า ๔๗๐.

ซึ่งไม่ว่าจะเป็นภาษาบาลี หรือ สันสกฤต ก็ล้วนแต่แปลว่า ความเชื่อ ด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งไม่ได้จำแนกไว้ว่า จะประกอบด้วยเหตุผลหรือไม่

๒.๑.๒ ความหมายตามพระไตรปิฎกและอรรถ

ความหมายตามอรรถ โดยเนื้อความและหมายมุ่งหมาย พระอรรถกถาจารย์หลายท่านได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ดังนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงให้ความหมายว่า “เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ควรเชื่อ อันประกอบด้วยเหตุผล”^๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงให้ความหมายว่า “ความเชื่อ ความเชื่อการณที่ควร อันประกอบด้วยเหตุผล”^๖ พระธรรมปิฎก ให้ความหมายว่า “ศรัทธา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลความมั่นใจในความจริง ความดีงามและในการทำความดี”^๗ นอกจากนี้ยังพบว่าในคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะให้ความหมายว่า “ความเชื่อความเลื่อมใสในกุศลธรรม”^๘ ส่วนในวิสุทธิมรรคให้ความหมายไว้ว่า “ความเชื่อ ความไว้วางใจ”

จากความหมายที่พระอรรถกถาจารย์แสดงไว้ ร่วมกับหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สามารถแยกความหมายตามอรรถของศรัทธาได้ ๒ ประการดังนี้

๑. ศรัทธา คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อการณที่ควรเชื่อ โดยไตร่ตรอง ไคร่ครวญ และพิจารณาด้วยปัญญา (โยนิโสมนสิการ) หาเหตุผลให้เห็นจริงแท้จึงเชื่อเป็นศรัทธาที่สัมปยุตด้วยปัญญา เรียกอีกอย่างว่า อการวดีศรัทธา ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้อย่างชัดเจนในพระสูตรหลายสูตร อย่างเช่นใน “เกสปุตติยสูตร” หรือที่นิยมเรียกกันว่า “กาลามสูตร” เป็นพระสูตรที่ทรงแสดงพุทธพจน์ เกี่ยวกับการตัดสินใจในเชื่อ โดยใช้ปัญญาพิจารณาว่า “กาลามชนทั้งหลาย ก็ควรแล้วที่ท่านเคลือบแคลงสงสัย และท่านทั้งหลายเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในฐานะที่ควรแล้ว มาเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าได้เชื่อถือ ตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา

อย่าได้เชื่อถือ ตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา

อย่าได้เชื่อถือ โดยตื่นข่าวว่า ได้ยินอย่างนี้

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗๐.

^๖ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, ธรรมานุกรม, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๓๔๘.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๒๓.

^๘ วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี, ผู้แปล, คู่มือการศึกษาพระอภิธัมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒ เจตสิกสังคหวิภาค, (กรุงเทพมหานคร : ธนศวรการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๔๙.

อย่าได้เชื่อถือ โดยอ้างตำรา
 อย่าได้เชื่อถือ โดยเตาเอาเอง
 อย่าได้เชื่อถือ โดยคาดคะเน
 อย่าได้เชื่อถือ โดยความตรึงตรองตามเอกสาร
 อย่าได้เชื่อถือ โดยชอบใจว่าต้องกันกับทฤษฎีของตน
 อย่าได้เชื่อถือ โดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้
 อย่าได้เชื่อถือ โดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา

เมื่อใดที่ท่านทั้งหลายถึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้เป็นโทษ ธรรมเหล่านี้ ผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมนี้เสีย เมื่อใดที่ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญธรรมเหล่านี้ ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านี้อยู่^๙

ส่วนใน “วิม้งสกุตร” ที่ว่าด้วยการตรวจดูธรรมและการสอบถาม เห็นการตรวจดูธรรมในพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือไม่ เป็นพระสูตรที่ทำให้สอบสวนคุณความดีหรือข้อบกพร่องของพระพุทธรูปเจ้า ดังข้อความที่ปรากฏว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิก เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณา เมื่อไม่รู้วาระจิตของผู้อื่น พึงทำการตรวจดูในตถาคตเพื่อทราบวาระจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือไม่ ดูก่อน ภิกษุทั้งหลายตถาคตอันภิกษุผู้พิจารณา เมื่อไม่รู้วาระจิตของผู้อื่น ถึงตรวจดูในธรรม ๒ ประการ คือ ธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตว่า

ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเศร้าหมองของตถาคตมีอยู่หรือไม่ เมื่อตรวจดูตถาคตนั้น ก็จะรู้ว่า ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเศร้าหมองของตถาคต มิได้มี เมื่อใด ตรวจดูตถาคตนั้นรู้อย่างนี้ว่า ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเศร้าหมองของตถาคตมิได้มี แต่นั้นก็ตรวจดูตถาคตต่อไปว่า

ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเจือกัน (ดำบ้าง ขาวบ้าง คือ เป็นอกุศลบ้าง กุศลบ้าง) ของตถาคต มีอยู่หรือไม่ เมื่อตรวจดูตถาคตนั้นก็จะรู้ว่า ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเจือกันของตถาคต มิได้มี เมื่อใด ตรวจดูตถาคตนั้นรู้อย่างนี้ว่า ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเจือกันของตถาคต มิได้มี แต่นั้นก็ตรวจดูตถาคตต่อไปว่า

^๙ อัง. ตีก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๑๘๐-๑๘๓.

ธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันผ่องแผ้วของตถาคต มีอยู่หรือไม่ เมื่อตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้ว่า ธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันผ่องแผ้วของตถาคต มีอยู่ เมื่อใดตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้ว่า ธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันผ่องแผ้วของตถาคต มีอยู่แต่นั้นก็ตรวจดูตถาคตต่อไปว่า

พระศาสดาผู้มีอายุนี้ถึงพร้อมกุศลธรรมนี้ สิ้นกาลนาน (มานานแล้ว) หรือว่า พระศาสดาผู้มีอายุถึงพร้อมสิ้นกาลนิดหน่อย (เมื่อเร็ว ๆ นี้) เมื่อตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้ว่า พระศาสดาผู้มีอายุนี้ถึงพร้อมกุศลธรรมนี้สิ้นกาลนาน มิใช่ว่า พระศาสดาผู้มีอายุถึงพร้อมสิ้นกาลนิดหน่อยเมื่อใด ตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้ว่า พระศาสดาผู้มีอายุถึงพร้อมกุศลธรรมนี้สิ้นกาลนาน มิใช่ว่า ตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้ว่า พระศาสดาผู้มีอายุถึงพร้อมกุศลธรรมนี้สิ้นกาลนาน มิใช่ว่า พระศาสดาผู้มีอายุถึงพร้อมสิ้นกาลนิดหน่อย แต่มันก็ตรวจดูตถาคตต่อไปว่า

ภิกษุผู้มีอายุนี้ (ผู้เป็นศาสดาของเรา) ถึงความปรากฏ (ความเป็นผู้มีคนรู้จัก) ถึงความมียศ (ความยกย่องนับถือ) แล้ว โทษบางชนิดในโลกนี้ ช่วงเวลาที่ตนไม่ถึงความปรากฏถึงความมียศ แต่เมื่อใด ภิกษุถึงความปรากฏ ถึงความมียศแล้ว เมื่อนั้น จึงมีโทษบางชนิดในโลกนี้ (เช่น ความเห่อเหิมถือตัว) ภิกษุผู้พิจารณาเมื่อตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้ว่า ภิกษุผู้มีอายุนี้ถึงความปรากฏ ถึงความมียศแล้ว มิได้มีโทษบางชนิดในโลกนี้ เมื่อใด ตรวจดูตถาคตนั้นก็รู้อย่างนี้ว่า ภิกษุผู้มีอายุนี้ถึงความปรากฏ ถึงความมียศแล้ว มิได้มีโทษบางชนิดในโลกนี้แต่มันก็ตรวจดูตถาคตต่อไปว่า

ท่านผู้มีอายุนี้ ไม่ประกอบด้วยภัย ท่านผู้มีอายุนี้ หาประกอบด้วยภัยไม่ เพราะมีราคะไปปราศแล้ว ไม่เสพงามทั้งหลาย เพราะสิ้นราคะ เมื่อตรวจดูตถาคตนั้นย่อมรู้อย่างนี้ว่าท่านผู้มีอายุนี้ประกอบด้วยความไม่มีภัย หาเป็นผู้ประกอบด้วยภัยไม่ เพราะมีราคะไปปราศแล้ว ไม่เสพงามทั้งหลาย เพราะสิ้นราคะ อาการกิริยาที่ส่อแสดงของท่านผู้มีอายุ ที่เป็นเหตุให้กล่าวว่าเช่นนั้น ท่านผู้มีอายุ บางทีก็อยู่ในหมู่ บางทีก็อยู่ผู้เดียว ในหมู่นั้นพวกที่ดำเนินไปด้วยดีก็มี พวกที่ดำเนินไปชั่วก็มี พวกที่สั่งสอนคณะก็มี บางพวกที่ติดอยู่ในอามิสทั้งหลายในโลกนี้ก็มี บางพวกที่ไม่ติดเพราะอามิสในโลกนี้ก็มี ท่านผู้มีอายุนี้หาดูหมิ่นบุคคลนั้นด้วยเหตุผลนั้นไม่

ภิกษุทั้งหลาย ในพวกภิกษุผู้พิจารณานั้น ภิกษุผู้พิจารณารูปหนึ่งควรสอบถามตถาคตต่อไปว่า ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเศร้าหมองของตถาคต มีอยู่หรือไม่ ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเมื่อจะพยากรณ์ ถึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเศร้าหมองของตถาคต มิได้มี

ก. ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเจือกันของตถาคต มีอยู่หรือไม่

พ. ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันเจือกันของตถาคต มิได้มี

ภ. ธรรมที่ถึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันผ่องแผ้วของตถาคต มีอยู่หรือไม่

พ. ธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุและโสตอันผ่องแผ้วของตถาคต มีอยู่ เราเป็นผู้มีธรรมที่ผ่องแผ้วนั้นเป็นทาง มีธรรมที่ผ่องแผ้วนั้นเป็นโคจร เพราะเหตุนั้นเราจึงไม่ใช่เป็นผู้มีตัณหาคุกก่อนภิกษุทั้งหลาย สาวกตถาคตจะเข้าหาศาสดาผู้มีวาทย่างนี้ เพื่อฟังธรรม ศาสดาย่อมแสดงธรรมอันยิ่ง ๆ อันประณีต ๆ อันเปรียบด้วยส่วนคำส่วนชาวแก่ภิกษุด้วยประการใด ๆ ภิกษุนั้น รุยธรรมบางอย่างในธรรมนั้นด้วยประการนั้น ๆ ย่อมถึงความตกลงใจในธรรมทั้งหลาย ย่อมเลื่อมใสในศาสดาว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาของบุคคลใดบุคคลหนึ่งตั้งมั่นแล้วในพระตถาคต (สพฺธา นิวิฐฐา โหติ) มีมูล มีที่อาศัย ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยบาทเหล่านี้ด้วยพยัญชนะเหล่านี้ คุกก่อนภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาที่เราเรียกว่า มีเหตุ (อาการวตฺติศรัทธา) มีทัสสนะ (โสดาปัตติมรรค) เป็นมูลมั่นคง อันสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใคร ๆ ในโลกไม่ถึงกวดแก่งได้ คุกก่อนภิกษุทั้งหลาย การตรวจดูธรรมในตถาคต ย่อมมีอย่างนี้แล ก็แหละตถาคตอันภิกษุผู้พิจารณาตรวจดูแล้วดีแล้วโดยธรรมเป็นอย่างนี้^{๑๐}

หรืออย่างใน “อปฺปนฺนกธรรม” ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพราหมณ์ และคฤหบดีสาละคามว่า “คุกก่อนคฤหบดีทั้งหลาย ศาสดาคนใดคนหนึ่งซึ่งเป็นที่ชอบใจของท่านทั้งหลาย เป็นเหตุที่ได้ศรัทธา (อาการวตฺติศรัทธา) เข้าหลักเกณฑ์ มีอยู่หรือ”^{๑๑}

และยังมีในปฐมขตสูตร ที่กล่าวถึง ผู้เป็นบัณฑิตประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ คือ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญรอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ ผู้เป็นบัณฑิต ฉลาดเป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก^{๑๒}

นอกจากนี้ใน “จังกีสสูตร” ก็มีคำสอนที่ให้อาศัยปัญญาพิจารณาใคร่ครวญก่อนที่จะตั้งศรัทธาลงไป ดังนี้

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งหนึ่งอยู่ คฤหบดีก็ดี บุตรคฤหบดีก็ดีเข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว ย่อมใคร่ครวญในธรรม ๓ ประการ คือ ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ ๑ ในธรรม

^{๑๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๗-๔๙๐/๕๔๐-๕๔๔.

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๙๓/๙๘.

^{๑๒} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓/๓.

เป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย ๑ ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ เมื่อเข้าไคร่ครวญเธออยู่นั้น ย่อมรู้ได้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้ไม่มีที่ตั้งแห่งความโลภ, ความประทุษร้าย, ความหลง ไม่มีจิตอันธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ, ความประทุษร้าย, ความหลงครอบงำ ท่านผู้นี้เมื่อไม่รู้จะถึงกล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นจะถึงกล่าวว่าเป็น หรือสิ่งใดถึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนานแก่ผู้อื่น ท่านผู้นี้ถึงชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นเช่นนั้น ไม่มีเลย อนึ่ง ท่านผู้นี้มีกายสมาจาร วิจยสมาจาร เหมือนของบุคคลผู้ไม่โลภ, ไม่ประทุษร้าย, ไม่หลง ฉะนั้นท่านผู้นี้แสดงธรรมใด ธรรมนั้นลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่หยั่งลงได้ด้วยความคิด ละเอียด บัณฑิตถึงรู้ธรรมนั้นอันคนโลก บุคคลผู้ประทุษร้าย บุคคลผู้หลง แสดงไม่ได้โดยง่าย เมื่อใด เขาไคร่ครวญเธออยู่ ย่อมเห็นแจ้งชัดว่า เธอบริสุทธิ์จากธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ, ความประทุษร้าย, ความหลง เมื่อนั้น เขาย่อมตั้งศรัทธาลงในเธอนั้นมั่นคง^{๑๓}

๒. ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในกุศลธรรม เป็นการเชื่อในสิ่งที่เป็นความจริงความดีงาม และการทำความดี รวมถึงเชื่อเหตุผลในกฎแห่งกรรม ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายสูตร ดังนี้

ในสาฬหสูตร กล่าวว่า “อย่าได้เชื่อถือ ตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ฯลฯ อย่าได้เชื่อถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา จนกว่า เมื่อใดท่านทั้งหลายถึงรู้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้วเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านี้”^{๑๔}

ในปฐมนฤกปานสูตร ที่ว่าด้วยผู้ไม่มีศรัทธาในกุศลธรรมถึงได้ความเสื่อม กล่าวว่า “ผู้ใดมีศรัทธาในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯลฯ กลางคืนหรือกลางวันของผู้นั้นย่อมผ่านพ้นไป ผู้นั้นถึงหวังได้ความเสื่อมอย่างเดียวในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น ไม่มีความเจริญเลย แต่หากว่า ผู้ใดมีศรัทธาในกุศลธรรม ฯลฯ กลางคืนหรือกลางวันของผู้นั้นย่อมผ่านพ้นไป ผู้นั้นถึงหวังเฉพาะความเจริญอย่างเดียวในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น ไม่มีความเสื่อมเลย”^{๑๕}

หรืออย่างใน กามสูตร ที่กล่าวว่า “กุลบุตรผู้ออกบวชนั้น จะได้ชื่อว่าเป็นภิกษุผู้มีความสามารถรักษาตนเองได้แล้ว ก็ต่อเมื่อเป็นผู้กระทำด้วยศรัทธาในกุศลธรรม”^{๑๖}

นอกจากนี้ใน อุบาสกธรรม มีข้อที่ว่าด้วย อุบาสกต้องเป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื้อกรรม ไม่เชื่อบงคล และข้อที่ว่าด้วย การไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา^{๑๗} ซึ่งก็คือความต้องการให้

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๕๗/๔๙๑-๔๙๓.

^{๑๔} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๖๗/๒๖๒.

^{๑๕} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๗/๑๔๘-๑๕๑.

^{๑๖} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗/๕-๖

^{๑๗} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๐๙.

ศาสนิกชน มีความศรัทธาในกฎแห่งกรรม และในการบำเพ็ญบุญอันเป็นกุศลตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ดังนั้น คำว่า “ศรัทธา” เป็นภาษาสันสกฤต ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า “สัทธา” มีความหมายโดยพยัญชนะว่า “ทรงไว้พร้อม” หมายความว่า ความเชื่อ ได้แก่ ความมั่นใจในประโยชน์ที่ตนเองกระทำอยู่ เมื่อกระทำอะไรก็ตาม ต้องมีศรัทธาเป็นปัจจัยสำคัญ แต่การมีศรัทธาจะต้องมีปัญญากำกับด้วย จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้ว ศรัทธาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิด ซึ่งอาจนำไปสู่เป้าหมายที่ผิด ซึ่งการพิจารณาถึงหลักศรัทธาที่ถูกต้อง มีหลักการวิเคราะห์ ดังนี้

๒.๑.๓ ความหมายของศรัทธาตามแนวคิดของนักวิชาการ

ศรัทธาโดยทั่วไปนั้น หมายถึง ความเชื่อ หรือ ความเลื่อมใส ที่เกิดจากการมโนความรู้สึกนึกคิด และมักใช้กับความเชื่อในเรื่องความสามารถของบุคคลที่สำคัญของสังคม เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้คนส่วนมากพากันนิยมชมชอบเช่น สิ่งลึกลับ เรื่องเหนือธรรมชาติ ฯลฯ หรือใช้ในกรณีที่มีความพึงพอใจ ประทับใจ และมั่นใจในความเชื่อลัทธิหรือศาสนาต่าง ๆ จากการศึกษาค้นคว้าตำรา เอกสารต่าง ๆ พบว่า ได้มีผู้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับศรัทธาตามความหมายโดยทั่วไปในหนังสือชุมนุมเรื่องสั้นไว้ว่า เป็นความเชื่อในเรื่องความสามารถของบุคคลสำคัญหรือผู้นำของสังคม ในเรื่องของศาสนาทุกองค์ศาสนายกเว้นจากพระพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสาวกไม่มีความรู้พิสูจน์ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยการสุขแก่สัตว์โลกเป็นที่พึ่งของตน ให้นับถือบูชาสิ่งนั้นโดยแน่นแฟ้น ปราศจากการพิสูจน์และทดสอบแต่อย่างใด^{๑๘}

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ประยุตโต) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับศรัทธาไว้ว่า ศรัทธาหรือความเชื่อนี้จะมี ๒ ประเภท ศรัทธาประเภทที่ ๑ เป็นศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา ใช้วิธีปลุกเร้าหรือแม้แต่บังคับให้เชื่อ และพอเชื่อแล้วก็ต้องมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง ห้ามถาม ห้ามสงสัย คอยรอทำตามอย่างเดียว ศรัทธาประเภทนี้ไม่ทำให้มีการสืบค้นทางปัญญาต่อไป ในศาสนาต่าง ๆ จะเน้นแบบนี้ ศรัทธาประเภทที่ ๒ เป็นศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา คือความเชื่อนั้นเป็นตัวชักนำให้สนใจ เริ่มต้นศึกษาสืบค้น สิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีมากมาย เมื่อยังไม่มีจุดเริ่มต้นว่าจะสนใจเรื่องใด แต่เมื่อเกิดศรัทธาต่อบุคคลหรือเรื่องราวหลักการใด ศรัทธานั้นก็จะกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้มีจุดเริ่มต้น ศรัทธาทำให้มีความ

^{๑๘} พุทธทาสภิกขุ, “เรื่องเรียน พุทธศาสนา ใน ๑๕ นาที”, หนังสือชุมนุมเรื่องสั้น พุทธทาสภิกขุ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhadasa.com/shortbook/learnbud15min.html> [๒ มกราคม ๒๕๕๖].

สนใจและเข้าไปหา โดยเฉพาะศรัทธาในคนก็เพื่อจะชักนำให้เข้าไปชักถามเขา การที่ศรัทธาในพระก็เพื่อจะเข้าไปหาและชักถามท่าน เพื่อให้เกิดความรู้ และเข้าใจความจริงยิ่งขึ้นไป^{๑๙}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธา ความเชื่อ หมายถึงเฉพาะที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุและผล ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญา เรียกว่า อธิโมกข์ (ความน้อมใจเชื่อ หรือเชื่อตามเขา)^{๒๐}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธา (สัทธา) หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส เช่น สิ้นศรัทธา ฉันทศรัทธาในความดีของเขา บางทีก็ใช้ร่วมกับประสาธะเป็นศรัทธาประสาธะ ก. เชื่อ, เลื่อมใส, เช่น เขา ศรัทธาในการรักษาแบบแพทย์แผนโบราณ^{๒๑}

พระภิกษุญาณวชิรญาณ (เผด็จ ทตฺตชีโว) ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธา หมายถึงความเชื่อปักใจ เพราะหมดความสงสัยโดยสิ้นเชิง เนื่องจากได้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองตามหลักเหตุผลกลับไปกลับมา ซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างรอบครอบ โดยปราศจากการใช้อารมณ์ จนเกิดเป็นมูลฐาน (ทสฺสนมูลกา) มั่นคง และเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงขั้นไม่มีใคร ๆ ในโลกมาเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้ได้^{๒๒}

พระมหาพุทธกร ปญญาสิริ (สัจจรัตนพงศ์) ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธามีความหมายทั้งอย่างกว้าง ปานกลางและไม่ได้แคบเพียงแค่ “ความเชื่อ” เพราะยังมีความหมายอื่น ๆ เช่น ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส การปลงใจเชื่อ ความซื่อสัตย์ การยอมรับ การยอมตามลัทธิความเชื่อ ศาสนา ความจงรักภักดี ดังนั้น ศรัทธาโดยทั่วไปจึงมีความหมายเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ไม่เกี่ยวข้องกับปัญญาและเหตุผล^{๒๓}

พระมหาปรม โสภาโส (กองคำ) ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อ ซึ่งทำให้นุชนมีความหวังในการดำรงชีวิตในอนาคต และสัมปรายภพด้วย คือมนุษย์มีศรัทธาเป็น

^{๑๙} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑๑.

^{๒๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ปธ.๙ ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๙๕๐.

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๙๓.

^{๒๒} พระภิกษุญาณวชิรญาณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), ศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๘๒.

^{๒๓} พระมหาพุทธกร ปญญาสิริ (สัจจรัตนพงศ์), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗)

เครื่องกำหนดวิถีชีวิต และมีความผูกพันอยู่กับลัทธิ และศาสนาเป็นสำคัญ มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ พร้อมไปกับความเชื่อในเรื่องของศีลธรรมด้วย^{๒๔}

สรุปได้ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเชื่อถือ ความเชื่อที่ไม่มั่งงาย มีเหตุผลประกอบด้วยปัญญา ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ไม่มั่งงายไร้เหตุผล เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธาที่มั่นคง หมายถึง ศรัทธาที่มีความรู้กำกับ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปเพราะความไม่รู้ ความหลงมั่งงาย ศรัทธาจึงเป็นธรรมเบื้องต้นที่จะทำให้บุคคลได้ ประกอบคุณงามความดีที่เป็นบุญกุศล เช่น เชื่อว่าทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เชื่อว่า ทำกรรมอะไรไว้มิยอมจะได้รับผลของกรรมนั้นอย่างแน่นอน เป็นต้น ซึ่งศรัทธาของแต่ละบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับภูมิรู้ หรือภูมิธรรมของบุคคลนั้น ๆ

๒.๒ ความสำคัญของศรัทธา

ความศรัทธาหรือความเชื่อ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาชีวิตและการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำมนุษย์เข้าไปสู่จุดสูงสุดของชีวิต ดังจะเห็นได้จากศาสนาต่าง ๆ ในโลกนี้ เริ่มต้นจากการนับถือศาสนา จึงต้องเริ่มต้นด้วยศรัทธาดังที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำเตือนว่า “ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จ” (สัทธา สาธุ ปตัญญิตา) ซึ่งความสำเร็จที่เกิดจากความเชื่อและความเลื่อมใสที่มีความตั้งมั่น จะก่อให้เกิดความสุขแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในบ้านปลายของการทำหน้าที่ หรือภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้” (สุขา สัทธา ปตัญญิตา) อย่างไรก็ตาม ความเชื่อมั่นที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดความมุ่งมั่นมักจะส่งผลในเชิงบวกต่อการพัฒนาชีวิตและการทำงาน แต่ถึงกระนั้น ศรัทธาก็ต้องมีปัญญาคอยกำกับอยู่ด้วยเสมอ เพราะเป็นองค์ธรรมที่ช่วยให้มีศรัทธาอย่างถูกต้อง จะเห็นว่า เมื่อใดที่พระพุทธเจ้าเน้นสอนเรื่องศรัทธา พระองค์จะจบลงด้วยการย้ำเตือนให้นำปัญญามาคัดท้ายเสมอ ดังจะได้อธิบายตามหลักดังต่อไปนี้

๑. ศรัทธาทำให้เกิดการยอมรับและคล้อยตาม

ศรัทธา หรือความเชื่อเป็นแรงจูงใจอันสำคัญ ที่จะทำให้เกิดการโน้มน้าวใจสู่ธรรม หรือเสริมสร้างความเพียร ทั้งนี้เราจะเห็นได้ว่า การเชื่อเป็นแรงจูงใจที่ต้องมาก่อนสิ่งอื่น จะเห็นได้จากกลุ่มคนที่มัทศนคติ ความเชื่อในเรื่องเดียวกัน มักจะให้การยอมรับต่อผู้นำ ไม่ค่อยมีอะไรขัดแย้ง จึงมีการชักจูงได้ง่าย แต่ถ้าไม่มีความเชื่อเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว ก็จะยากแก่การชักจูงให้เกิดการยอมรับและคล้อยตามได้

^{๒๔} พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑)

ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ก็ได้แก่ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ความนิยม ชมชอบ ความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้ว หรือทำให้เกิดศรัทธาได้แล้ว ถึงตัวมิตรจะอยู่ไกล ไม่คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็หาไม่มีอิทธิพลชักจูงได้ไม่ เมื่อศรัทธาแล้ว ใจรับ ก็นำความคิดได้นำพฤติกรรมได้ อาจทำให้เกิดการเลียนแบบ หรือชักจูงให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นอีกขั้นหนึ่งต่อไป

จะเห็นได้ว่า ศรัทธาเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการคล้อยตาม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ใช้สำหรับผูกใจของคนทั่วไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธา ย่อมได้อานิสงส์ ๕^{๒๕} ประการนี้แล

เปรียบเหมือนต้นไทรใหญ่ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง มีพื้นราบเรียบ ย่อมเป็นที่พึ่งของหมูนก โดยรอบ ฉนใด กุลบุตรผู้มีศรัทธาก็นั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นที่พึ่งของคนหมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

ถ้ากุลบุตรที่เราให้ความศรัทธา เป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี ย่อมจะทำให้ผู้ที่คล้อยตาม หรือยอมกระทำตาม เป็นผู้ที่มีศีลธรรมไปด้วย ดังนั้น ศรัทธาจึงมีความสำคัญสำหรับการชักนำหรือชักจูงให้คนอื่นได้ดำเนินรอยตาม

๒. ศรัทธาทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม

การเชื่อเป็นพลังทางสังคมที่สำคัญครอบคลุมกิจกรรมของมนุษย์ไปทุกด้าน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และจริยธรรม การเชื่อหรือศรัทธา จึงเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ปัจจัยหนึ่ง ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า การเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นสาเหตุให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาตามความเชื่อนั้นออกมา

การรวมกลุ่มกันทางสังคมและวัฒนธรรมอันเกิดจากความเชื่อเป็นเหตุปัจจัยนี้ ปรากฏชัดเจนในเรื่องขนบธรรมเนียมและประเพณีที่เกิดขึ้นของลัทธิศาสนาต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ กลุ่มชนที่มีความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน ก็จะรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อประกอบพิธีตามความเชื่อของตนอย่างเต็มใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือกลุ่มการเมือง ที่มีความเชื่อ ความคิด ไปในแนวทางเดียวกัน ก็จะรวมตัวกันขึ้นเป็นพรรคการเมือง หรือทำกิจกรรมทางการเมือง เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันแล้ว ศรัทธายังทำให้เกิดความมั่นคงแก่หมู่คณะและความมั่นคง จงรักภักดี ในศาสนาของตน และแม้กระทั่งการรวมกลุ่มกันตั้งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ดังพุทธพจน์ที่ได้สนทนากับหมู่ภิกษุว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกันโดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอหยาตยเลว ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอหยาตยเลว สัตว์จำพวกที่มีอหยาตยดี

^{๒๕} อภ.ปญจก (ไทย) ๒๒/๓๗/๕๙

ยอมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี แม้ในอดีตกาล สัตว์ทั้งหลายก็ได้คบค้ากัน แล้ว ได้สมาคมกันแล้ว โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยเลวได้คบค้ากันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว กับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยเลว สัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี ได้คบค้ากันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว กับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี

แม้ในอนาคตกาล สัตว์ทั้งหลายก็จักคบค้ากัน จักสมาคมกัน โดยธาตุเดียวคือสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยเลว จักคบค้ากัน จักสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยเลว สัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี จักคบค้ากัน จักสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ยอมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยเลว ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยเลว สัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกันกับสัตว์จำพวกที่มีอริยาศยดี ฯ^{๒๖}

ดังนั้น ศรัทธา หรือการเชื่อ จึงมีความสำคัญ เพราะมีบทบาทและอิทธิพลในการดำเนินชีวิตในสังคมแบบพุทธ โดยยึดเอาคำสอนทางศาสนาใช้เป็นเป้าหมายของชีวิต และกำหนดกรอบของการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

ศรัทธา หรือความเชื่อ มักจะทำให้เกิดพฤติกรรมตามมา เพราะความคิด เป็นปัจจัยทำให้เกิดความเชื่อ สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกมา ล้วนมาจากเจตจำนงภายในจิตใจ ที่สั่งสมผ่านประสบการณ์ความรู้ ที่ได้รับมาด้วยกันทั้งนั้น หากความเชื่อนั้น เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยธรรม ไม่มีโทษ ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น มีเหตุผล ไม่มั่งมาย พฤติกรรมที่แสดงออกจากความเชื่อนั้น ก็จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิต สังคม ประเทศชาติ อีกทั้งทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ดังนี้ว่า

ความเชื่อที่ว่ามีเทพเจ้าคุ้มครอง มีเทวดา นางฟ้า ดูแลรักษามนุษย์ มีเจ้าพ่อ เจ้าแม่ พระภูมิเจ้าที่ สิ่งสถิตตามสิ่งต่าง ๆ เพื่อความมงคล จึงสร้างเทวรูป มีศาลเจ้า ศาลพระภูมิขึ้นบูชา ทำให้งานด้านศิลปกรรมเกิดขึ้น ได้แก่จิตรกรรมฝาผนัง ภาพวาด รูปปั้นต่าง ๆ และสถาปัตยกรรม

ความเชื่อ มีผลทำให้เกิดงานทางจิตรศิลป์ได้แก่ งานแกะสลัก งานดอกไม้ งานประดิษฐ์ เครื่องหอมต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องสักการะ

ความเชื่อทำให้เกิดการกำหนดบทสวด อ่อนวอน สรรเสริญ สดุดี ฯลฯ เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อสิ่งนั้น และสวดเพื่อ

^{๒๖} ดุราลยะเอียดใน ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๙๙/๑๙๗-๑๙๙.

เป็นสิริมงคลกับตัวเอง จึงทำให้เกิดวรรณกรรมมุขปาฐะ หรือ
วรรณกรรมปากขึ้น

ความเชื่อทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางด้านสังคมและ
วัฒนธรรม มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม มีขนบธรรมเนียม
ประเพณีเกิดขึ้น

ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจที่จะกระทำ หรือไม่กระทำ
ทำให้คนเข้มแข็งมีหลักยึด

จากแนวคิดนี้ แสดงให้เห็นว่า ทุกสังคม ถูกครอบงำด้วยความคิด ความเชื่อ ที่ทำให้เกิด
ทัศนคติ และแรงจูงใจ ที่จะนำไปสู่พฤติกรรม คือการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง และพฤติกรรมที่เกิด
จากความเชื่อนั้น จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะ
ศรัทธาที่ทำให้เกิดคุณค่าความสำคัญในด้านพฤติกรรมที่แสดงออกนี้ นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะ
เมื่อบุคคลรู้เห็นสิ่งใด ๆ หากไม่เกิดศรัทธาต่อสิ่งนั้น ๆ ก็จะไม่เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมใด ๆ แต่หาก
เกิดศรัทธาแล้ว ก็จะมีการแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา ยิ่งศรัทธามาก ความรุนแรงของ
พฤติกรรมก็มากขึ้นตามไปด้วย

๓. ศรัทธาทำให้เกิดพลัง

ศรัทธา เพราะเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่ง ที่ทำให้เกิดพลังกาย พลังใจ คือทำให้ความคิดมีพลัง
มากขึ้นในการคิด เพราะถ้ามีความเชื่อมั่นเสียแล้ว ก็จะสามารถที่จะรวบรวมเอากำลังทั้งหมดมาใช้
เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากพละ คือกำลัง ๕ ตามพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๕^{๒๗} ประการนี้

พละ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาพละ

๒. วิริยพละ

๓. สติพละ

๔. สมาธิพละ

๕. ปัญญาพละ

สัทธาพละ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา คือเชื่อปัญญาเครื่อง
ตรัสรู้ของตถาคตว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระ
อรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

^{๒๗}
อง. ดิก. (ไทย) ๒๒/๑๔/๑๗

เสด็จไปดี รู้แจ้งโลกเป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
นี้เรียกว่า สัทธาพละ

ศรัทธาพละในที่นี้คือ ความเชื่อ เชื่อแน่วแน่ในคุณงามความดีว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่มี
ใครคนไหนรับแทนได้ ตนทำตนต้องได้รับผลนั้นแน่นอน “ท่าน” มีพลังเต็มที่ สามารถที่จะสละสิ่งของ
ของตนที่มีอยู่ให้ “จาคะ” บริจาคไปได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของมากของน้อยยอมสละได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น
แล้ว จงบำรุงรักษาให้เจริญงอกงาม ยินดีพอใจกับการทำทานนั้นให้แก้กลัวเสียก่อน ให้มันกำลังเต็มที่
เสียก่อน เราจะเอาศรัทธานั้นไปใช้ในทางอื่นอีกต่อไป คนประมาทถูกศรัทธาเลยไม่กล้าทำความดี
ต่อไป ที่หลังศรัทธาที่จะเกิดในศีล สมาธิ ปัญญา ก็เลยหมดไป ครั้นศรัทธาในการที่จาคะบริจาคไม่มี
แล้ว บุญอันนั้นก็หมดไปเหมือนกัน

ศรัทธาในการรักษาศีลก็ให้แน่วแน่ เต็มที่ในการรักษาไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ ศีล ๘ กรรมบถ
๑๐ อะไรต่าง ๆ อย่าไปหวังศีล ๒๒๗ อย่างพระภิกษุเลย ถึงศีล ๒๒๗ ก็ตามเถิด ถ้าศรัทธาไม่แน่วแน่
เต็มที่แล้ว ก็ไม่มีประโยชน์อะไร สมาธิก็เหมือนกัน ถ้าหากได้สมาธิ ขณิกะ อุปจาระ อะไรต่าง ๆ นิด ๆ
หน่อย ๆ ก็ไม่ยินดีพอใจ ก็เลยทำสมาธิไม่ได้ที่หลัง เมื่อสมาธิมีเล็กน้อยก็พอใจยินดีกับสมาธินั้นแหละ
ตั้งใจขยันหมั่นเพียรในสมาธินั้นให้เต็มที่มันจึงค่อยเลื่อนไหลขึ้นไปเอง ปัญญา ก็เหมือนกัน ถ้าหากว่าเรา
เกิดอุปายปัญญาอะไรขึ้นมานิด ๆ หน่อย ๆ ถ้าไม่ตั้งใจพิจารณาอันนั้น ไม่ประกอบศรัทธาอันนั้นให้แก้
กลัว มันก็ไม่มีประโยชน์อีกเหมือนกัน

การที่ทำอะไรหละหลวมก็เพราะเหตุไม่มีศรัทธา และทำอะไรไม่แน่วแน่เต็มที่ก็เพราะไม่มี
ศรัทธาเหมือนกัน เราพลัง ๆ เผลอ ๆ หลง ๆ ลืม ๆ นั่นคือศรัทธาของเราไม่เต็มที่ ศรัทธามันขาดตรงนี้
แหละ เหตุนี้จึงพากันบำรุงศรัทธาให้แก้กลัวเป็นขั้นตอน ให้ศรัทธาองอกงามเสียก่อน เจริญเต็มที่
เสียก่อน เมื่อศรัทธามีแล้ว วิริยะความเพียร มันจึงเข้ามาสนับสนุน ช่วยเหลือเป็นกำลังเลย
ขยันหมั่นเพียรประกอบกิจต่าง ๆ เช่น ทำบุญสุนทานขยันหมั่นเพียรแสวงหาสิ่งที่จะต้องนำมาทำบุญ
ทำทานหาмаได้ก็คิดถึงการทำทาน หาмаได้เท่าไรไม่ว่าของเล็กของน้อยของมากก็คิดถึงการทำทาน
นี้ศรัทธามันสนับสนุนช่วยเหลืออย่างนี้

๔. ศรัทธาทำให้เกิดความกล้าหาญ

ศรัทธาทำให้เกิดความกล้า ที่จะต่อสู้กับภัยอันตรายต่าง ๆ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ เพื่อสิ่งที่
เชื่อ ไม่หวาดหวั่น อ่อนไหว ดังที่ได้จัดเอาศรัทธาเป็นองค์ธรรมหมวดหนึ่งในเวลารัชชกรณธรรม ๕
ประการ ธรรมที่ทำให้เกิดความกล้าหาญ มีศรัทธาเป็นองค์ธรรมข้อแรกและปัญญาเป็นข้อสุดท้าย

๕. ศรัทธาเป็นที่พึ่ง ที่อาศัยยึดเหนี่ยวของจิตใจ

เมื่อเกิดศรัทธาในสิ่งใด ๆ บุคคลสามารถที่จะยึดเอาสิ่งนั้น ๆ มาเป็นที่พึ่ง ที่อาศัย ยึด
เหนี่ยวจิตใจให้ระลึกรู้ถึงได้และทำให้เกิดความอุ่นใจแก่ตนเองได้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า สทฺธา วิตฺตํ บุริสสฺส

เสกฐ์ แปลว่า ศรัทธาเป็นทรัพย์สินอันประเสริฐของคนในโลกนี้ คนเมื่อประสบกับความทุกข์ ก็มักจะแสวงหาที่พึ่งตามความเชื่อ ความคิดของตน ดังเช่นในยุคที่ยังไม่มีศาสนา คนก็อยู่กับธรรมชาติ เมื่อฟ้าแลบ ฟ้าร้อง น้ำท่วม มนุษย์ก็เชื่อว่า มีสิ่งลึกลับ อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติเหล่านั้น เมื่อถูกความกลัวเข้าควบคุม ต่างก็ยึดถือภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้าง ว่าเป็นที่พึ่งของตน และพยายามทำทุกวิถีทางที่จะให้สิ่งลึกลับนั้นพอใจ ด้วยการคิดหาเครื่องบวงสรวงต่าง ๆ มาเซ่นไหว้ตามความเชื่อของตน

๖. ศรัทธาทำให้เกิดความเจริญอย่างอริยชน

ในข้อนี้ศรัทธาทำให้เกิดความเจริญอย่างอริยชน ดังที่ได้จัดเอาไว้ในอริยวัฑฒิ ^{๒๘} ประการ มีศรัทธาเป็นข้อแรก ในอุบาสกธรรมและในธรรมของสัตตบุรุษ ที่จัดศรัทธาไว้เป็นอันดับแรก แสดงให้เห็นว่าศรัทธาเป็นสิ่งที่จำเป็นประการแรกสำหรับอุบาสก สัตตบุรุษหรืออริยชน

บุคคลที่มีศรัทธาที่ถูกต้อง ประกอบด้วยเหตุผล พึงหวังความเจริญได้โดยส่วนเดียว ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ๑. พวกภิกษุจักเป็นผู้มีศรัทธา... ๒. มีใจประกอบด้วยหิริ... ๓. มีโอตตปะปะ .. ๔. เป็นพหูสูต... ๕. ปราศจากความเพียร.... ๖. มีสติตั้งมั่น.. ๗. พวกภิกษุจักเป็นผู้มีปัญญาอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น ^{๒๙} และแสดงถึงบุคคลที่มีศรัทธาว่าเป็นผู้สามารถยึดเอาสิ่งที่เป็สาระในโลกไว้ได้

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ^๕ ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือ สาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ ^๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ย่อมเจริญด้วยศีล ย่อมเจริญด้วยสุตะ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ^๕ ประการนี้แล ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย อริยสาวกผู้ใด ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ทั้งสองฝ่ายอริยสาวกผู้เช่นนั้น เป็นสัพบุรุษมีปริชาเห็นประจักษ์ ชื่อว่าย่อมยึดถือสาระแห่งตนในโลกนี้ไว้ได้ทีเดียว ^{๓๐}

จะเห็นได้ว่า พระพุทธพจน์นี้ได้แสดงให้เห็นว่าศรัทธาทำให้สาวกที่มีความศรัทธาเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมเจริญงอกงามในศาสนาอย่างชัดเจน

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุติ), พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, หน้า ๔๒๙.

^{๒๙} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๒/๑๑๑.

^{๓๐} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๘๐-๘๑.

ศรัทธาทำให้ชีวิตคู่ประสบความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้า จัดไว้ในสมชีวิตธรรม ๔ (หลักธรรมของคู่ชีวิต)^{๓๑}

สมศรัทธา	มีศรัทธาเสมอกัน
สมศีลา	มีศีลเสมอกัน
สมจาคา	มีจาคะเสมอกัน
สมปัญญา	มีปัญญาเสมอกัน

ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่า ความเท่าเทียมกันเกิดมีขึ้นได้เพราะศรัทธาเป็นต้น ทำให้เพื่อนร่วมงานและร่วมชีวิตสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเท่าเทียมกันอยู่ด้วยกันอย่างผาสุก และศรัทธายังมีน้ำหนักเป็นพื้นที่หนึ่งอยู่เช่นกัน

๗. ศรัทธาเป็นเหตุปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเองพันทุกข์ได้

ศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นเหตุปัจจัยทำให้จิตหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เมื่อเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา ศรัทธาจึงถูกจัดเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของพระโสดาบัน คือ การละสังโยชน์ ๓ ข้อ ข้างต้น เป็นคุณสมบัติของพระโสดาบัน จัดเป็นคุณสมบัติฝ่ายลบนหรือฝ่ายที่หมดสิ้นไป และมีคุณสมบัติฝ่ายบวกหรือฝ่ายมี คือ คุณสมบัติฝ่ายละอกุศลธรรมได้ระดับหนึ่ง กับคุณสมบัติฝ่ายมีกุศลธรรมระดับหนึ่งเกิดขึ้น ซึ่งกุศลธรรมฝ่ายหลังนี้ จัดรวมอยู่ในหลักธรรมสำคัญ ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะและปัญญา มีพระพุทธพจน์กล่าวถึงลักษณะสำคัญของศรัทธาที่เป็นเหตุให้พ้นทุกข์ไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมไปเห็นพระตถาคต หรือสาวกพระตถาคต การเห็นนี้ยอดเยี่ยมกว่าการเห็นทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่งไป เห็นพระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า ทัสสนานุตตริยะ^{๓๒}

ภิกษุทั้งหลาย ผลสองอย่างคือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อขันธปัญจกที่กรรมกิเลสเข้าไปยึดถือเป็นส่วนเหลือยังมีอยู่ ความเป็นพระอนาคามี

^{๓๑} ออง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๘๐ อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, ข้อ ๑๘๐ หน้า ๑๖๖.

^{๓๒} ม. ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๔/๒๑๔.

อย่างใดอย่างหนึ่ง อันสาวกผู้มีศรัทธา ผู้ยังลงในคำสอนของพระศาสดาแล้ว
ประพฤติ พึงหวังได้^{๓๓}

ช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระ
ภาคพระองค์นั้น ฯลฯ ในธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ มีใจปราศจากความ
ตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการ
สละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน อริยสาวกผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า^{๓๔}

ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ศรัทธาเป็นเหตุปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองต่อไปเพื่อบรรลุ
ธรรมขั้นทุกขได้ในที่สุด

ศรัทธาเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของพระโสดาบัน แต่เป็นศรัทธาที่เชื่อตรงต่อความเป็น
จริง กฎแห่งเหตุผล เชื่อมั่นสิ่งที่ดีงาม มีความมั่นคงแน่วแน่ เป็นศรัทธาที่ดำเนินอยู่ในกรอบของ
ปัญญา และส่งเสริมปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ดังคำอธิบายถึงลักษณะของศรัทธาดังนี้ว่า

เชื่อมั่นในความจริง ความดีงาม และกฎธรรมดาแห่งเหตุผล มั่นใจใน
ปัญญาของมนุษย์ที่จะดับทุกข์หรือจะแก้ปัญหได้ตามทางแห่งเหตุผล และ
เชื่อในสิ่งที่ดีงามของมนุษย์ซึ่งจะเจริญงอกงามขึ้นได้ตามแนวทางเช่นนั้น
ความเชื่อมั่นนี้แสดงออกด้วยความเลื่อมใสอันยังลงมั่นด้วยปัญญาในพระ
รัตนตรัย เป็นศรัทธาที่แน่วแน่ มั่นคง ไม่มีทางผันแปร เพราะเกิดจากญาณ
คือความรู้ความเข้าใจ^{๓๕}

พระอริยบุคคลระดับพระโสดาบัน ที่ใช้ศรัทธาเป็นเครื่องนำ จัดเป็น ๒ กลุ่ม
ได้แก่

^{๓๓} ส. ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๒/๔๙๙-๕๐๐.

^{๓๔} ม.ม. ๑๓/๒๓๙/๑๘๒.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๓๙๖.

๑) ศรัทธาอนุสารี (ผู้มีศรัทธาแรงกล้าหรือผู้แรงกล้าด้วยศรัทธา) ได้แก่ ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล ที่มีศรัทธินทรีย์แรงกล้า อบรมอริยมรรคโดยมีศรัทธาเป็นต้นนำ ท่านผู้นี้ถ้าบรรลุลผลแล้วกลายเป็นศรัทธาวิมุต แต่มีคำเตือนไม่ให้ประมาท ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ก็ศรัทธาอนุสารีบุคคลเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คือ อรูปสมวัตติลวงรูปสมวัตติด้วยกายอยู่ แต่อาสวะบางเหล่าของผู้นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา อนึ่ง ผู้นั้นมีแต่เพียงความเชื่อความรักในพระตถาคต อีกประการหนึ่ง ธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมมีแก่ผู้นั้น บุคคลนี้เรากล่าวว่า ศรัทธาอนุสารีบุคคล

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุแม้ใน ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทของภิกษุ เช่นนี้ว่า ไฉนท่านผู้นี้เสพเสนาสนะ ที่สมควร คบหากัลยาณมิตร ทำอินทรีย์ให้เสมออยู่ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญา อันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ ดังนี้ จนกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาทย่อมมีแก่ภิกษุนี้^{๓๖}

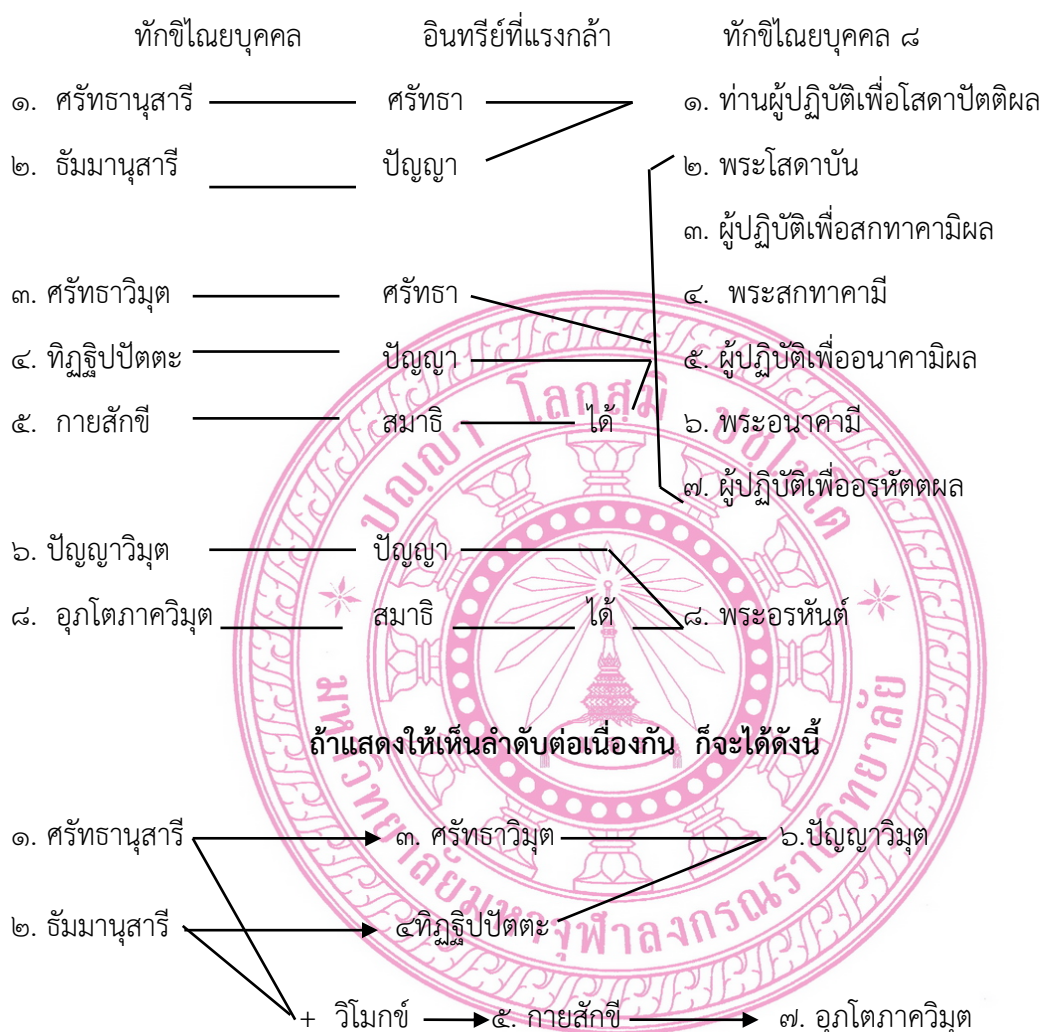
๒) ศรัทธาวิมุต (ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา) ได้แก่ ผู้ที่เข้าใจอริยสัจธรรมถูกต้องแล้ว เห็นธรรมที่พระตถาคตประกาศโดยแจ่มชัด ประพฤติปฏิบัติถูกต้องดี และอาสวะบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา แต่มีศรัทธาเป็นต้นนำ (หมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหัตตผล ที่มีศรัทธินทรีย์แรงกล้า ถ้าท่านผู้นี้บรรลุอรหัตตผลกลายเป็นปัญญาวิมุต)^{๓๗} ดังพุทธพจน์ว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออรูปสมวัตติลวงรูปสมวัตติด้วยกายอยู่ แต่อาสวะบางเหล่าของผู้นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา อนึ่ง ความเชื่อในพระตถาคตของผู้นั้นตั้งมั่นแล้ว มีรากหยั่งลงมั่นแล้ว บุคคลนี้เรากล่าวว่าศรัทธาวิมุตบุคคล ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่ากิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุแม้ใน^{๓๘}

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๓๗/๑๘๑.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๙๑.

^{๓๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๓๕/๑๘๐.

สรุปเป็นแผนภาพแสดงสัทธานุสารีบุคคลและสัทธาวิมุตบุคคล^{๓๙}

ในข้อที่ศรัทธาทำให้พ้นทุกข์ได้นี้มีตัวอย่างของผู้พ้นทุกข์เพราะอาศัยศรัทธา มีทั้งพระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์โดยเกี่ยวข้องกับเรื่องศรัทธาหรือใช้ศรัทธาเป็นเบื้องต้นของการบรรลุนิพพานมีจำนวนหลายท่าน มีดังนี้

พระวักกลี เป็นผู้เลืศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้พ้นกิเลสได้ด้วยศรัทธา^{๔๐} พระรัฐบาล เป็นผู้เลืศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้บวชด้วยศรัทธา^{๔๑} พระสีลาคมาตาภิกษุณี เป็นผู้เลืศกว่าภิกษุณี

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓๔.

^{๔๐} อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๗/๒๕.

^{๔๑} อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๘/๒๕.

สาวิกาของเราผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยศรัทธา^{๔๒} และมีคำที่แสดงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ศรัทธาประเภทประสาทศรัทธา คือ ความเชื่อเลื่อมใส ไว้ว่า นางกาติยานี เป็นผู้เลศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น^{๔๓} นางกาฬิอุบาสิกาชาวกรุชริกา เป็นผู้เลศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้เลื่อมใสโดยได้ยินได้ฟังตาม^{๔๔} พระอุปเสนวังคันตบุตร เป็นผู้เลศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้นำความเลื่อมใสมาโดยรอบ^{๔๕} พระกาฬุทายี เป็นผู้เลศกว่าภิกษุสาวกของเราผู้ทำสกุลให้เลื่อมใส^{๔๖} หมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นผู้เลศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เลื่อมใสในบุคคล^{๔๗}

ศรัทธาเป็นที่พึง ที่อาศัย หรือที่ยึดเหนี่ยวของจิตใจ ทำให้บุคคล มีความรู้สึกอุ่นใจ ทำให้เกิดการยอมรับและคล้อยตามผู้ที่ตนศรัทธาต่อได้โดยง่าย และการรวมกลุ่มทางสังคม เมื่อมีศรัทธาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มได้อย่างรวดเร็วและเหนียวแน่น มั่นคง ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของศรัทธาในฐานะเป็นองค์ธรรมที่ทำให้บุคคลมีการรวมกลุ่มทางสังคมอย่างเหนียวแน่น มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมีความเป็นเอกภาพ

ศรัทธาทำให้เกิดพลัง ความกล้าหาญ ความเจริญอย่างอริยชน และการพ้นทุกข์ด้วยศรัทธา คือ ศรัทธาอนุสารี และศรัทธาวิมุต เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของศรัทธาในฐานะเป็นองค์ธรรมที่ทำให้บุคคลมีการพัฒนาตนเองอย่างเข้มแข็ง มั่นคง มีพลัง มีความกล้าหาญไม่อ่อนแอ มีความเจริญไม่มีเสื่อม จนในที่สุดแห่งการพัฒนาตนเองคือการพ้นทุกข์ได้ในระดับหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ศรัทธาจึงมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมในฐานะทำให้เกิดสามัคคี มีเอกภาพ และต่อปัจเจกบุคคลในฐานะทำให้เกิดการพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้

สรุปความได้ว่า ศรัทธา เป็นหลักธรรมเบื้องต้นของการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ทุกคน เพราะการที่คน ๆ หนึ่งจะทำอะไรลงไป ก็ล้วนแต่เกิดมาจากความเชื่อ หรือประสบการณ์ ความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วแสดงออกทางพฤติกรรมที่กระทำ ศรัทธาจึงเป็นแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังของเจตนาทุกอย่าง

^{๔๒} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๐/๒๖.

^{๔๓} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๒/๒๗.

^{๔๔} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๒/๒๗.

^{๔๕} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๘/๒๕.

^{๔๖} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๙/๒๕.

^{๔๗} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๑/๒๗.

๒.๓ เหตุให้เกิดศรัทธา

บุคคลในโลกเป็นผู้ที่มีศรัทธา จะมีเหตุให้เกิดศรัทธาที่ต่างกัน มีการถือเอาคุณสมบัติของศรัทธาที่ต่าง ๆ กัน มาเป็นหลักเกณฑ์ที่ทำให้เกิดศรัทธาของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แบ่งมูลเหตุให้เกิดศรัทธาออกเป็น ๔ จำพวกคือ

๒.๓.๑ รูปปีปมาณิกา (รูปประมาณ) หมายถึง บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป^{๔๘} ผู้ถือเอารูปร่าง เป็นประมาณ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นรูปที่สูง รูปที่ผอมรูปที่อ้วน รูปที่มีอวัยวะสมส่วน ถือเอาประมาณในรูปร่างนั้นแล้วจึงชอบใจเลื่อมใสในรูปนั้นจะเชื่อถือ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา บุคคลประเภทนี้เรียกว่า ผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป^{๔๙}

ดังที่พระวัคคิ บวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้ที่ไม่รู้จักอิมอยู่ในความพึงพอใจที่จะได้เห็นในพระรูปของพระพุทธเจ้า เผ้าคอยติดตามดูอยู่ตลอดเวลา เพราะยินดีที่ได้เห็นพระรูปกายที่ประเสริฐของพระผู้มีพระภาค ทำให้เกิดศรัทธาในพระรูปของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบความยินดีของพระวัคคิ จึงได้ตรัสสอนว่า อาย่ายินดีในรูปที่ชนพาลชอบ ผู้ใดเห็นพระสัทธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นบัณฑิตเห็นพระผู้มีพระภาค (ส่วน) ผู้ไม่เห็นพระสัทธรรม ถึงจะเห็นพระผู้มีพระภาคก็ชื่อว่าไม่เห็น ร่างกายมีโทษไม่สิ้นสุดเหมือนต้นไม้มีพิษ เป็นที่อาศัยของโรคทุกชนิด ล้วนเป็นที่ประชุมของทุกข์ เพราะฉะนั้น จงเบื่อหน่ายในรูป พิจารณาเห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งขันธทั้งหลาย จะถึงที่สุดแห่งสรรพกิเลสได้โดยง่ายเถิด^{๕๐}

จะเห็นได้ว่า พระวัคคิเกิดศรัทธาในพระรูปของพระพุทธเจ้า เป็นศรัทธาที่เกิดจากบุคคลผู้ถือเอารูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป มีความพึงพอใจอยู่ในรูปร่างลักษณะ จึงทำให้เกิดศรัทธา เมื่อไม่ได้เห็นก็จะทำให้เกิดความทุกข์ภายในใจ มีความกระวนกระวายใจ ดิ้นรนชวนขวายให้ตนได้พบได้เห็นตามที่ใจมีความปรารถนาอยู่ตลอดเวลา จึงจะเกิดความสบายใจแก่ตน เมื่อเกิดศรัทธาในรูป โดยที่ปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นเลย การบรรลุนิพพานนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นแน่นอน เพราะจะหยุดนิ่งอยู่เพียงศรัทธาในรูปเท่านั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์พระวัคคิให้เกิดความรู้สึกรู้ตัว เพื่อให้เกิดความรู้เห็นที่ถูกต้อง ว่าแท้จริงแล้วการเห็นธรรมก็เท่ากับได้เห็นพระผู้มีพระภาคอยู่ด้วยตลอดเวลาตนเอง

ดังนั้น บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาแล้ว การที่จะเข้าถึงเป้าหมายได้นั้น ต้องอาศัยความเลื่อมใสในรูปเป็นจุดเริ่มต้น ในการสร้างความสัมพันธ์กับเป้าหมาย หมายถึง การที่บุคคลเกิดศรัทธาในรูปแล้ว ต้องนำศรัทธานั้นมาสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นด้วย ไม่ยึดติดอยู่ที่ตัวบุคคลที่เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาเท่านั้น ต้องรู้ในพระธรรมคือคำสอนอย่างพระผู้มีพระ

^{๔๘} คุรยาระเียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙.

^{๔๙} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๗๑-๑๗๒/๒๐๔.

^{๕๐} คุรยาระเียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๑-๖๑/๒๔๔-๒๔๕.

ภาคเจ้าทรงได้สอนธรรมไว้ เพราะพระธรรมจะเป็นเครื่องนำไปสู่การพ้นทุกข์ และบรรลุถึงเป้าหมายในที่สุด ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วว่า ผู้ไม่เห็นพระสัทธรรม ถึงจะแม้ว่าเห็นพระผู้มีพระภาค ก็ถือว่าไม่ได้เห็นพระองค์ หากศรัทธานั้นไม่มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายก็เป็นเพียงจลศรัทธาเพราะไม่มีปัญญาเกิดขึ้น โอกาสที่เข้าถึงเป้าหมายคือนิพพานนั้นไม่มี

๒.๓.๒ ลูขัปปมาณิกา (ลูขประมาณ) หมายถึง บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง^{๕๑} บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นจิวรเศร้าหมอง บาตรเศร้าหมอง เสนาสนะเศร้าหมอง หรือเห็นทุกกรกิริยาต่าง ๆ ถือเอาประมาณในความเศร้าหมองนั้นแล้วเกิดความเลื่อมใส^{๕๒} จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถ้อยคำที่ พระโมฆราชได้ถูกโรคเรื้อนรบกวนทั้งในเวลากลางวันก็ไม่ได้รับความสุขในการนอน เมื่อได้เห็นโทษของร่างกาย จึงบวชเป็นบรรพชิตเป็นศิษย์ของพราหมณ์ชื่อ พาวรี ได้ถามปัญหาที่ละเอียดลึกซึ้งว่า โลกนี้ โลกหน้า พรหมโลก และเทวโลก แต่ไม่ได้รับคำตอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้ไปถามปัญหานี้กับพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์พิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะมองไม่เห็น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

โมฆราช เธอจงเป็นผู้มีสติทุกเมื่อ พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นว่าเป็นอัตตาเสีย เมื่อเป็นเช่นนี้ จะพึงข้ามพ้น มัจจุราชได้ เธอเมื่อพิจารณาเห็นโลกด้วยอุบายอย่างนี้ มัจจุราชจึงจะมองไม่เห็นเมื่อพระมีพระภาคตรัสจบพระคาถา โมฆราชก็ปราศจากผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะได้เป็นภิกษุและเป็นพระอรหันต์ พระโมฆาขได้เก็บผ้ามาจากกองขยะ ป่าช้า และทางรกร้างเกวียนมาทำเป็นผ้าสังฆาฏิจากผ้านั้น ใช้สอยจีวรที่เศร้าหมอง พระผู้มีพระภาคทรงพอพระทัยในคุณข้อนั้นของท่าน โมฆราช จึงทรงตั้งไว้ในตำแหน่งแห่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ใช้สอยจีวรเศร้าหมอง เพราะเป็นผู้ไม่มีอาสวะดับสนิทเหมือนเปลวไฟที่หมดเชื้อดับไปกิเลสทั้งหลายก็เผาได้แล้ว ภพทั้งปวงก็ถอนได้แล้ว สามารถตัดกิเลสเครื่องผูกมัดได้แล้วจึงอยู่อย่างผู้ไม่มีอาสวะ^{๕๓}

การเป็นผู้มีสติทุกเมื่อพิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นว่าเป็นอัตตา จึงทำให้มีความยินดีที่ใช้สอยจีวรที่เศร้าหมองมากกว่า เพราะการเกิดในตระกูลดี มีทรัพย์สมบัติมากมาย ก็ไม่ได้ทำให้หายจากความทุกข์แต่อย่างใด ความสุขที่แท้จริงที่เกิดจากการตัดกิเลสเครื่อง

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙.

^{๕๒} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๗๒/๒๐๔.

^{๕๓} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๓๔/๓๐.

ผูกมัดได้ อยู่อย่างผู้ไม่มีอาสวะ ตัดขาดจากเครื่องพันธนาการ อยู่อย่างอิสระ ไม่ยึดติดกับอัตตา การใช้
สอยจิรวเรศร่าหมอง หรือบาตรเศร่าหมอง เสนาสนะเศร่าหมอง หรือเห็นทุกกรกิริยาต่าง ๆ ถือเอา
ประมาณในความเศร่าหมองนั้นแล้วด้วยความพึงพอใจ ความสุขที่ได้ไม่มีความต่างจากสิ่งที่ไม่เศร่า
หมองเลย เพราะมีปัญญาความรู้เห็นถูกต้องตามความเป็นจริง จึงเป็นบุคคลผู้ถือความเศร่าหมองเป็น
ประมาณ เลื่อมใสในความเศร่าหมอง เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาสร้างให้เกิดปัญญา เพื่อนำ สู่เป้าหมาย
สูงสุดในพระพุทธศาสนา

๒.๓.๓ โขสัปปมาณิกา (โฆษประมาณ) บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ หมายถึง เลื่อมใส
ในเสียง ^{๕๔}“บุคคลบางคนในโลกนี้ถือเอาประมาณในเสียงนั้นที่ผู้อื่นกล่าวสรรเสริญ ที่ผู้อื่นชมเชย ที่ผู้อื่น
กล่าวยกย่อง ที่ผู้อื่นกล่าวสรรเสริญสืบ ๆ กันมาแล้วเกิดความเลื่อมใส ^{๕๕}บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียง
พูดจาที่ไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือแล้วเกิดความเลื่อมใส ^{๕๖}น้อมใจไปเพื่อศรัทธา

บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ ทั้งที่ได้ยินหรือฟังเสียงสรรเสริญเกียรติคุณหรือเสียงพูดจา
ที่ไพเราะ อันเป็นเหตุให้เกิดศรัทธา ดังที่อนาถบิณฑิกคหบดีเกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้า เพียงแค่ได้ยิน
คำว่า “พระพุทธเจ้า” ทำให้อนาถบิณฑิกคหบดีอยากเห็น และอยากเข้าเฝ้า อยากที่จะได้เข้าใกล้ใน
พระพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก เมื่อฟังธรรมอนุพุทฺธิกา ^{๕๗}

และอริยสัจ ๔ ทำให้ปราศจากมลทินได้เกิด ณ ที่นั่งฟังธรรมนั้นว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความ
เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” อนาถบิณฑิกคหบดีได้เห็นธรรมแล้ว
บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ
ถึงความเป็นผู้แก้แล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา บรรลุโสดาบัน ผู้เข้าถึงกระแสแห่ง
นิพพานเป็นที่สุด ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอเป็นอุบาสกผู้
ถึงสรณะไปจนตลอดชีวิต ^{๕๘}

เมื่อบุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณเป็นเหตุเกิดศรัทธา ในทางพระพุทธศาสนาศรัทธานั้น
จะต้องประกอบด้วยปัญญา เมื่อมีศรัทธาที่เกิดจากเสียงแล้วจะต้องพัฒนาต่อไปให้เป็นปัญญา

^{๕๔} ตูรายระเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙.

^{๕๕} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๗๑/๒๐๔.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๓.

^{๕๗} อนุพุทฺธิกา เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อฟอกอหังการของสัตว์ให้หมดจดเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหา
ยาก เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจ ๔ มี ๕ คือ ๑. ทานกถาพรรณนาทาน ๒. สีลกถาพรรณนาศีล
๓. สัคคกถา พรรณนาสวรรค์ คือ ความสุขที่พึงพร้อมด้วยกาม ๔. กามาทีนวกถา พรรณนาโทษของกาม ๕. เนกขัม
มานิสังสกถา พรรณนาอานิสงส์แห่งการออกจากกาม อนุพุทฺธิกา ก็มีใช้; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๙๑.

^{๕๘} ตูรายระเอียดใน วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๐๔-๓๐๕/๑๑๑-๑๑๕.

เป็นปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ แล้วให้ปัญหาเป็นตัวทำหน้าที่ส่งต่อไปให้ถึงเป้าหมาย ศรัทธานั้นจะต้องหมดหน้าที่ไปเมื่อเกิดปัญหาแล้ว หากยังมีศรัทธาที่มีเสียงเป็นเหตุอยู่ ปัญหานั้นก็จะไม่เกิดขึ้นและก็ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลจะติดอยู่เพียงแค่ศรัทธาเท่านั้น

๒.๓.๔ ธัมมปปมาณิกา (ธรรมประมาณ) หมายถึง บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม^{๕๙} บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นศีล สมาธิ ปัญญา แล้วถือเอาประมาณในศีลเป็นต้นนั้น แล้ว เกิดความเลื่อมใส บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม^{๖๐} จึงเกิดความชอบใจเลื่อมใสใน้อมใจที่จะนับถือ

ดังที่เหล่าปัญจวัคคีย์ เมื่อครั้งเกิดศรัทธาในธรรมของพระพุทธเจ้า จึงปรารถนาที่จะเข้าไปหานั่งใกล้ เจริญหูฟัง ฟังธรรม จดจำธรรม พิจารณาเนื้อความ ความเพ่งพินิจธรรม มีความยินพอใจ มีความขยันอดทน ไตร่ตรอง และอุทิศกายและใจ เพราะเชื่อในปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ทำให้เหล่าปัญจวัคคีย์ ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ด้วยธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับเหล่าปัญจวัคคีย์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ พวกเธอจงเจริญโสดาบัน เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว จะสั่งสอน จะแสดงธรรม พวกเธอเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้ ทำให้ปัญจวัคคีย์จึงเกิดศรัทธา และตั้งใจฟังเพื่อความรู้ยิ่งแล้ว เป็นผลทำให้ท่านพระโกณฑัญญะหนึ่งในปัญจวัคคีย์ ได้เกิดปัญญาเห็นธรรมเป็นคนแรก ในขณะที่พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมจักกัปปวัตตนสูตรอยู่ และต่อมาท่านพระวัชปะ ท่านพระภัททิยะ ท่านพระมหามานะ และท่านพระอัสสชิ ก็ได้ปัญญาเห็นธรรมเช่นเดียวกัน^{๖๑}

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่รู้คุณภายในและเห็นแจ้งข้อปฏิบัติภายนอกเห็นธรรมปราศจากเครื่องกั้น ย่อมไม่ถูกเสียงชักนำไป^{๖๒}

^{๕๙} ดูรายละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙.

^{๖๐} ดูรายละเอียดใน อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๓๒/๒๐๔-๒๐๕.

^{๖๑} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๑๙/๑๘-๒๗.

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙.

บุคคลที่รู้คุณภายใน หมายถึงรู้คุณมีศีลเป็นต้นที่มีอยู่ภายในตัวของบุคคลเอง^{๖๓} และเห็นแจ้งข้อปฏิบัติภายนอก หมายถึงเห็นข้อเฉพาะปฏิบัติภายนอกของตัวบุคคล^{๖๔} บุคคลนั้นมีปัญญาเกิดขึ้นแก่ตน ปัญญาทำให้บุคคลสามารถพิจารณาธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้บุคคลเกิดความไขว้เขว หรือมาปิดกั้นในการรู้เห็นความจริง หรือแม้ว่า จะมีเสียงอื่น ๆ เข้ามากระทบกับประสาทสัมผัสทางหู ปัญญาที่เกิดจากศรัทธาจะเป็นเครื่องกำจัดเสียงนั้น ๆ ออกไป และไม่เกิดการกระทบกระเทือนหรือเกิดการผันแปรไปตามเสียงนั้น ๆ แต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่า ผู้ศรัทธาในธรรม เมื่อบุคคลมีเหตุคือธรรม มีผลคือศรัทธา ศรัทธานั้นเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย ดังที่เหล่าปัญจวัคคีย์เมื่อเกิดศรัทธาในธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะถือเอาธรรมในพระพุทธเจ้าแล้ว ไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่ศรัทธาในธรรมเท่านั้น แต่เกิดความสนใจแล้วจึงได้เข้าไปหา นั่งใกล้ เงี่ยหูฟังธรรม ว่าพระผู้มีพระภาคจะตรัสเรื่องอะไร แล้วจึงจดจำในธรรมนั้น ๆ นำธรรมนั้นมาพิจารณาในเนื้อความ ความเพ่งพินิจในธรรม เกิดความดียินพอใจ เกิดความขยันอดทน ไตร่ตรอง และยอมอุทิศทั้งกายและใจ จึงเกิดปัญญารู้แจ้งธรรม เมื่อได้ฟังธรรมอันเป็นผลแห่งพระอรหัต ก็สามารถสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ในที่สุด

ลักษณะที่ควรกล่าวถึง “ศรัทธา” เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องความหมาย บทบาท และความสำคัญของศรัทธาในระบบพุทธธรรม มีดังนี้

๑. ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา และกล่าวได้ว่าเป็นขั้นต่ำที่สุด
๒. ศรัทธาที่ประสงค์ ต้องเป็นความเชื่อความซาบซึ้งที่เนื่องด้วยเหตุผล คือมีปัญญารองรับ และเป็นทางสืบทอดแก้ปัญหาได้ มิใช่เพียงความรู้สึกมอมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง โดยไม่ต้องถามหาเหตุผล อันเป็นลักษณะทางฝ่ายอาเวก (Emotion) ด้านเดียว
๓. ศรัทธาที่เป็นความรู้สึกฝ่ายอาเวกด้านเดียว ถือเป็นการเชื่อที่มลาย เป็นสิ่งที่จะต้องกำจัดหรือแก้ไขให้ถูกต้อง ส่วนความรู้สึกฝ่ายอาเวกที่เนื่องอยู่กับศรัทธาแบบที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการบวนการปฏิบัติธรรมให้เป็นประโยชน์ได้มากพอสมควรในระยะต้น ๆ แต่จะถูกปัญญาเข้าแทนที่โดยสิ้นเชิงในที่สุด
๔. ศรัทธาที่มุ่งหมายในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น อาจให้ความหมายสั้น ๆ ว่าเป็นความซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น คือมั่นใจตนเอง โดยเหตุผลว่า จุดหมายที่อยู่เบื้องหน้านั้นเป็นไปได้จริงแท้ และมีค่าควรแก่การที่ตนจะดำเนินไปถึง เป็นศรัทธาที่เร้าใจให้อยาก

^{๖๓} อย.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๖๕/๓๕๕.

^{๖๔} อย.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๖๕/๓๕๕.

พิสูจน์ความจริงของเหตุผลที่มองเห็นอยู่เบื้องหน้านั้นต่อ ๆ ยิง ๆ ขึ้นไป เป็นบันไดขั้นต้นสู่ความรู้ตรงข้ามกับความรู้สึกรวมใจให้แบบอาเวค ซึ่งทำให้หยุดคิดหาเหตุผลต่อไป

๕. เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้ว จะต้องมีปัญหาเป็นอีกข้อหนึ่งด้วยเสมอไป อาทิ

สัมปรายิกัตถะ (สัทธาสัมปทา สีสัมปทา จาคสัมปทา ปัญญาสัมปทา)

พละ ๕ และ อินทรีย์ ๕ (สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา)

สมชีวิธรรม ๔ (สมสัทธา สมสีลา สมจาคา สมปัญญา)

เวสาร์ชชกรณธรรม ๕ (ศรัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ ปัญญา)

อริยวัฑฒิ หรือ อารยวัฑฒิ ๕ (ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา)

อริยทรัพย์ ๗ (ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา)

สัปปุริสธรรม ข้อแรก คือ สัทธัมมสมันนาคโต ประกอบด้วยธรรมเจ็ดประการ อันได้แก่

มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ เป็นพหุสัจจะ มีความเพียรอันปรารถแล้ว มีสติมั่นคง มีปัญญาดำเนินตามปกติศรัทธาย่อมมาเป็นข้อหนึ่ง พร้อมกับที่ปัญญาเป็นข้อสุดท้าย แต่ในกรณีที่เกิดถึงปัญญาไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงศรัทธาไว้ด้วย เช่น อธิษฐานธรรม โพชฌงค์ และนาถกรณธรรมเป็นต้น ปัญญาจึงสำคัญกว่าศรัทธา ทั้งในฐานะเป็นตัวคุมและในฐานะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็น แม้ในแง่คุณสมบัติของบุคคล ผู้ที่ได้รับยกย่องสูงสุดในพระพุทธศาสนา ก็คือผู้มีปัญญาสูงสุด เช่น พระสารีบุตรอัครสาวกเป็นต้น ไม่ได้ถือเอาศรัทธาในศาสนาเป็นเกณฑ์

๖. คุณประโยชน์ของศรัทธา เป็นไปใน ๒ ลักษณะ คือ ในแนวหนึ่ง ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติ ซึ่งทำให้เกิดปัสสัทธิ (ความสงบเยือกเย็น) นำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด อีกแนวหนึ่งศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองสิ่งที่เชื่อดด้วยศรัทธานั้น ให้เห็นผลประจักษ์จริงแจ้งแก่ตน ซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด คุณประโยชน์ทั้งสองนี้ จะเห็นว่าเป็นผลจากความรู้สึกในฝ่ายอาเวค แต่ต้องมีความไม่ประสงค์ปัญญาแฝงอยู่ด้วยตลอดเวลา

๗. ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ดังนั้น ศรัทธาจึงต้องส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก่ปัญญาตามจุดหมาย นอกจากนี้ แม้ตัวศรัทธานั้นเอง จะมั่นคงแน่นแฟ้นได้ ก็เพราะได้คิดเห็นเหตุผลจนมั่นใจ หมดความเคลือบแคลงสงสัยใด ๆ โดยนัยนี้ ศรัทธาในพุทธธรรมจึงส่งเสริมการค้นคิดหาเหตุผล การขอร้องให้เชื่อก็ดี การบังคับให้ยอมรับความจริงตามที่กำหนดก็ดี การชู้ด้วยภัยแก่ผู้ไม่เชื่อก็ดี เป็นวิธีการที่เข้ากันไม่ได้เลยกับหลักศรัทธานี้

๘. ความเลื่อมใสศรัทธาติดในบุคคล ถูกถือว่ามิใช่เสียข้อบกพร่อง แม้แต่ความเลื่อมใสติดในองค์พระศาสดาเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้ละเสีย เพราะเป็นศรัทธาที่แรงด้วยความรู้สึกล้างอาเวคกลับกลายเป็นอุปสรรคต่อความหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ในขั้นสุดท้าย

๙. ศรัทธาไม่ถูกจัดเป็นองค์มรรค เพราะตัวการที่จำเป็นสำหรับการดำเนินก้าวหน้าต่อไป ในมรรคานี้ คือปัญญาที่พ่วงอยู่กับศรัทธานั้นต่างหาก และศรัทธาที่จะถือว่าใช้ได้ก็ต้องมีปัญญารองรับ อยู่ด้วย นอกจากนี้ ท่านที่มีปัญญาสูง เช่น องค์พระพุทธเจ้าเอง และพระปัจเจกพุทธเจ้า ทรงเริ่ม มรรคที่ตัวปัญญาที่เดียว ไม่ผ่านศรัทธา เพราะการสร้างปัญญาไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ศรัทธาเสมอไป (คือเริ่ม ที่โยนิโสมนสิการ) ด้วยเหตุนี้ เรื่องศรัทธา ท่านจึงกล่าวซ่อนแฝงไว้ในตอนต้นว่าด้วยการสร้าง สัมมาทิฐิ ไม่จัดแยกไว้เป็นเรื่องต่างหาก

๑๐. แม้แต่ศรัทธาที่พ้นจากภาวะเป็นความเชื่อมกายนั่นเองถ้าไม่ดำเนินต่อไปถึง ขั้นทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงประจักษ์แก่ตน ก็ไม่นับว่าเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตาม ความหมายแท้จริง เพราะเป็นศรัทธาที่มีได้ปฏิบัติหน้าที่ตามความหมายของมัน จัดเป็นการปฏิบัติ ธรรมดาผิดพลาด เพราะปฏิบัติอย่างขาดวัตถุประสงค์

๑๑. แม้ศรัทธาจะมีคุณสมบัติสำคัญ แต่ในขั้นสูงสุด ศรัทธาจะต้องหมดไป ถ้ายังมี ศรัทธาอยู่ก็แสดงว่ายังไม่บรรลุจุดหมาย เพราะตราบดีที่เชื่อต่อจุดหมายนั้น ก็ย่อมแสดงว่ายังไม่ได้ เข้าถึงจุดหมายนั้นรู้เห็นจริงด้วยตนเอง และตราบดีที่ยังมีศรัทธา ก็แสดงว่ายังต้องอิงอาศัยสิ่งอื่น ยัง ต้องฝากปัญญาไว้กับสิ่งอื่น ยังไม่หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ โดยเหตุนี้ศรัทธาจึงไม่เป็นคุณสมบัติ ของพระอรหันต์ ทรงข้ามพระอรหันต์กลับมีคุณสมบัติว่า ผู้ไม่มีศรัทธา ซึ่งหมายความว่า ได้รู้เห็น ประจักษ์ จึงไม่ต้องเชื่อต่อใคร ๆ หรือต่อเหตุผลใด ๆ อีก

๑๒. โดยสรุป ความก้าวหน้าในมรรคา ดำเนินมาโดยลำดับ จากความเชื่อ (ศรัทธา) มาเป็นความเห็นหรือเข้าใจโดยเหตุผล (ทิฐิ) จนเป็นการรู้การเห็นในที่สุด ซึ่งในขั้นสุดท้าย เป็นอันหมด ภาระของศรัทธาโดยสิ้นเชิง

๑๓. ศรัทธามีขอบเขตความสำคัญและประโยชน์แค่นี้เพียงใด เป็นสิ่งที่จะต้องรู้เข้าใจ ตามเป็นจริง ไม่ควรตีค่าสูงเกินไป แต่ก็ไม่ควรดูแคลนโดยเด็ดขาด เพราะในกรณีที่คุณศรัทธาอาจ กลายเป็นการเข้าใจความหมายของศรัทธาผิด เช่น ผู้ที่คิดว่าตนเชื่อมั่นในตนเอง แต่กลายเป็นเชื่อต่อ กิเลสของตน ในรูปอหังการมมังการไป ซึ่งกลับเป็นผลร้ายไปอีกด้านหนึ่ง

๑๔. ในระดับศีลห้า หรือที่เรียกกันว่าศีลธรรม ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญซึ่งเกื้อกูลมาก ทำให้คนมีหลักตั้งตัวเป็นกำลังเหนียวรั้ง และต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงล่อเร้าเข้ายวนให้ทำ ความชั่ว อีกประการหนึ่ง การมีศรัทธาเป็นเหมือนมีร่องไหลประจำของกระแสความคิด เมื่อได้รับรู้ อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เกินกำลังของศรัทธาที่มีอยู่ กระแสความคิดก็จะวิ่งเล่นไปตามร่องหรือ แนวทางที่ศรัทธาเตรียมไว้ทำให้ไม่คิดไปในทางอื่นหรือทางที่ผิดศีลธรรม ดังนั้น สำหรับผู้ยังไม่หมด กิเลส ศีลจึงดำรงอยู่ได้ดีด้วยศรัทธา ศรัทธาแบบนี้มีคุณมากในระดับหนึ่ง แต่พร้อมกันนั้นถ้าเป็น ศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็อาจมีโทษมาก โดยกลายเป็นตัวการขัดขวางการสร้างปัญญาเสียเอง

๑๕. ในกระบวนการแห่งความเจริญของปัญญา (หรือการพัฒนาปัญญา) อาจกำหนดขั้นตอนที่จัดว่าเป็นระยะของศรัทธาได้คร่าว ๆ คือ

๑) สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล ไม่เชื่อหรือยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพียงเพราะฟังตาม ๆ กันมา เป็นต้น (ตามแนวกาลามสูตร)

๒) เป็นผู้คุ้มครองสัจจะ คือ ยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของทุกฝ่ายทุกด้าน ด้วยใจเป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสินสิ่งที่ยังไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นเท็จจริง ไม่ยินกรณียัตติ แต่สิ่งที่ตนรู้หรือคิดเห็นเท่านั้นว่าถูกต้องเป็นจริง

๓) เมื่อรับฟังทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของผู้อื่นแล้ว พิจารณาเท่าที่เห็นด้วย ปัญญาตนว่าเป็นสิ่งที่มีเหตุผล และเห็นว่าผู้แสดงทฤษฎี คำสอนหรือความเห็นนั้น ๆ เป็นผู้มีความจริงใจ ไม่ลำเอียงมีปัญหา จึงเลื่อมใสรับเอามาเพื่อคิดหาเหตุผลทดสอบความจริงต่อไป

๔) นำสิ่งที่ใจรับมานั้น มาขบคิดทดสอบด้วยเหตุผล จนแน่แก่ใจว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แท้จริงอย่างแน่นอน จนซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็นแล้ว พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติ พิสูจน์ทดลองให้รู้เห็นความจริงประจักษ์ต่อไป

๕) ถ้ามีความเคลือบแคลงสงสัย รับผิดชอบต่อใจบริสุทธิ์ มุ่งปัญญา มิใช่ด้วยอหังการ มมังการ พิสูจน์เหตุผลให้ชัดเจนเพื่อให้ศรัทธานั้นมั่นคงแน่นแฟ้น เกิดประโยชน์สมบูรณ์ตามความหมายของมัน^{๖๕}

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องศรัทธาความเชื่อไม่ว่าจะเป็นของชนชาติใดก็ตาม ย่อมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งยากที่จะอธิบายให้ครบถ้วนสมบูรณ์ การศึกษาเกี่ยวกับความคิดความเชื่อของคนไทยก็ไม่มีข้อยกเว้น ชนชาติไทยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและซับซ้อน มีการผสมผสานความคิดความเชื่อ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการพัฒนาทางสังคมหลายขั้นตอน และมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญอยู่หลายระยะ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทั้งหมดนี้ล้วนมีส่วนกำหนดความเป็นไปของวิถีชีวิตของผู้คนในระดับต่าง ๆ ในสังคมไทย ให้มีลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามกาลสมัยและตามสภาพการณ์

หลักธรรมเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานของการดำรงชีวิตอยู่ตามคติของพระพุทธศาสนาที่ว่า สรรพสิ่งล้วนแต่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และปราศจากตัวตน ความเป็นพุทธ ก็เป็นสิ่งที่ครอบคลุมไปกับการอธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตไทยอยู่แล้วไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการเรียกชีวิต ของมนุษย์ว่า ชาตภพ อันเป็นคติซึ่งแสดงถึงความต่อเนื่อง ระหว่างชีวิตหลายชีวิตของคน ๆ เดียว ในแง่ของกาลเวลา ชาตภพบ่งถึงภาวะของชีวิตที่เป็นอยู่ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งโดยทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔๗-๖๕๐.

ช่วงเวลาทั้งชีวิตในชาติภพนี้ ซึ่งย่อมจะชี้บ่งถึงสู่ชาติภพในอดีตและชาติภพในอนาคตอยู่ในตัวและในแง่สถานที่ด้วย “ชาติภพชี้บ่งบอกถึงภาวะของชีวิตซึ่ง ดำรงอยู่ระหว่างภพภูมิทั้งหลายซึ่งประกอบกันเข้าเป็นจักรวาลวิทยา ตามคติไตรภูมิของไทยพิจารณาในแง่นี้จะเห็นได้ว่า ชาติภพบ่งบอกว่าชีวิตของมนุษย์เป็นความต่อเนื่องอันสืบมาจากการเวลาอื่น ซึ่งครอบคลุมเกินกว่าระยะเวลาในชีวิตนี้ อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับภพภูมิอื่นในขณะเดียวกัน”^{๖๖}

สรุปได้ว่า มูลเหตุของการเกิดศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่า สัทธาญาณ สัมปยุต หมายถึง ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา และศรัทธาญาณวิปยุต หมายถึง ศรัทธาที่ปราศจากปัญญา ไม่ประกอบด้วยปัญญา ปราศจากปริชาหยังรู้ ปราศจากเหตุและผล เป็นความมกมาย ความเชื่อของแต่ละบุคคล ตามหลักพระพุทธศาสนา ล้วนเป็นไปต่าง ๆ กัน ซึ่งบางคน อาจมีความเชื่อเลื่อมใส ในด้านรูปร่าง หน้าตาที่ดี บางคนอาจเลื่อมใสในด้านความเคร้าหมอง ของเก่าโบราณ อาจเลื่อมใสศรัทธาในด้านเสียงพูดที่ไพเราะ ฟังแล้วรู้สึกสบายใจ และบางคนก็มีความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนที่เป็นแก่นของพระศาสนา

๒.๔ ประเภทของศรัทธา

กล่าวได้ว่า เมื่อมนุษย์เกิดมาสู่โลก ในสมัยที่โลกยังอยู่ในยุคป่าเถื่อนมนุษย์ยังไม่มีสติปัญญานึกคิดถึงชีวิตโดยประอื่น วาระจิตประการแรกที่เกิดขึ้นคือความกลัวและความต้องการให้ชีวิตรอดพ้นจากภัย มีความหนาว ความร้อน และความหิวกระหาย มนุษย์ต้องต่อสู้ด้วยความสามารถของตนเองเพราะมนุษย์เชื่อว่า ตนเองสามารถต่อสู้ได้ แต่เมื่อมนุษย์ต่อสู้ด้วยตนเองไม่ได้แล้ว มนุษย์ก็จะแสวงหาอาวุธอื่น หรือแรงกำลังอื่นจากสิ่งอื่นที่อยู่ใกล้ตัวเองมาเป็นเครื่องต่อสู้ ตรงนี้เองที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีศรัทธาตั้งแต่แรกเกิดและมีศรัทธาตั้งแต่สมัยเด็กคำบรรพ์ ครั้งแรกจริง ๆ ศรัทธามีอยู่ ๒ ประเภท^{๖๗} คือ

๑. ศรัทธาในตัวเอง คือ เชื่อว่าฤทธิ์อำนาจเป็นของตนเองอยู่ที่ตัวเอง เป็นผู้บันดาลความสำเร็จ หรือความไม่สำเร็จได้ด้วยตนเอง
๒. ศรัทธาในผู้อื่นหรือสิ่งอื่น คือ ศรัทธาในสิ่งซึ่งมนุษย์เชื่อว่า มีอำนาจเหนือตน เช่น สิ่งรอบข้างที่อยู่ใกล้ตน มีต้นไม้ ภูเขา ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นต้น มนุษย์ในสมัยโบราณเชื่อว่า สิ่งเหล่านั้นมีฤทธิ์มีอำนาจเหนือตนได้

^{๖๖} สุวรรณา สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญยเนตร, คำ : ร่องรอยความเชื่อไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖.

^{๖๗} เสฐียร พันธงศรี, ศาสนาโบราณ, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๑), หน้า ๒๘.

ศรัทธาทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีประจำตัวมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ศรัทธาทั้งสองอย่างนี้มีอยู่ในศาสนาของมนุษย์กลุ่มอารยันสมัยพุทธกาล ภายหลังที่ได้พิจารณาแล้ว จึงได้เห็นศรัทธาตามความเป็นจริงของมนุษย์ จึงได้ประกาศลักษณะของศรัทธาไว้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๖๘}

๑. สทธานุญญวิปปยุต คือ ศรัทธา อันมิได้ประกอบด้วยปัญญาญาณ เป็นศรัทธาแบบงมงาย เชื่อว่าผู้อื่นและ สิ่งอื่นเป็นผู้มีอำนาจเหนือตน

๒. สทธานุญญสมปยุต คือ ศรัทธาอันประกอบด้วยปัญญาญาณ เป็นศรัทธาที่มีเหตุและผล เชื่อว่าการกระทำของตนเองนั้นแหละ คือ ฤทธิ์และอำนาจที่เกิดแก่ตนจะมีผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ก็อยู่ที่

๒.๕ ลักษณะของศรัทธาในหลักคำสอนพระพุทธศาสนา

๒.๕.๑ ลักษณะของศรัทธา ๔

หลักคำสอนที่เกี่ยวกับศรัทธา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนพุทธบริษัทให้มึศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาที่ต้องเป็นสัมมาทิฐิ อันเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ในทางคัมภีร์ พระไตรปิฎกได้จัดหมวดหมู่ของศรัทธาได้ว่ามีอยู่ ๔ ประเภท^{๖๙} คือ

๒.๕.๑.๑ ลักษณะของกัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าชีวิตของมนุษย์นี้ตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม อันเป็นกฎแห่งการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผลสืบเนื่องกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “กมฺมฺนา วตฺตตี โลโก” สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม^{๗๐} กรรม หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เป็นการทำความด้วยความตั้งใจ มีทั้งดีและชั่ว ภายใต้กฎแห่งกรรมนี้ ถ้าหากเป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ย่อมให้ผลดี ถ้าหากเป็นกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ย่อมให้ผลชั่ว ดังนั้นเมื่อเราเจตนาจงใจกระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ ย่อมเป็นกรรม เป็นความดีความชั่วที่มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไปการกระทำนั้น ๆ ไม่ว่างเปล่า ย่อมมีผลตามมาเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

เมื่อเชื่อดังนี้ จึงเชื่อได้ไปอีกว่า หากต้องการจะประสบผลสำเร็จในสิ่งใดนั้น ต้องได้มาด้วยการกระทำของตนเอง มิใช่ด้วยการอ้อนวอน หรือนอนคอยโชค ชีวิตมนุษย์จะประสบแต่สิ่งที่ได้

^{๖๘} เสฐียร พันธงชัย. ศาสนาโบราณ, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๒๘.

^{๖๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๔.

^{๗๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๐๗/๕๒๙.

ก็ด้วยกรรมดีที่ต้องสร้างเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงอำนาจจากเทวดา หรือเทพเจ้าใด ๆ มาดลบันดาลให้ และเช่นเดียวกัน ถ้าหากต้องการจะหลุดพ้น บรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ด้วยกุศลธรรมที่ตนก่อขึ้นเอง

๒.๕.๑.๒ ลักษณะของวิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีอยู่จริง “วิปาก” ในภาษาบาลี แปลว่า สุข สุขวิเศษ หมายถึงว่า ต่อเนื่องมาจากเหตุ เป็นส่วนผล^{๗๑} เหมือนที่เราเรียกว่า ผลไม้ ก็เพราะเกิด และสุขมาจากต้นไม้นั้น วิปากสัทธา จึงเป็นการเชื่อผลที่สุข มาจากกรรม เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีมาจากกรรมดี ผลชั่วมาจากกรรมชั่ว กรรมที่บุคคลทำไปแล้วย่อมให้ผลสมควรแก่เหตุเสมอ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า

กรรมดำ มีวิปากดำ ได้แก่ การกระทำที่มีเจตนากระทำแต่ความชั่ว ทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมชั่วนี้ ย่อมได้รับผลที่เป็นการเบียดเบียนย่อม เสวยเวทนาที่มีการเบียดเบียน ย่อมได้รับความทุกข์แต่เพียงอย่างเดียว

กรรมขาว มีวิปากขาว ได้แก่ การกระทำที่มีเจตนากระทำแต่ความดี ทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียน ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมชั่วนี้ ย่อมได้รับผลที่เป็นการเบียดเบียน ย่อมเสวยเวทนาที่มีการเบียดเบียน ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมดีนี้ ย่อมได้รับผลที่ไม่มีการเบียดเบียน ไม่เสวยเวทนาที่มีการเบียดเบียน ย่อมได้รับความสุขแต่เพียงอย่างเดียว

กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิปากทั้งดำทั้งขาว ได้แก่ การกระทำที่มีเจตนากระทำความชั่วบ้าง ความดีบ้าง เพื่อความเบียดเบียนบ้าง เพื่อความไม่เบียดเบียนบ้าง ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมชั่วบ้าง ประกอบความดีบ้าง ย่อมได้รับผลที่เป็นการเบียดเบียนบ้าง ที่ไม่มีการเบียดเบียนบ้างย่อมเสวยเวทนาที่มีการเบียดเบียน ย่อมได้รับความทุกข์บ้าง สุขบ้าง

กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิปากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ได้แก่ การกระทำที่เป็นไปเพื่อการละกรรม มีเจตนาที่จะละกรรมขาว ที่มีวิปากขาว และเจตนาที่จะละกรรมดำ ที่มีวิปากดำ ไม่ก่อให้เกิดกรรมอีกต่อไป เป็นการกระทำที่มีเจตนามุ่งความหลุดพ้น เป็นจุดหมายปลายทาง^{๗๒}

ถึงแม้ในบางครั้งกรรมจะไม่แสดงผลในทันที แต่วิปากของกรรมนั้นย่อมส่งผลอย่าง แน่นนอน เมื่อสบโอกาส ดังที่มีพระอรหันตสาวกได้แสดงไว้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การให้ผลของกรรม ๑๒ อย่าง อันจะเป็นเครื่องยืนยันถึงความแน่นอนในผลของกรรม คือ

กรรมที่จำแนกตามเวลาที่ให้ผล ๔ อย่าง ได้แก่

ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือกรรมให้ผลในปัจจุบัน คือในภพนี้

อุปปีชชเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิด คือในภพหน้า

อปราบริยเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพต่อ ๆ ไป ไม่กำหนดว่าเมื่อไร

^{๗๑} สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, ธรรมานุกรม, หน้า ๓๔๗.

^{๗๒} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๕/๒๖๘.

อโหสิกรรม คือ กรรมเลิกให้ผล เพราะไม่สบช่องที่จะให้ผล จึงอ่อนกำลังลง จนในที่สุดก็หายไป หรืออีกนัยหนึ่งว่า กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว

กรรมที่จำแนกการให้ผลตามหน้าที่ ๔ อย่าง ได้แก่

ชนกกรรม คือ กรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมนำไปเกิด กรรมดีก็นำไปเกิดในภพที่ดี กรรมชั่วก็นำไปเกิดในภพที่ชั่ว

อุปถัมภกกรรม คือ กรรมสนับสนุน จะเข้าสนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกกรรม

อุปปีฬกกรรม คือ กรรมบีบคั้น กัดกัน เปียดเบียน คือเข้ามาบีบคั้นผลแห่งชนกกรรมนั้น ให้แปรเปลี่ยน ทุเลาเบาลง หรือสิ้นเข้า

อุปชาตกรรม หรือ อุปัจเฉทกกรรม คือ กรรมตัดรอน ทำหน้าที่คล้ายอุปปีฬกกรรมแต่รุนแรงกว่า ถึงขั้นเข้าตัดรอนการให้ผลของกรรมเดิม ให้ขาดและหยุดไปอย่างสิ้นเชิง แล้วเข้าให้ผลแทน

กรรมจำแนกตามลำดับกำลังที่ให้ผล ๔ อย่าง ได้แก่

ครุกรรม คือ กรรมหนัก กรรมที่มีกำลังมาก ให้ผลก่อน

พหุลกรรม หรือ อาจิณณกรรม คือ กรรมที่ทำมาก ทำเป็นประจำ หรือทำเสมอ ๆ ให้ผลรองลงมา

อาสันนกรรม คือ กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย ถ้าไม่มีครุกรรมและพหุลกรรม อาสันนกรรมจะให้ผลก่อน

กตัตตากรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม คือ กรรมสักแต่ว่าทำ เป็นการกระทำโดยไม่มีเจตนา หรือ ผิดเจตนา ให้ผลต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผล^{๗๓}

๒.๕.๑.๓ ลักษณะของกัมมัสสกตาสัตว์ คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน แต่ละคนเป็นเจ้าของและต้องรับผิดชอบเสวยวิบากที่เป็นไปตามกรรมของตน ดังที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้ว่า “กम्मสุสกา มานว สตตา กมมโยนี กम्मพณฺฐ กम्मปฏิสรณา, กम्मํ สตเตจ วิหขติ ยทิทํ หินปณฺธิตาย” หมายความว่า มานพ สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง เป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่ง กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลาย ให้เป็นผู้เลวทรามก็มี ให้เป็นผู้ปราณีตก็มี^{๗๔}

เป็นการเชื่อว่า สัตว์ที่ดีมีความสุขสบาย ก็เพราะได้ประกอบกรรมดีไว้ สัตว์ที่ได้รับความทุกข์ยากไม่สบาย ก็เพราะได้ประกอบกรรมชั่วไว้ ดังนั้นผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ ทุกอย่างเป็นผล

^{๗๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕.

^{๗๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (๒๕๓๙) : หน้า ๕๒๙.

จากการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ เปรียบกรรมและวิบาก อันเป็นผลของกรรม เหมือนดั่งเงาที่ติดตามตัวผู้เป็นเจ้าของ

ในพระไตรปิฎกนั้นปรากฏเพียง ตถาคตโพธิสัทธา เท่านั้น แต่ถ้าว่าโดยใจความแล้วกัมมสัทธา วิปากสัทธา และกัมมัสสกตาสัทธา ก็สามารถรวมลงในตถาคตโพธิสัทธาได้ทั้งหมดเพราะถือได้ว่าเป็นการเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังไม่ทรงย่อศรัทธาสีประเภท เป็นสองประเภท คือ ตถาคตโพธิสัทธา จัดเป็นการเชื่อศาสนา และกัมมัสสกตาสัทธา โดยรวมกัมมสัทธาและวิปากสัทธาลงในข้อนี้ จัดเป็นการเชื่อเหตุผล^{๗๕}

๒.๕.๑.๔ ลักษณะของตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยมีความมั่นใจในองค์ตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ^{๗๖} คือ

๑. อรหิ หมายถึง เป็นพระอรหันต์ คือเป็นผู้ไกลจากกิเลสและบาปกรรม ทรงความบริสุทธิ์ เป็นผู้หักล้างสังสารจักร อันได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ได้แล้ว เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น เป็นผู้ควรรับความเคารพ ควรแก่การทักขิณา

๒. สมมาสมพุทโธ หมายถึง เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ คือ รู้ร้อยสัจสี โดยไม่เคยได้เรียนรู้จากผู้อื่น จึงทรงเป็นผู้เริ่มประกาศสัจธรรม เป็นผู้ประดิษฐานพระศาสนา

๓. วิชาจรณสมปนโน หมายถึง ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรยา คือ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้แจ้ง อันได้แก่ วิชา ๓ และ วิชา ๘ และ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปฏิบัติเครื่องบรรลุมรรควิชานัน อันได้แก่จรรยา ๑๕

๔. สุคโต หมายถึง เป็นผู้เสด็จไปด้วยดี คือ ทรงมีทางเสด็จที่งดงามอันได้แก่อริยมรรคเสด็จไปสู่ที่ติงามกล่าวคือพระนิพพาน เสด็จไปที่ใดก็ทรงบำเพ็ญพุทธกิจไว้บริบูรณ์ ประดิษฐานพระศาสนาไว้เป็นประโยชน์ให้แก่มหาชน

๕. โลกวิทู หมายถึง เป็นผู้รู้แจ้งโลก คือ ทรงรู้สภาวะอันเป็นคติธรรมตาแห่งโลก คือ สังขารทั้งหลายทรงหยั่งทราบอริยาศัยสันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติธรรมตา โดยถ่องแท้เป็นเหตุให้พระองค์ดำเนินเป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมตานั่น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

๖. อนุตตโร หมายถึง ปุริสทมสารถิ เป็นสารถิฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า คือ ทรงเป็นผู้ฝึกคนได้ดีเยี่ยมไม่มีใครเทียมเท่า ทรงรู้จักใช้อุบายให้เหมาะแก่บุคคล สอนเขาโดยไม่ต้องใช้อาชญาและทำให้เขาบรรลุผลที่พึงได้ ตามกำลังความสามารถของเขา

^{๗๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (๒๕๓๙) : หน้า ๓๗๐.

^{๗๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๙๗/๔๙๖.

๗. สตุถา เทวมนุสสานํ หมายถึง เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๘. พุทฺโธ หมายถึง เป็นผู้ตื่นและเบิกบาน คือ ทรงเป็นผู้ตื่นไม่หลงมกมาย และทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมกมายนั้นด้วย อนึ่ง เพราะไม่ติด ไม่หลง ไม่หวั่นกังวลกับสิ่งใด จึงทรงเป็นผู้เบิกบานมีพระทัยผ่องแผ้ว บำเพ็ญพุทธกิจ ได้ถูกต้องบริบูรณ์

๙. ภควา หมายถึง เป็นผู้จำแนกธรรม อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าเป็นผู้มีโชค คือหวังพระโพธิญาณก็ได้สมหวัง ประกาศศาสนาก็ชักจูงผู้คนให้ได้รับบรรลุธรรมสมปรารถนา ผู้คิดร้ายก็ไม่อาจทำร้ายได้^{๗๗}

การเชื่อในตถาคตโพธิสัทธานี้จำเป็นและสำคัญมาก เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ก็เท่ากับไม่เชื่อศาสนาทั้งหมด

นอกจากนี้การมีตถาคตโพธิสัทธา ยังหมายถึง การมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถตรัสรู้สัจธรรม พัฒนตนเองให้เข้าถึงความดีสูงสุด ด้วยความเพียรพยายามฝึกตนเองของมนุษย์เอง โดยที่ไม่มีอำนาจภายนอกใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทวดา มาร หรือพรหม ที่จะทำให้ดีกว่า ยิ่งกว่าหรือเกิดกว่าตัวมนุษย์เอง ดังพระพุทธเจ้านี้ นำไปสู่ความศรัทธาในอีกสองสิ่งคือ พระธรรมและพระสงฆ์

ศรัทธาในพระธรรม คือ เชื่อในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นหลักแห่งความจริงและความดีงาม ความถูกต้อง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ และทรงปฏิบัติจนประจักษ์ด้วยตัวพระองค์เอง เชื่อว่าหากเราปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนนี้ ก็จะสามารถประจักษ์แจ้งตรัสรู้สัจธรรมได้เช่นกัน พร้อมทั้งเชื่อในคุณของพระธรรมทั้ง ๖ ประการ^{๗๘}

๑. สุวักขาโต ภควตา ธมโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว คือ ตรัสไว้เป็นความจริงแท้ อีกทั้งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ เป็นหลักการครองชีวิตอันประเสริฐ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง

๒. สันทิฏฐิโก อันผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นได้ชัดด้วยตนเอง คือ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้ใดบรรลุ ผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น ผู้ใดไม่ปฏิบัติ ไม่บรรลุ ผู้อื่นจะบอกให้เห็นไม่ได้

๓. อกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล คือ ไม่ขึ้นกับเวลา พร้อมเมื่อใดบรรลุได้ทันที อีกนัยหนึ่งว่า เป็นจริงอยู่อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่จำกัดด้วยกาล

๔. เอหิพัสสิโก ควรเรียกให้มาดู คือ เชิญชวนให้มาชมและพิสูจน์ หรือท้าทายต่อการตรวจสอบ เพราะเป็นของจริงหรือดีจริง

^{๗๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๙๕-๓๗๐.

^{๗๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๙๗/๔๙๗.

๕. โอปนียโก ควรน้อมเข้ามา คือ ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจ หรือน้อมใจเข้าไปให้ถึง ด้วยการปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจ หรือให้ใจบรรลุถึง

๖. ปัจจตัม เวทิตัพโพ วิญญูหิ อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้ เป็นของจำเพาะตน คือ เป็นวิสัยของวิญญูชนจะพึงรู้ได้ เป็นของจำเพาะตน ต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจึงจะรู้ ทำให้กันไม่ได้ และประจักษ์ได้ที่ใจของตนเอง^{๗๙}

จะเห็นได้ว่า ศรัทธา ๔ ประเภทตามที่กล่าวมานั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่าสัทธาญาณสัมปยุต หมายถึง ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ประกอบด้วยญาณ เป็นการเชื่อเพราะมีความเข้าใจในเหตุผลเป็นมูลฐาน พระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่าศรัทธาในลักษณะเช่นนี้ เป็นการเชื่อที่ถูกต้อง เป็นศรัทธาสว่าง เพราะไม่มีมืดมนด้วยอวิชชา เป็นศรัทธาของมนุษย์ผู้มีความคิดเป็นของตนเองตามหลักเหตุผล ละความงมงายเสียได้ เพราะปรับสัทธินทรีย์ กับ ปัญญินทรีย์ให้สมดุลกัน^{๘๐}

ศรัทธาญาณสัมปยุตนี้นักปราชญ์ทางพุทธศาสนาชั้นหลังได้แสดงให้เห็นว่า เป็นหลักการเชื่อหรือศรัทธาที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติความคิดให้เปลี่ยนไปจากความเชื่อเดิม ๆ ๓ ประการ คือ^{๘๑}

๑) ถือหลักกฎธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าความจริงนั้นเป็นกฎธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมดาของมัน พระพุทธเจ้าอยู่ในฐานะเป็นผู้ค้นพบความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยที่กฎนั้นมันอยู่อย่างธรรมดาอย่างนั้น พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติหรือไม่อุบัติก็ตาม มันก็เป็นหลักยืนตัวอยู่ตามธรรมดา และกฎแห่งกรรมดังกล่าวข้างต้นก็จัดเข้าในกฎธรรมชาตินี้ด้วย นอกจากนั้นกฎธรรมชาติดียังแสดงว่า สิ่งทั้งหลายเกิดมาจากเหตุปัจจัย เป็นสิ่งไม่คงที่ เกิด ๆ ดับ ๆ ไม่คงตัว ถูกปัจจัยที่ขัดแย้งบีบคั้นให้คงสภาพอยู่ไม่ได้ ธรรมจริงดังกล่าว เป็นพื้นฐานของธรรมชาติ

๒) เป็นการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ พระพุทธศาสนาเถรวาทได้อุบัติขึ้นท่ามกลางศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้บันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง มนุษย์จึงต้องบวงสรวงอ่อนน้อมด้วยพิธีกรรม และด้วยการบูชาัญญ เพื่อเอาใจเทพเจ้าให้โปรดปราน นอกจากนั้นคัมภีร์พระเวทย์กำหนดหลักของวรรณะ ๔ ไว้อีก ทุกอย่างถูกรอบงำอยู่อย่างนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วจึงทรงประกาศอิสรภาพของมนุษย์ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้สูงสุด ดังที่พระองค์ทรงกระทำเป็นตัวอย่าง

๓) เอาปัญญามาแทนศรัทธา กล่าวคือจากลัทธิศาสนาเดิม ๆ นั้นเน้นการใช้ศรัทธาอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงปัญญา แต่พอมาถึงสมัยของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญา คือความเข้าใจในเหตุปัจจัย ความรู้ ความเข้าใจในกฎธรรมชาติ เข้ามาแทน ทรงสอนว่าก่อนจะเชื่อสิ่ง

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๙๐-๑๙๑.

^{๘๐} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑๖๔.

^{๘๑} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, หน้า ๙๒-๙๓.

ใต้ต้องผ่านการตรวจสอบก่อนเสมอ ถึงแม้ตัวพระองค์เองก็ทรงอนุญาตให้พระภิกษุตรวจสอบก่อนก่อนที่จะเชื่อพระองค์เช่นกัน^{๘๒}

หลักการทั้ง ๓ นั้น ทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเชื่อต่างไปจากแนวความคิดเดิม โดยเฉพาะมีจุดเน้นอยู่ที่การใช้ปัญญาเข้ามาตรวจสอบให้ความเชื่อนั้นมีเหตุผล และเป็นความจริง หลักการหรือวิธีการพิจารณาสอบสวนแหล่งที่มาของความเชื่อมีปรากฏในพระไตรปิฎก ที่ชาวพุทธรู้จักกันในนาม กาลามสูตร ดังนี้

๑. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา (มา อนุสสเวน)
๒. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบทอดกันมา (มา ปรมปราย)
๓. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ (มา อิติกิริยา)
๔. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมบทาเนน)
๕. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง) (มา ตกุกเหตุ)
๖. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะอนุমান (มา นยเหตุ)
๗. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (มา อาการปริวิตกเกณ)
๘. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (มา ทิฏฐินิขฌานกขนติยา)
๙. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (มา ภพพรูปตาย)
๑๐. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครูติ)^{๘๓}

หลัก ๑๐ ประการเหล่านี้ เป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนว่า ยังไม่ควรด่วนเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นจริง จนกว่าจะได้พิสูจน์ด้วยประสบการณ์ของตนเอง และในตอนท้ายของพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงเน้นว่าควรทำกรรมดีและเชื่อกฎแห่งกรรม เพราะจะทำให้ได้รับประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า^{๘๔} แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลที่จะมีการเชื่อคือศรัทธาอันประกอบด้วยปัญญาดำรงตนอยู่ด้วยเหตุผลสามารถใช้ปัญญาได้ดั่งนั้น จะต้องอาศัยสิ่งที่เป็นมูลเหตุ ๕ ประการ คือ

๑. เป็นคนไม่มีความเห็นผิดเป็นอหังการ
๒. เป็นคนไม่คบหาสมาคมกับด้วยบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ
๓. ไม่เป็นคนหันหลังให้พระสัทธรรม
๔. เป็นคนไม่มีมิจฉาวิตก
๕. เป็นคนที่จมลงอยู่ในอารมณ์โดยอุบายอันแนบคาย^{๘๕}

^{๘๒} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๘๘/๔๓๑-๔๓๒.

^{๘๓} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๘๔} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๖๒.

^{๘๕} มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, **ปรมัตถธรรม ๔**, (พระนครศรีอยุธยา : เสี่ยงเสียงเจริญ, ๒๕๑๒), หน้า ๒๗.

ส่วนการเชื่อที่มีลักษณะตรงข้ามกับศรัทธา ๔ ประการ ตามที่กล่าวมานั้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าศรัทธาญาณวิปยุต หมายถึง ศรัทธาที่ปราศจากญาณ ไม่ประกอบด้วยปัญญา ปราศจากปรีชาหยั่งรู้ ปราศจากเหตุและผล เป็นความงมงาย เพราะเชื่อผู้อื่นและสิ่งอื่นว่าสามารถเป็นที่พึ่งของตนได้ ดังเนื้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “มนุษย์เป็นอันมากถูกภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงซึ่ง ภูเขา ป่า สวน และต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ว่าเป็นที่พึ่ง ที่พึ่งนั้นแลไม่เกษม ที่พึ่งนั้นไม่อุดม เพราะบุคคลอาศัยที่พึ่งนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้.....”^{๘๖}

ศรัทธาญาณวิปยุต จึงเกิดจากการเชื่อของมนุษย์ผู้ไม่ได้เรียนรู้ เกิดจากความกลัว การเชื่อที่เกิดเพราะความไม่รู้เช่นนี้จึงแสดงออกในลักษณะที่เชื่อในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ในอำนาจของวิญญาณ ในอำนาจของภูตผี หรือในอำนาจของเทพเจ้า^{๘๗} คนที่มีศรัทธาญาณวิปยุต จึงมีลักษณะยกความสามารถของตนให้สิ่งอื่นที่มองไม่เห็น ยอมตนให้อยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติที่เหนือตนหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง ซึ่งจะเรียกว่าเทพเจ้า (Deity) ผลที่เกิดตามมาคือมนุษย์ต้องยอมให้เครื่องเช่นสังเวีย แก่ธรรมชาตินั้น ๆ ลักษณะเช่นนี้ จึงเท่ากับมนุษย์ยอมเสียความเป็นใหญ่ในตน ยอมอยู่ใต้อำนาจสิ่งที่ตนคิดว่า มีอำนาจเหนือตน (Supreme Being) และยอมเป็นผู้หมดเสรีภาพในตน

ศรัทธาญาณวิปยุตจึงมีลักษณะที่ไม่เชื่อกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎแห่งกรรม เพราะมีการเชื่อยุ่บนพื้นฐานว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดผลต่าง ๆ ก็คือการดลบันดาลของอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ใช่เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ ตัวโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจดลบันดาลเหล่านั้นก็คือความศรัทธา และวิธีปฏิบัติต่ออำนาจเหล่านั้นคือการบวงสรวงอ้อนวอน เพื่อให้อำนาจดังกล่าวดลบันดาลให้มนุษย์สมปรารถนา

นอกจากนั้นสิ่งที่คนส่วนมากเข้าใจและปฏิบัติตามกันอยู่ ก็จัดเป็นศรัทธาญาณวิปยุตได้ เช่น การเชื่อเรื่องการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ อุตตกิลมถาณุโยค การปฏิบัติแบบการทรมานตนมากเกินไป อย่างเช่นนิครนถ์นาฏะบุตร^{๘๘} ยึดถือปฏิบัติ และกามสุขัลลิกานุโยค การหมกมุ่นในกามคุณ หรือการปฏิบัติแบบสบายเกินไป อย่างเช่นพวกจรวาก ทั้งสองพวกนี้ พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นญาณวิปยุต เพราะปฏิบัติตาม ๆ กันมาจนเป็นการเชื่อปรัมปรา พระองค์เคยทดลองแนวทางนั้นแล้วก็ไม่พ้นทุกข์ จึงตรัสบอกว่า ทางทั้งสองนั้นเป็นมิจฉาทิฎฐิไม่ถูกต้อง ศรัทธาญาณวิปยุต ดังกล่าวนั้น มีพื้นฐานมาจากสาเหตุ ๔ ประการ คือ

^{๘๖} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๘/๕๐.

^{๘๗} เสฐียร พันธงศรี, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๔๔.

^{๘๘} นิครนถ์ นาฏะบุตร ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกคนนี้ได้แก่ศาสตามหาวิระของศาสนาเซน อังโน กิรติบุญเจือ, ปรัชญาอินเดีย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญา), (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๓๙-๔๑.

๑. ปัญญาสังวัตตะนิกกัมมะอุปนิสสะยะตา อาศัยกรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เกิดปัญญา
๒. สัพพาปัชชะโลกุปปัตติ เกิดในโลกที่มีความพยาบาท
๓. อินทริยะะอะปะริปากะตา มีปัญญินทรีย์ยังไม่แก่กล้า
๔. กิเลสอะวิหะระตา ห่างไกลจากกิเลส เมื่อบุคคลประกอบด้วยเหตุทั้ง ๔ ประการดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นปัจจัยส่งผลให้บุคคลนั้น กลายเป็นมิจฉาทิฎฐิ หรือส่งผลให้ประสบกับสิ่งอันไม่เป็นไปเพื่อปัญญา ๕ ประการ คือ

- ๑) มีความเห็นผิดเป็นอธยาศัย
- ๒) มักคบกับบุคคลผู้ที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ
- ๓) มักจะเป็นคนหลังให้พระสัทธรรม
- ๔) เป็นคนผู้มากไปด้วยมิจฉาวิตก
- ๕) เป็นคนที่จมลงในอารมณ์โดยอุบายไม่แยบคาย

สรุปได้ว่า ในคัมภีร์ดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงหลักการเชื่อหรือศรัทธาไว้อย่างเดียวคือ ตถาคตโพธิสัทธา แต่ในสมัยต่อมาพระโบราณจารย์ได้ จัดศรัทธาไว้ ๔ ประเภทคือ กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกาตาสัทธา และตถาคตโพธิสัทธา ศรัทธาทั้ง ๔ ประเภทนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เป็นการเชื่อประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจในความจริง ความดี และในการทำความดีไม่ลู่ไหลไปตามลักษณะภายนอก จึงจัดเข้าในสัทธาญาณสัมปยุต ส่วนศรัทธาที่มีลักษณะตรงกันข้าม คือศรัทธาที่เกิดจากอวิชาปราศจากปัญญา เป็นศรัทธาที่ไม่มีเหตุผล ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ จัดเข้าในศรัทธาญาณวิปยุต ซึ่งเป็นการเชื่อคือศรัทธาที่พระพุทธศาสนาปฏิเสธ

๒.๕.๒ ลักษณะศรัทธาในสังคมไทย

พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไทยยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากรากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการหล่อหลอมมาหลายชั่วอายุคน ทำให้เกิดทัศนะ วิธีการดำเนินชีวิต การแสดงออกทางสังคม ดังนั้น ศรัทธา จึงหมายถึงความเชื่อทำให้บุคคลเข้าไปใกล้ เข้าไปศึกษา ฉะนั้น ความสงสัยจึงทำให้มนุษย์มีศรัทธาเข้าไปศึกษาว่าอะไรและทำไมของเรื่องราวต่าง ๆ นั้น จึงได้เป็นเช่นนั้นจึงได้ผลอย่างนี้ ทำไมเรื่องบางเรื่องจึงทำให้มนุษย์เป็นทุกข์ ทรมาน ทำไมมนุษย์จึงไม่มีความสุข ทำไมมนุษย์จึงไม่ประสบความสำเร็จตามความต้องการ ความสงสัยต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นแก่มนุษย์มากมายคือ

- ๑) อะไรเป็นสิ่งสร้างโลก และสร้างเมื่อไร
- ๒) โลกเป็นของใคร และถูกสร้างมาเพื่อใคร
- ๓) ทำไมจึงต้องมีสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ มากมายในโลก

๔) ใครเป็นผู้ที่มีอำนาจปกครองสิ่งเหล่านี้

จะเห็นได้ว่า มนุษย์ไม่สามารถที่จะหาคำตอบเหล่านี้ จากคำถามโดยเพียงข้อสังเกตของมนุษย์เอง ทั้งไม่สามารถที่จะรู้ได้ด้วยเพียงเหตุและผล มนุษย์จึงความเชื่อว่า จะต้องมียุติมุ่งหมายต่อชีวิตของคน และต่อชีวิตทั่ว ๆ ไป ถึงแม้ว่ามนุษย์จะยังไม่สามารถรู้ถึงจุดมุ่งหมายนั้นเป็นอย่างไร มนุษย์จึงสรุปจากข้อสังเกตของตนเองว่า จะต้องมียะเบียบอยู่ในธรรมชาติ

จากความเชื่อนี้ ชีวิตมนุษย์นั้นจึงมีจุดมุ่งหมายโดยทั่วไป ซึ่งแต่ละบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยกัน จึงทำให้เกิดสถาบันทางศาสนาขึ้น ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนถึงเรื่องศรัทธา มนุษย์เราเมื่อมีศรัทธาแล้วย่อมจะมีธรรมอื่น ๆ ตามมาด้วย ศรัทธาเป็นเพียงเครื่องนำทาง ศรัทธาเป็นผู้ชักนำให้บุคคลเข้าหา ให้สนทนา ให้ตั้งใจฟัง ให้จดจำ ให้นำไปพิจารณาให้บุคคลได้บรรลุจุดมุ่งหมายอันสูงสุดแห่งชีวิต ดังบาลีว่า “สทฺธาย ตฺรติ โหสมิ” แปลว่า คนย่อมข้ามโอฆะได้ด้วยเพราะมีศรัทธา

ศรัทธา คือ ธรรมอันเป็นกำลังที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิด ซึ่งเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่การที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรม คนเราจะทำอะไรให้ประสบกับผลสำเร็จได้นั้น เบื้องต้นต้องเป็นคนที่มีศรัทธา คนเราเมื่อมีศรัทธาแล้ว ย่อมจะมีกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกวิริยะอุสาหะ ในการที่จะเกิดความพยายามกระทำกิจการทั้งหลายทางโลกและทางธรรม ในการดำเนินกิจการไปด้วยความพยายามนั้น จะดำเนินไปด้วยความไม่ประมาท เพราะบุคคลผู้ที่มีความประมาทนั้นเป็นเป็นหนทางนำไปสู่ความตาย ความเสียหายและความพินาศ การดำเนินกิจการทั้งทางโลกและทางธรรม จึงต้องอาศัยบุคคลผู้มีสติ และสตินั้นจะส่งผลให้คนมีสมาธิ สติควบคุมสมาธิ คือ ธรรมอันเป็นพลังแห่งความมั่นคงให้บุคคลดำเนินชีวิตไปด้วยความมั่นใจ กล่าวหาญ ไม่หวาดกลัวแก่ภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ในที่สุดก็จะทำให้คนได้รับสิ่งที่พึงปรารถนา คือ แสงสว่างแห่งปัญญา ปัญญาทำให้คนรู้ดีรู้ชั่ว รู้ผิดรู้ถูก รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์และสิ่งที่มีโทษประโยชน์ รู้บุญและรู้บาป เพราะฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นธรรมที่ทำให้เกิดกำลังอย่างมหาศาลในทางพระพุทธศาสนา จึงเรียกว่าพละธรรม ๕ ประการ คือ

- ๑) ศรัทธา คือ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
- ๒) วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบธรรม
- ๓) สติ คือ ความระลึกได้ จำได้หมายรู้
- ๔) สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น มั่นคงเด็ดเดี่ยวแน่วแน่
- ๕) ปัญญา คือ ความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะความเป็นจริง

ศรัทธา ตามความเชื่อของมนุษย์นั้น คนไทยก็เป็นมนุษย์ที่มีความเชื่อในเรื่องราวต่าง ๆ เช่น เชื่อเรื่องผีสิงเทวดา เชื่อเรื่องพระพรหม และเชื่อเรื่องสัตว์ในอบายภูมิ คนไทยยังมีความเชื่อเรื่องชีวิตที่มีไข่มนุษย์ และสัตว์อีกจำพวกซึ่งอยู่ในภพภูมิระดับเดียวกันกับมนุษย์ แต่อยู่ต่างมิติและต่าง

สภาวะชีวิตกัน เรียกสิ่งที่มีชีวิตต่างมิติกันนี้ว่า ผีสางเทวดา ผีสางและเทวดาเหล่านั้น ก็เป็นความเชื่อท้องถิ่นซึ่งมีอยู่ อันเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมไทยสมัยก่อน

พอที่จะจับประเด็นได้ว่า คนไทยสมัยก่อนนั้นมีแนวความคิด ความเชื่อผสมผสานกัน เพราะความที่ยัง ไม่เป็นปึกแผ่นของบ้านเมือง เมื่อใครมีอำนาจปกครองก็นำเอาลัทธิความคิดความเชื่อของตนไปใช้ปฏิบัติ ผู้ที่ถูกปกครองก็ต้องจำใจปฏิบัติตามกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ

ศรัทธา ตามคติความเชื่อของพราหมณ์ได้มีแนวความคิดความเชื่อเข้ามาสู่แผ่นดินไทย ตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย เมื่ออาณาจักรกัมพูชาของชนชาติขอมได้แผ่ขยายอำนาจทางการเมืองการปกครองเข้ามาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางส่วนของพื้นที่ภาคกลางของไทย เมื่อไทยได้ตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นเป็นอิสระจากอำนาจทางการเมืองของพวกขอมแล้ว ไทยก็ได้สร้างความเป็นอิสรภาพทางวัฒนธรรมทั้งในด้านแนวความคิดความเชื่อ แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างไทย ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท อาณาจักรสุโขทัยจึงเป็นอาณาจักรที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความที่คนไทยเราเคยมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรขอมมาก่อน ร่องรอยทางวัฒนธรรมของไทยแบบพราหมณ์จึงยังมีอยู่ มีข้อที่น่าสังเกต คือ ระยะต้นๆ นั้น คติแบบพราหมณ์ที่มีอยู่ในสมัยสุโขทัย เป็นเพียงร่องรอยทางวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้นอำนาจแห่งแนวความคิดความเชื่อตามคตินี้ จึงจำกัดขอบเขตอยู่แต่ภายใน เทวสถานอันศักดิ์สิทธิ์ เท่านั้น มิได้มีอำนาจมิได้มีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน และสังคมไทยส่วนรวมแต่ประการใดเลย

ความเชื่อในอำนาจของไสยศาสตร์ อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดถึงบุญฤทธิ์และวิद्याคมต่าง ๆ นั้นน่าจะเป็นความเชื่อ และการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยความรู้เรื่องนี้ชาวไทยน่าจะมียู่ เพราะตกอยู่ในการปกครองของชนชาติขอมมาก่อน ในช่วงที่สมัยขอมรุ่งเรืองอำนาจนั้น แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่ปรากฏชัด จะมีก็แต่หลักฐานในศิลาจารึกของวัดป่ามะม่วงที่ได้กล่าวไว้ในหลักศิลาจารึก เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๔ ว่า “พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีความรู้ความเชี่ยวชาญในทางโหราศาสตร์ มีการพยากรณ์สิ่งต่าง ๆ ได้แม่นยำ”

อย่างไรก็ตาม คงจะเป็นที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไปว่า ไม่ใช่พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่ได้อธิบายเรื่องศรัทธา ยังมีลัทธิความเชื่ออื่นอีกที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจในเรื่องความเชื่อของชาวไทยพุทธ ชีวิตของชาวไทยพุทธ ท่านพระยาอนุมานราชธนได้กล่าวไว้ว่า “ชนชาติไทยได้นับถือศาสนาต่าง ๆ ซ้อนกันอยู่ในรูปแบบของเจตีย์

จะเห็นได้ว่า ชาวไทยพุทธนั้นยังได้นับถือผีผีสางเทวดา เป็นพื้นฐานของความเชื่อถือมาก่อน ถัดขึ้นไปก็เป็นการนับถือไสยศาสตร์ ซึ่งมีคติมาจากศาสนาพราหมณ์และฮินดู สูงขึ้นไปอีกก็นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นการวิวัฒนาการทางความคิดความเชื่อของชาวไทยพุทธนั่นเอง

ตามลักษณะความคิดความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ และเรื่องศาสนาของชาวไทยพุทธนั้นจะมีระดับความคิดความเชื่อแตกต่างกัน เช่น ถ้าเป็นชาวบ้านสามัญชนโดยทั่วไป ที่ไม่มีการศึกษา ก็จะมีความคิดความเชื่อตาม ๆ กัน คือ ตามผู้นำในสังคมในชุมชนนั้นๆ ถ้าเป็นระดับของผู้ที่มีการเรียนรู้มีความเข้าใจทางพิธีการ มีการศึกษาก็การศึกษาจะมีความคิดความเชื่อตามครูอาจารย์ที่สอนสืบ ๆ กันมา และอาจจะถูกยกย่องให้เป็นเจ้าพิธีการ หรือเจ้าพิธีกรรมให้เป็นครู เป็นอาจารย์เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนนั้นสืบต่อไป ถ้าเป็นระดับที่มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระศาสนาอย่างเคร่งครัดและจริงจัง ก็จะมีความคิดความเชื่อที่ถูกต้องมากขึ้น ก็จะได้บรรลุผลตามบุญวาสนาบารมีของแต่ละบุคคล และก็จะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนตามสภาวะธรรมตามความเป็นจริง แล้วก็จะพัฒนาความคิดความเชื่อของตนเองจนเกิดเป็นปัญญาอันสูงสุดได้

ธรรมนิยม รัตประเพณี และศาสนาที่ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวันของบุคคลและสังคมไทยที่มีในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีความคิดความเชื่อที่เข้าใจต่างกัน แต่ก็มีการพัฒนาของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย พัฒนาหลักพิธีกรรม และการจัดระเบียบองค์กรของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ถึงจะอย่างไรก็ต้องเน้นบทบาทความคิดความเชื่อแบบพุทธเข้าไปในสถาบันต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญต่อองค์กรทางสังคม โดยเน้นวัฒนธรรมไทย เอกลักษณะไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น ศรัทธาที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา จึงเป็นความคิดความเชื่อ ความเลื่อมใสที่มีปัญญามารับรอง คือ สัทธาญาณสัมปยุต ซึ่งเป็นศรัทธาที่มีกระบวนการพัฒนาทางปัญญา และเมื่อพัฒนาได้ถึงขั้นสูงสุดแล้ว ก็จะเป็นศรัทธาที่มีลักษณะตรงกันข้าม คือ “อัสสัทธา” ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์

อัสสัทธา คือ ความไม่เชื่อ หมายถึงไม่เชื่อถือผู้อื่นซึ่งเป็นคุณลักษณะ คุณสมบัติของพระอรหันต์ เพราะว่าพระอรหันต์จะมีคุณลักษณะที่เป็น อัสสัทธา ทั้งนี้เพราะพระอรหันต์ได้รู้ได้เห็นประจักษ์แล้วจึงไม่ต้องเชื่อใคร ๆ หรือต่อเหตุผลใด ๆ อีกอย่างไรก็ตามศรัทธาก็ยังมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ศรัทธาเป็นพลังที่สามารถยึดเหนี่ยวบุคคลไว้ ไม่ให้ลุ่มหลงไปตามกระแส ไม่ให้คล้อยตามไปกับสิ่งจูงใจอื่น ๆ

ศรัทธา เป็นพลังผลักดันให้กระแสน้ำความคิดของมนุษย์เป็นไปตามกระบวนการทัศน์ที่ดีตามแนวทางที่ศรัทธาได้เตรียมไว้ ทำให้มนุษย์มีแนวความคิดความเชื่อที่ถูกต้องตามศีลธรรมสำหรับปวงชนสามัญโดยทั่วไปแล้ว ศีลธรรมที่จะดำรงอยู่ได้ ก็เพราะอาศัยศรัทธาโดยเริ่มต้นด้วยกระบวนการทัศน์ ที่การฝึกอบรมศีลธรรมด้วยแนวความคิดความเชื่อในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสียก่อน เช่น การฝึกอบรมด้วยการอาศัยคำแนะนำสั่งสอนจากผู้อื่น ทำให้บุคคลนั้นได้รับความพอใจในเหตุผลเบื้องต้น แล้วจึงเชื่อในความมีเหตุผลนั้น หรือลักษณะอันสมควรแก่เหตุผล การอบรมจะทำให้เกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น และก็จะพัฒนาความคิดความเชื่อไปสู่การมองเหตุผลที่ถูกต้องได้ด้วยการปฏิบัติ

ตามหลักของพระพุทธศาสนาที่เป็นสัมมาทิฐิ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ดูก่อนพราหมณ์ กุลบุตรผู้มี ศรัทธาออกบวชจากเรือน เป็นบรรพชิตอุทิศเฉพาะเรา ยังกุลบุตรเหล่านั้นให้ถือตาม และยังประชุมชนเหล่านั้นให้ปฏิบัติตามแบบอย่างของเรา”

นอกจากนี้ ศรัทธายังมีมาในหัวข้อธรรมอื่น ๆ เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ถ้าที่ได้มีธรรมข้อที่ว่าด้วยศรัทธาก็จะต้องมีธรรมข้อที่ว่าด้วยปัญญาอยู่ด้วยเสมอ เช่น

๑) ในสัมปรายิกัตถธรรม คือ สัทธา สัมปทา สีสัมปทา จาคสัมปทา และปัญญา สัมปทา

๒) ในสมชีวิธรรม คือ สัทธา สีละ จาคะ และปัญญา

๓) ในเวสาร์ชชกรณธรรม คือ สัทธา สีละ พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ และปัญญา

๔) ในอริยทรัพย์ คือ สัทธา สีละ หิริ โอตปปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา

ตามปกติแล้ว ศรัทธา ย่อมจะมาเป็นข้อที่หนึ่ง และปัญญาจะมาเป็นข้อสุดท้าย แต่ถ้าในกรณีใดที่กล่าวถึงปัญญาแล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงศรัทธาอีก จะเห็นได้ว่าปัญญานั้นสำคัญกว่าศรัทธา โดยทั่วไปปัญญาอยู่ในฐานะเป็นตัวควบคุม และอยู่ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

ครั้งหนึ่ง พระโมคัลลานะได้กล่าวกับ พระสารีบุตรตอนหนึ่งว่า “ท่านผู้มีอายุกุลบุตรเหล่าใด เป็นผู้ที่มีศรัทธาออกบวชจากเรือนเป็นบรรพชิต จะเป็นผู้นิอ้อวด ไม่มีมารยา ไม่หลอกลวง ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก จะคุ้มครองอินทรีย์ทั้งหลาย ได้รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรอยู่เป็นนิตย์ มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสิกขา ไม่เป็นคนมักมาก มีสติสัมปชัญญะตั้งมั่น มีจิตใจมั่นคงแน่วแน่ มีปัญญา และฟังธรรมของท่านพระสารีบุตรแล้ว จะเป็นเหมือนได้ดื่มกลืนไว้ด้วยใจ พระสารีบุตรเป็นเพื่อนพรหมจรรย์ที่ทำให้กุลบุตรออกจาก “อกุศล และ ให้ตั้งอยู่ในกุศล”

ตามความหมายนี้ ศรัทธาจึงเป็นคุณสมบัติที่จะนำไปสู่คุณความดี เป็นองค์ธรรมกระตุ้นให้บุคคลมีความใฝ่ดี ถ้าบุคคลเมื่อไม่มีศรัทธาแล้ว ก็จะเป็นคนที่ไม่สนใจออกบวชไม่ศึกษาธรรมจะเป็นคนโอ้อวด ไม่มีมารยาท หลอกลวง ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก ปากกล้า ไม่คุ้มครองอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร ไม่มีความเคารพในสิกขา เป็นคนมักมากและย่อหย่อนเกียจคร้าน มีสติสัมปชัญญะฟั่นเฟือน มีจิตใจฟุ้งซ่าน มีปัญญาทึบและเป็นดังคนใบ้

ศรัทธา มีกำลังได้โอกาสแล้ว เพราะในเวลานี้ไม่มีเหตุเครื่องกังวล คือ วิกฤติการณ์ แม้สมาธิก็ปรากฏได้เพราะได้สหายคือศรัทธาเป็นกำลัง ฉะนั้น ฟังทราบทั่วทุกนิมิตนี้เท่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสไว้อย่างนี้ แต่ในคัมภีร์วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงสัมปทาสนสัทธา คือ ความเชื่อถือ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่งแล้ว

จะเห็นได้ว่า มนุษย์ที่มีศรัทธานั้นสามารถที่จะทำอะไรก็ได้ แต่ถ้าเป็นศรัทธาที่ขาดปัญญา (สัทธานุญญาวิปปยุต) คือ ศรัทธาที่ขาดปัญญาพิจารณา ไม่รู้ไม่เข้าใจในเหตุและผลว่าทำไปแล้วจะ

เป็นประโยชน์อย่างไรหรือไม่ ผู้ที่มีศรัทธาก็ไม่ทันได้พิจารณา ก็ให้ได้ทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ชีวิตเลือดเนื้อของตัวเองก็ยังสามารถที่จะให้ได้ ผู้ที่มีศรัทธาก็ต้องพิจารณาเหมือนกัน ถ้าผู้ที่มีศรัทธายังไม่ทันพิจารณา ศรัทธาถ้าขาดปัญญาแล้วก็เป็ศรัทธาที่มีโทษได้ เช่น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนที่มึศรัทธาเลื่อมใสนั้นมีอยู่ เขาสามารถที่จะสละเลือดเนื้อของตนถวายพระก็ได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นภิกษุไม่พึงฉันเนื่องมนุษย์ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติอุลลัจจัย อนึ่งภิกษุยังมีได้พิจารณาไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉัน รูปนั้นต้องอาบัติทุกกฏ”

๒.๖ พัฒนาการของศรัทธา

ความเชื่อของคนไทยเรา ส่วนใหญ่แล้วได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาลัทธิพราหมณ์ และอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ตลอดถึงความเชื่อความรู้จากนักคิดของคนไทยสมัยโบราณ โดยได้ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนกลายเป็นความเชื่อทางวัฒนธรรมและประเพณีจนทุกวันนี้

สังคมของคนไทย ได้นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีสถาบันวัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางทางความเชื่อเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม พระสงฆ์ได้มีอิทธิพลต่อสังคมคนไทยเป็นอย่างมาก โดยความเป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อความเลื่อมใส ทำให้คนไทยได้เคารพนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

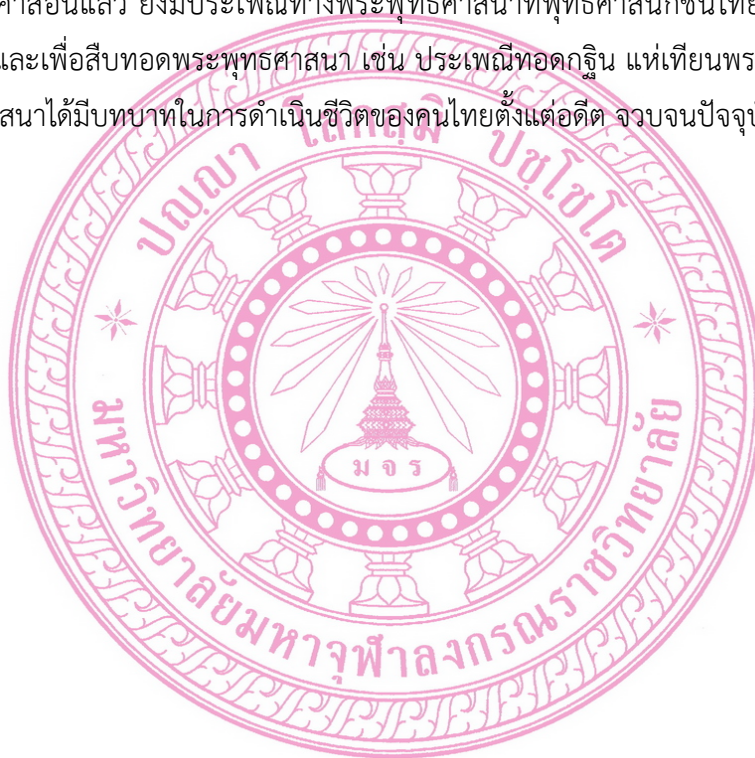
การนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้น ชาวพุทธไทยทั้งที่เจริญแล้วและยังไม่เจริญ ก็ย่อมจะมีความเชื่อแตกต่างกันไป ผู้ที่มีความเชื่อไสยศาสตร์ก็มีมากและจะแตกต่างกันก็แต่ว่าใครจะมีความเชื่อมาก หรือใครจะมีความเชื่อน้อยกว่ากันเท่านั้นความเชื่อนี้ไม่ใช่ว่าจะมีอยู่แต่ในหมู่ชุมชนที่เรียกกันว่าชาวบ้านเท่านั้น แม้แต่ในชุมชนที่เรียกตัวเองว่าปัญญาชนแล้ว ก็ยังปรากฏว่ามีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์อยู่เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น จึงสามารถที่จะกล่าวได้ว่า เดิมทีเดิวนั้นมนุษย์ ได้นับถือไสยศาสตร์กันมาก่อน ไม่ใช่แต่เฉพาะชาวไทยเราเท่านั้น แม้ว่าจะเป็นจีน แวก ฝรั่งเศสหรือชนชาติใดภาษาใดในโลกนี้ก็นับผีเป็นสรณะกันมาก่อนด้วยกันทั้งนั้น ตลอดจนถึงเครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์และถือโชคลางด้วย ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการนับถือไสยศาสตร์กันอยู่จะต่างกันก็แต่ระหว่างชนชาติหรือผู้ที่นับถือกันว่าจะมีลักษณะที่ประณีต หรือหยาบกว่ากัน อันเป็นเรื่องปลีกย่อยเท่านั้นเอง หากใช้ต่างกันด้วยมูลฐานแห่งความเชื่อไม่

ดังมีคำกล่าวของคนไทยอยู่บทหนึ่งว่า พุทธกับไสยย่อมอาศัยกัน พุทธในที่นี้หมายถึงพระพุทธศาสนา ส่วนคำว่าไสยในที่นี้ ก็หมายถึงลัทธิอื่น ๆ อันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถา ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากลัทธิในประเทศอินเดีย ถ้าเป็นตำราว่าด้วยเรื่องเวทมนตร์คาถานี้ก็จะเรียกว่า ไสยศาสตร์ ซึ่งหมายถึงความเชื่อและความรู้อันเนื่องด้วยสิ่งลึกลับที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ ที่ไม่สามารถจะ

ทราบหรือพิสูจน์ได้ด้วยเหตุและผลทางวิทยาศาสตร์ เช่น เรื่องผีसांगเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลังรวมทั้งเรื่องโศคลาภ และเคราะห์กรรมด้วย

สรุปได้ว่า สังคมไทยมีศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมาแต่อดีต และเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมากที่สุด หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่ช่วยอบรมขัดเกลาให้ชาวไทยมีเมตตา อ่อนน้อม จิตใจดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งนี้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วนสอนให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมยึดหลักเหตุผล และความเป็นจริง นอกจากหลักคำสอนแล้ว ยังมีประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนไทยได้ประกอบพิธีกรรม เพื่อกุศล และเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีทอดกฐิน แห่เทียนพรรษา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาได้มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีต จวบจนปัจจุบันนี้

บทที่ ๓

บทบาทการปลูกฝังศรัทธาของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ความหมายและความเป็นมา บทบาทของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล บทบาทของพระสงฆ์หลังพุทธกาล บทบาทของพระสงฆ์ในประเทศไทย และบทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธา

๓.๑ ความหมายและความเป็นมา

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่หรือคณะของพระภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้ได้สละบ้านเรือนออกบวชถือเพศเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยตามพุทธประเพณี สามารถแบ่งพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สมมติสงฆ์ หมายถึง กลุ่มบุคคลผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุด้วยญัตติจิตตตถกรรม เพื่อปฏิบัติและรักษาพระธรรมวินัย ตามความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตนเพื่อความสะอาด สว่าง และสงบแห่งจิตใจ สมมติสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ตามลักษณะการประกอบสังฆกรรม คือ

๑.๑ จตุวรรค คือ ภิกษุสงฆ์ จำนวน ๔ รูป สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด ยกเว้นการบวชพระปวารณา (พิธีกรรมที่กระทำในวันออกพรรษา)

๑.๒ วิสติวรรค คือ ภิกษุสงฆ์ จำนวน ๒๐ รูป สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด

๒. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้บรรลุนิพพานตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูง แต่เดิมเรียกว่า สาวกสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๒.๑ พระโสดาบัน หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ ชนิด คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่ามีตัวตนหรือความยึดมั่นในตัวตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) สลัปปตปราคาส (การยึดถือศีลและวัตรอย่างมกมาย)

๒.๒ พระสกิทาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ ข้อข้างต้นได้และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

๒.๓ พระอนาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลสเพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่าง คือ กามราคะ (ความติดใจในกามคุณ) ปฏิฆะ (ความกระทบกระทั่งในใจ)

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙๕.

๒.๔ พระอรหันต์ หมายถึง ผู้ละกิเลสที่ประณีตได้ ๕ อย่าง คือ รูปราคะ (ความติดในรูปธรรมอันประณีต) อรูปราคะ (ความติดในอรูปธรรม) มานะ (ความสำคัญตน) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) อวิชชา (ความไม่รู้จริง)

สงฆ์ หรือ สงฆ ในภาษาบาลีแปลว่า หมู่ เช่นในคำว่าภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวงก็ได้ เช่น “จีวรนี้เป็นของสงฆ์ ควรจะจัดเป็นพิธีสงฆ์ถวาย” เมื่อใช้ควบกับคำว่า พระ เป็น พระสงฆ์ ซึ่งมีความหมายว่าภิกษุ เช่น “นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาฉันในงานเมื่อวาน มีพระสงฆ์มาเป็นจำนวนมาก” ตามพระวินัย ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปจึงเรียกว่าสงฆ์ เช่นในคำว่า สังฆกรรม (กรรมที่สงฆ์ คือภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปพึงทำร่วมกัน)

๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล สภาพทั่วไปในอินเดียสมัยนั้น ด้านการเมือง ส่วนใหญ่มีระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ การค้าขายขายตัวอย่างกว้างขวาง ด้านสังคม แบ่งเป็น ๔ วรรณะอย่างชัดเจน วรรณะสูง คือ กษัตริย์และพราหมณ์ มีอำนาจและเงินทอง ส่วนคนวรรณะต่ำ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก มีความยากจน ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม และถูกตัดสิทธิต่าง ๆ ด้านศาสนา พวกรักรัษฏ์ซึ่งเป็นนักบวชดั้งเดิม ก็มุ่งเน้นการประกอบพิธีกรรมอย่างใหญ่โต เพื่อตอบสนองต่อคนมีอำนาจ ขณะเดียวกัน ก็มีนักบวชอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า สมณะ เกิดความเบื่อหน่ายในสภาพสังคมเช่นนี้ จึงออกแสวงหาสัจธรรมจนตั้งเป็นลัทธิต่าง ๆ มากมาย นอกจากนั้น ยังมีการเผยแพร่ลัทธิความเชื่อของตน พร้อมกับโจมตีลัทธิอื่น ๆ เพื่อดึงคนในวรรณะต่าง ๆ โดยเฉพาะคนวรรณะที่มีบทบาททางสังคมสูง มาเป็นสาวกของตนเอง

๓.๒.๑ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล

พระพุทธศาสนา ก็เป็นอีกลัทธิหนึ่งในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว ก็ได้ออกไปเผยแผ่และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ ในท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงคนมาเป็นสาวกขอเจ้าลัทธิต่าง ๆ ในสมัยนั้น จนกระทั่งประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชนชั้นที่มีอำนาจทางสังคม คือ กษัตริย์และพราหมณ์เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ได้เข้ามาบวชและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย ๔ เป็นจำนวนมาก ดังนั้น พอจะแบ่งบทบาทหลัก ๆ ของพระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนในสมัยนั้นได้ ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน

ในสมัยพุทธกาล บทบาทของพระสงฆ์ในส่วนนี้เป็นบทบาทที่เด่น ชัดเจน ดังที่มีปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎก คือ ในวินัยปิฎกมหาวรรค สรุปลได้ว่า “พระอัสสชิ แสดงธรรมแก่สารีบุตรปริพาชก ถึงเหตุเกิดของธรรมและการดับของธรรม จนอุปลิสปริพาชกได้ฟังธรรมนั้นจากสารีบุตรผู้

เป็นสหายก็ได้สำเร็จพระโสดาบัน” ในสังยุตตนิกายขันธวารวรรค สรุไปได้ว่า “พระสารีบุตร ได้ชี้แจงถึงการฉนข้าของพระที่ปริสุทธิ์ ถูกต้องตามหลักธรรม แก่นางปริพาชิกา ชื่อว่า สุจิมฺขี จนนางหายสงสัยและเลื่อมใสในพระศาสนา” ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ สรุไปได้ว่า “พระสารีบุตรไปเยี่ยมท่านอนาคคฤหบดี ในยามป่วยหนัก พร้อมกับแสดงธรรมไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่ออนาคคฤหบดีสิ้นใจแล้วไปเกิดในดุสิตภพ

๒. บทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน

เป็นบทบาทอีกประการหนึ่งของพระในสมัยพุทธกาล ในธัมมปัทมสูตร สรุไปได้ว่า “พระสารีบุตร ช่วยรื้อรื้อพราหมณ์ ซึ่งเป็นพราหมณ์แก่และยากจน ให้บวชเป็นพระภิกษุ พร้อมทั้งรับผิดชอบเป็นอาจารย์สั่งสอนและอบรมท่าน จนท่านได้บรรลุพระอรหัตผล” และในมัชฌิมนิกาย สรุไปได้ว่า “พระองคุลิมาล ได้ตั้งสัจจอธิษฐาน ช่วยหญิงท้องแก่คนหนึ่งให้คลอดลูกอย่างสะดวก”

๓. บทบาทในการรณรงค์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอีกเช่นกัน ซึ่งปรากฏมากมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ในสมัยนั้นมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ และอาศัยธรรมชาติเป็นที่ฝึกฝนตนเองให้ได้บรรลุธรรม จึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่พระสงฆ์กับธรรมชาติ ต้องพึ่งพิงอาศัยกันและกัน โดยมีหลักการอยู่อย่างน้อย ๓ ประการคือ

๑) หลักการต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิต พุทธศาสนาถือว่า ต้นไม้ และพืชพันธุ์ เป็นชีวิตินทรีย์หรือมีชีวิต เป็นที่หากินและอยู่อาศัยของสรรพสัตว์ รวมทั้งเป็นบ้านของเทวดาบางพวก พระพุทธเจ้าจึงปรับอบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุที่ตัดต้นไม้ เช่น ภิกษุชาวเมืองอาฬวีที่ตัดต้นไม้ ทำให้วิมานเทวดาได้รับความเสียหาย

๒) หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามความจำเป็นเท่านั้น พุทธศาสนานับการประหยัด หรือใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น และให้คุ้มค่าที่สุด ไม่นิยมฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมต่าง ๆ เป็นได้จากพระอานนท์ ได้ชี้แจงให้พระเจ้าอุเทนเห็นถึงการที่พระเจ้าใช้สิ่งของอย่างประหยัดและคุ้มค่า เช่น การใช้ผ้าจีวร จนพระเจ้าอุเทนเข้าใจและหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา” นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังปรับอบัติแก่ภิกษุที่ประดับ ตกแต่งสิ่งของจนเกินควร เช่น ทรงปรับอบัติทุกกฎแก่ภิกษุชาวเมืองภัททิยะ ซึ่งประดับตกแต่งรองเท้าอย่างสวยงาม เช่น รองเท้าสานด้วยหญ้า รองเท้าถักด้วยขนสัตว์ รองเท้าทำด้วยเงิน รองเท้าทำด้วยทอง เป็นต้น

๓) หลักการว่าสัตว์เป็นสิ่งที่มีชีวิตควรแก่การเมตตาการุณา วิธีชีวิตของพระเน้นการไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อน แม้กระทั่งชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ทรงปรับอบัติแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น เช่น ปรับอบัติ ปาจิตตีย์ แก่ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ผู้ทำการก่อสร้าง ทั้งที่รู้ยู่ยว่น้ำนั้นมีตัวสัตว์แล้วเอาน้ำนั้นรดหญ้าบ้าง ดินบ้าง ใช้ให้คนอื่นรดบ้าง จนเป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย

๓.๒.๒ หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว มี ๖ อย่าง ได้แก่

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะเห็นได้ชัดก็สมัยพระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวก ๖๐ รูปออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดีย เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนักบวชของศาสนาพราหมณ์ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาว อินเดียควบคู่กันมาตลอด แต่การให้การศึกษาของทั้ง ๒ ศาสนา แตกต่างกันคือ นักบวชของศาสนาพราหมณ์จะให้การศึกษานเฉพาะชนชั้น ๓ วรรณะเท่านั้น คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ยกเว้นวรรณะศูทร แต่พุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ให้การศึกษาแก่ทุกชนชั้นวรรณะ เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความเสมอภาคกันหมดจำเดิมแต่นั้นมา พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพและให้ คุณธรรม คือ ความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ตลอดไป

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ส่วนใหญ่แล้วดำเนินรอยตามบทบาทของพระพุทธเจ้า คือ การพัฒนาศีลธรรมและจิตวิญญาณ การสงเคราะห์ประชาชน และการอนุรักษทรัพย์การธรรมชาติ มีข้อสังเกตว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในสมัยนี้ เป็นพระอริยบุคคลหรือผู้หมดกิเลสแล้ว ฉะนั้น การกระทำบทบาทของท่านจึงเกิดจากความเมตตาสงสารสัตว์โลกเป็นหลัก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงสัมมาทัศนะ รู้และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต เป็นบทบาทที่เป็นอิสระ ไม่ได้ถูกชี้นำโดยชนชั้นนำกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ชนในวรรณะต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อพระสงฆ์เพียงแค่การเกื้อกูลท่านด้วยปัจจัย ๔ เท่านั้น อีกประการหนึ่ง ประชาชนในสมัยนั้น ก็มองพระเป็นผู้บริสุทธิ์ และผู้นำทางจิตวิญญาณจริง ๆ^๒

^๒ พระมหาสุภา อุทโท, “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑)

๓.๓ บทบาทของพระสงฆ์หลังพุทธกาล

หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๒๓๔ ปี พระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นจักรพรรดิของอินเดีย ได้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยให้พระราชโอรสและพระราชธิดาบวชในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นประธานในการสังคายนาพระธรรมวินัย เมื่อสังคายนาเสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระสงฆ์ออกไปประกาศศาสนายังประเทศต่าง ๆ หลายสาย^๓ เช่น พระมหินทเถระซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าอโศก ไปประกาศศาสนาที่ลังกา ส่วนพระโสณเถระและพระอุตตเถระไปประกาศศาสนาที่สุวรรณภูมิ^๔ ในการไปประกาศศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ ของพระสงฆ์ในสมัยนั้น ส่วนใหญ่แล้ว พระสงฆ์ได้เข้าไปสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้นำในภูมิภาคนั้นก่อน เป็นอันดับแรก หลังจากนั้น จึงค่อยสอนธรรมแก่ผู้นำ และใช้ผู้นำเป็นฐานขยายพระศาสนาให้กว้างขวางออกไป ดังเช่น พระมหินทเถระพร้อมกับคณะที่ไปประกาศศาสนายังประเทศลังกา ท่านได้แสดงธรรมให้แก่พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะหลายสูตร เช่น จุฬหัตถิปโทปมสูตร จนพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเกิดความเลื่อมใส และได้สนับสนุนพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไปในเกาะลังกา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา^๕

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยหลังพุทธกาลนั้น ได้รับการสืบเนื่องจากพุทธบริษัททั้ง ๔ กล่าวคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาได้มีบทบาทในการนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าตามกำลังความสามารถของแต่ละคนแม้พระองค์ จะให้สิทธิ์เสรีแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ในการเผยแผ่หลักธรรมก็ตามแต่ จากข้อเท็จจริงตลอดจนความเหมาะสมแห่งสถานภาพและบุคลิกภาพแล้วสังคมส่วนใหญ่ ยิ่งยกย่องพระสงฆ์ให้เป็นผู้ที่ได้รับเกียรติ และเป็นผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะเป็นหลักสมัยหลังพุทธกาลนั้นจะเห็นได้ว่าศาสนากับการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองนั้น อำนาจต่าง ๆ ยังอิงกับธรรมะ ผู้มีอำนาจจะไม่ใช้อำนาจไปด้วยเหตุผลส่วนตัวหรือโดยยึดถือผลประโยชน์ของผู้ ปกครอง หลักการทางศาสนาก็ก่อรับความชอบธรรมของผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์ในการปกครอง ประเทศ ส่วนกษัตริย์ก็มีหน้าที่ในการ

^๓ แสง มนวิฑูร, “ชินกาลมาลีปกรณ์”, หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร, ๒๕๑๗, หน้า ๕๕-๕๗.

^๔ ยุพิน เข้มมุกด์, “พุทธศาสนาในลัทธิไทยสมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๑๐๑”, (รายงานการวิจัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕

^๕ ปิยนาด (นิโครธา) บุณนาค. “ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกา สมัยโบราณก่อนสมัยอาณาจักร และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย”, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

อุปถัมภ์บำรุงและคุ้มครองศาสนา ดังนั้น ศาสนจักร และอาณาจักรจึงไม่มีการแยกกัน แต่ละส่วนก็เป็นเอกเทศของกันและกัน โดยเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินมาอย่างแน่นแฟ้นมาโดยตลอด แม้ภายหลังพุทธกาลความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ จะเห็นได้จากหลักฐานในการสังคายนาพระธรรมวินัยแทบทุกครั้งจะต้องมีกษัตริย์ทรงถวายการ อุปถัมภ์ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้มีความเด่นชัดยิ่งขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศก มหาราชการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็ยัง คงใช้รูปแบบดั้งเดิมอยู่คืออาศัยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ธรรมะ กล่าวคือ ทรงส่งพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังประเทศต่าง ๆ คือ

๑. พระมหาเทวาเถระไปยังมहिสมณฑล (คือแคว้นแคว้นข้างใต้ลำนาคาหารี อันเป็นประเทศไมสอร์บัดนี้) แห่ง ๑
๒. ให้พระรักขิตเถระไปยังวันวาสิประเทศ (คือแคว้นแคว้นกะนะระเหนือ อันเป็นเขตเมืองบอมเบย์บัดนี้) แห่ง ๑
๓. ให้พระธรรมรักขิตเถระไปยังปรั้นตะประเทศ (คือแคว้นแคว้นตอนชายทะเลข้างเหนือ เมืองบอมเบย์บัดนี้) แห่ง ๑
๔. ให้พระมหาธรรมรักขิตเถระไปยังมหารัฐประเทศ (คือแคว้นแคว้นข้างยอดลำนาคาหารี) แห่ง ๑
๕. ให้พระมัจฉันติกเถระไปยังกัษมีระและคันธาระประเทศ (คือที่เรียกว่าประเทศแคชเมียร์และอาฟกานิสถานบัดนี้) แห่ง ๑
๖. ให้พระมัจฉันเถระไปยังหิมวันตประเทศ (คือมณฑลที่ตั้งอยู่เชิงเขาหิมาลัย มีเนปาลเป็นต้น) แห่ง ๑
๗. ให้พระมหารักขิตเถระไปยังโยนโลกประเทศ (คือเหล่าเมืองที่พวกโยนกได้มาเป็นใหญ่อยู่ในแดนประเทศเปอร์เซียบัดนี้) แห่ง ๑
๘. ให้พระมหินทเถระ อันเป็นราชบุตรของพระเจ้าอโศกไปยังลังกาทวีป แห่ง ๑
๙. ให้พระโสณะเถระ กับพระอุตระเถระ ไปยังสุวรรณภูมิประเทศ แห่ง ๑๒๗

แต่ครั้งมาถึงยุคพระพุทธศาสนาได้แยกออกเป็นหลายนิกาย โดยเฉพาะที่เด่นชัดที่สุดหลังพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้แตกแยกออกเป็น ๒ นิกายใหญ่ ๆ คือ เถรวาทกับอากิริยวาท หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ล่วงมาได้ ๑๐๐ ปี ๒๕ จุดเด่นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช คือพระเจ้าอโศกมหาราชได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาจนสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารประเทศ และเปลี่ยนการขยายอำนาจด้วยศาสตราวุธมาเป็นธรรมาวุธโดยอาศัยพระราชอำนาจของพระองค์ในการใช้นโยบายหลักธรรมวินัยในการบริหารประเทศ เช่น

๑. ทรงปกครองบ้านเมืองโดยระบบธรรมาธิปไตย คือใช้หลักพระธรรมวินัยบริหารงาน
 ๒. ทรงอุทิศพระองค์เป็นธรรมทาส โดยทรงหวังผลทั้งในภพนี้และภพหน้า นำประชาชนให้ห่างเหินจากมิจฉาชีพ ดำรงชีวิตโดยหลักสัมมาอาชีวะ
 ๓. เสด็จประพาสเพื่อธรรม คือเที่ยวนมัสการปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาและแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้และปฏิบัติธรรม
 ๔. ทรงปฏิวัติสังคมโดยธรรม คือยกเลิกพิธีกรรมต่างๆ ที่มีการเบียดเบียนทาลายล้างห้ามการฆ่าสัตว์บูชายัญ ด้วยกฎ “มา ฆาต” คือห้ามฆ่า แม้ภายในพระราชวังเองก็ห้ามฆ่าสัตว์
 ๕. ทรงใช้ระบบรัฐสวัสดิการ ด้วยการสร้างโรงพยาบาลขึ้นรักษาคน และโรงพยาบาลรักษาสัตว์ ปลูกสมุนไพรวัวในส่วนต่างๆ ของประเทศ ขุดบ่อน้ำ สระน้ำ สร้างถนนคูคลอง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
 ๖. ให้เลิกพิธีกรรมทุกชนิดที่ไม่เป็นธรรม และได้นำเอาหลักของมงคลสูตร สิ่งกาลสูตรให้คนปฏิบัติต่อกันตามสมควรแก่ฐานะหน้าที่ เน้นให้ประชาชนรู้จักคุณค่าของธรรมทาน เห็นคุณค่าของการแนะนำ การรับการแนะนำสั่งสอนกันด้วยความเมตตากรุณา
 ๗. ทรงตั้งข้าหลวงแทนพระองค์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม โดยให้ข้าหลวงเหล่านั้นสร้างความรู้สึกต่อประชาชนว่า เป็นเหมือนลูกหลานของตน ให้พยายามสอดส่องดูแลสุขทุกข์ของเขาจดบิดาเอาใจใส่ดูแลบุตรธิดาของตน การกระทำทุกอย่างทรงเน้นหนักไปที่ผลประโยชน์อันผู้กระทำถึงได้ในภพนี้และภพหน้าผลจากการปกครองโดยระบบธรรมาธิปไตย ทำให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงมีสัมพันธไมตรีกับพระองค์ มีเมืองเป็นอันมากที่ยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมา เพราะความเคารพศรัทธาต่อพระเจ้าอโศกมหาราช ความสงบสุขจึงได้บังเกิดขึ้น
- การที่พระสมณทูต คือ พระโสณะเถระกับพระอุตรเถระนำพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น ตามเส้นทางของชาวอินเดียซึ่งเข้ามาสู่สุวรรณภูมิมีหลายทางด้วยกัน ทางใดทางหนึ่งคือ

- ๑) มาทางบก โดยผ่านเบงกอล ข้ามเทือกเขาปาดไก่เข้าสู่พม่าตอนบน
- ๒) ลงเรือข้ามอ่าวเบงกอลขึ้นที่อ่าวมะตะมะ หรือมาขึ้นที่ฝั่งมะริด ทวาย ตะนาวศรี แล้วเดินบกเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยผ่านจังหวัดกาญจนบุรี
- ๓) ลงเรือข้ามมหาสมุทรเข้าช่องแคบมะละกา มาขึ้นบกบนแหลมมลายู หรืออาจจะอ้อมไปเลยเข้าอ่าวญวนไปกัมพูชาและจามปาการ อพยพครั้งใหญ่ ๆ ของอินเดียมาสู่สุวรรณภูมิเกิดขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชกล่าวกันว่า ชาวแคว้นกลิงคะ (แคว้นโอริสาปัจจุบัน) หนีภัยสงครามลงเรือจนวนหลายร้อยลามาสู่สุวรรณภูมิและหมู่เกาะอินโดนีเซีย จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าชาวอินเดียเหล่านั้นจะต้องมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตติดตามมา ด้วยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นตำนานพื้นเมืองของชนชาติต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิที่ชาวอินเดียได้มาสอนความเจริญให้มักจะเล่าถึงปฐมวงศ์ของตนว่าเป็นชาติติยะ

มาจากอินเดีย ดังนั้นเมื่อพระโสณะและพระอุตตระซึ่งนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่เป็นคนแรก อาจเป็นทางเรือหรือไม่ก็ทางบก โดยผ่านเบงกอลข้ามเทือกเขาปาดไก้เข้าสู่พม่าตอนบน แล้วผ่านเข้ามาทางจังหวัดกาญจนบุรี มาสู่นครปฐมอันเป็นเมืองหลวง ซึ่งเรียกชื่อในสมัยนั้นว่า “ทวารวดี” พระโสณะและพระอุตตระจึงได้แสดงธรรมเทศนาแก่ชาวสุวรรณภูมิ เพราะอย่างน้อยก็มีชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในถิ่นนี้รู้เรื่องแล้ว จึงช่วยกันเผยแผ่ออกไปถึงชาวพื้นเมือง นั่นคือพวกมนุษยมอญโบราณ และละว้า ซึ่งเป็นพวกแรกในสุวรรณภูมิที่นับถือพระพุทธศาสนาในยุคนี้ ดังนั้นชาวไทยจึงได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของตนและนับถือตลอดมาจนกระทั่งบัดนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชดังที่กล่าวมานี้ ได้รับการพัฒนาจนกลายมาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ในปัจจุบัน ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของพระเจ้าอโศกมหาราชกับพระพุทธศาสนาก็เป็นแม่แบบของประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ศาสนจักรและอาณาจักรต้องมีความสัมพันธ์กลมเกลียวกันอย่างแยกกันไม่ได้ นับได้ว่าวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชมีบทบาทต่อนักเผยแผ่ในรุ่นต่อมาอย่างแท้จริง จนพระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นอยู่ในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ต่างก็ได้รับอิทธิพลนั้นแล้วเจริญรอยตามแบบ อย่างดังกล่าวมา โดยลำดับจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ฝังรากลึกของไทย^๖

๓.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในประเทศไทย

๓.๔.๑ หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในประเทศไทย

หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชน สำหรับพระสงฆ์ไทย มีหน้าที่และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

๑. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่าง ๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมาได้แก่เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย, มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

๒. ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ที่มีอยู่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา (ม.๑-ม.๖)

^๖ พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๒๗)

๓. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

๔. ด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม หมายถึง การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

๕. ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

พระสงฆ์ไทยมีบทบาทที่ได้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

๑) การจัดการศึกษาแก่ชาวบ้าน (ทั้งมหาวิทยาลัย และระดับมัธยมศึกษา ตลอดจนเด็กเล็ก)

๒) การเป็นครูผู้สอนตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

๓) การช่วยเหลือสังคมด้านการบริจาคทุนทรัพย์แก่หน่วยงานต่าง ๆ

๔) การช่วยเหลือด้านการรักษาโรคพยาบาลแก่ผู้ยากจน

๕) การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน

๖) การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

๗) การช่วยเหลือด้านการสร้างสถานที่ราชการ

๘) การเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยการเป็นผู้แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม และการประพฤติปฏิบัติธรรมฯ

๓.๔.๒ บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย

ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่าง มี วัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้าน วัดจึงเป็นศูนย์รวมประชาชนและมีบทบาทดังต่อไปนี้

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการ ฝึกอบรม ทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาล รักษาคนเจ็บป่วยตามแผนโบราณ

๔. เป็นที่พักคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนหย่อนใจ

๖. เป็นสถานที่บันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับ ชาวบ้าน
๗. เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท คือ พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา แก้ปัญหา ชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ
๘. เป็นศูนย์กลางศิลปะและวัฒนธรรม วัดเป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ซึ่งเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงานบ้าน

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุม เพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่อง ผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ ของชีวิต

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วย เพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ

๑. ความบริสุทธิ์
๒. ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์
๓. ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

ปัจจุบันนี้บทบาทของวัดและพระสงฆ์เริ่มสูญหายไป เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทยเมื่อประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมา เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลง ของสังคมแต่ละสังคม โดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลมาก ๆ พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทหลายอย่างเหมือนเดิมและเป็นความจริงที่ว่าคนไทยเกือบทุกคนจะต้องกลับเข้าสู่วัด อีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ เมื่อทุกคนถึงแก่กรรมลง โดยทั่วไปต้องไปทำพิธีฌาปนกิจศพที่วัด จึงสรุปได้ว่า ห่วงชีวิตของพุทธศาสนิกชนต้องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดเวลาตั้งแต่สมัย อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจนกว่าพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทยอันเป็นที่อยู่ของสังคมไทย^๗

^๗ พระมหาสุภา อุฑโท. “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ -๒๕๖๐)”, มหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑

๓.๕ บทบาทของพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธา

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอประวัติ และบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังศรัทธาให้เกิดแก่เยาวชน ซึ่งโดยสถานะ และตำแหน่ง เป็นเหตุให้พระสังฆาธิการได้มีส่วนสำคัญที่จะปลูกฝังศรัทธาให้แก่ประชาชนทั่วไป เพราะประชาชนคนไทย มีความเชื่อมั่นเกี่ยวกับพระสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงทำให้เวลาที่พระสงฆ์ได้เทศนา หรือกระทำการใด ๆ ประชาชนโดยทั่วไป ก็จะเชื่อถือ มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจ ซึ่งพระสงฆ์ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นที่เคารพศรัทธา ของประชาชนชาวจังหวัดพิจิตรด้วยกันทั้งนั้น ดังมีรายนามต่อไปนี้

๓.๕.๑ ประวัติและบทบาทของพระสังฆาธิการในอดีต

๑. พระครูศรีธารารักษ์ (หลวงพ่อกุศล) วัดท่าฬ่อ จังหวัดพิจิตร

ประวัติโดยย่อ

หลวงพ่อกุศล มีฉายาว่า สุวณโณ เดิมชื่อ กุศล นามสกุล สุขประกอบ เกิดเมื่อวันเสาร์ เดือน ๑๐ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๒๓ ที่บ้านย่านยาว อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร บิดาชื่อ นายพรม มาดาชื่อ นางเหมือง พี่น้องของท่าน มี ๘ คน ท่านเป็นคนที่ ๓ เป็นบุตรชายคนเดียว อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๒ ปี ที่วัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ หลวงพ่อกุศลเป็นเจ้าอาวาสวัดท่าฬ่อต่อจากหลวงพ่อกุฎ ต่อมาได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูศรีธารารักษ์ และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวง (อำเภอเมืองพิจิตร) หลวงพ่อกุศลมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๙๑ ตรงกับวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓ ปีชวด ด้วยอาการสงบ

บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาของหลวงพ่อกุศล

จากการศึกษา จะพบว่า หลวงพ่อกุศลเป็นพระสงฆ์ผู้มีศีลาจารวัตร ปฏิบัติตนตามหลักสิกขา คือ งดเว้นจากการกระทำความผิดเคร่งครัดในศีล มีอาจาระ มีกิริยามารยาทเรียบร้อยงดงาม ทุกเช้าท่านจะต้องครองผ้าทำวัตรสวดมนต์ เติมน้ำสังฆทาน นั่งสมาธิ เวลาเย็นท่านก็ทำวัตรสวดมนต์เย็น ปฏิบัติธรรมทุก ๆ เย็น และอบรมภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดให้รักษาศีลปฏิบัติธรรม รวมถึงแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัทที่เข้ามาทำบุญประจำทุกวันพระ ท่านยังได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองด้วยการสร้างหอสวดมนต์กุฏิสงฆ์โรงเรียนนักธรรม โรงเรียนครูวิทยากรณ์ เปิดสอน ป.๑ - ป.๔ ท่านเป็นพระเถระที่ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับวัดท่าฬ่อทั้งทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ ทางด้านวิชาอาคม แม้กระนั้นยังเข้าอันดับเกจิอาจารย์ ๑๐๘ ในสมัยนั้น สำหรับเครื่องรางของขลังที่ท่านได้สร้างไว้เท่าที่ทราบมีพระผงตรากระต่ายดำแดง เหรียญหางแมงป่อง แหวนรูปรอบกระจก เหรียญรูปเหมือน

^๔ ประวัติหลวงพ่อกุศลวัดท่าฬ่อจังหวัดพิจิตร, (<http://www.xn42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4rf1r.com/b-127/>), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

ตะกรุด สี่สิ่ง ฯลฯ ที่ทำชื่อเสียงในสมัยนั้นได้แก่ เรือศรีธาราซึ่งเป็นเรือแข่งประเภทเล็กชนะทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จนเป็นที่เกรงขามโดยทั่วไปหลวงพ่อก็ได้เป็นหนึ่งในกรเข้าพิธีร่วมปลุกเสกวัตถุมงคลรุ่นชินราชอินโดจีนที่วัดสุทัศน์

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงพ่อกุศล ท่านมีบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ บทบาททางด้านการเผยแพรพระพุทธศาสนา บทบาทด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

๒. พระครูธรรตักดิ์เกียรติคุณ (หลวงปู่) วัดท่าพ้อ จังหวัดพิจิตร

ประวัติโดยย่อ

หลวงปู่ เกิดเมื่อวันศุกร์ เดือน ๑๑ ปีมะแม ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๐๑ ถิ่นกำเนิดของหลวงปู่เกิดที่บ้านหาดมูลกระบือ ตำบลไผ่ขวาง อำเภอมะนัง จังหวัดพิจิตร เป็นบุตรของนายแพ่ง นางข้าปี พ.ศ. ๒๔๒๑ หลวงปู่อุปสมบทที่วัดเขื่อน ตำบลเมืองเก่า อำเภอมะนังพิจิตร มีพระอุปัชฌาย์พุ่มเป็นพระอุปัชฌาย์ หลังจากอุปสมบทแล้วยังอยู่ใกล้ชิดญาติพี่น้องอีกด้วยในพรรษาแรกได้ศึกษาเล่าเรียนสมณกิจสำเร็จจนพระปาฏิโมกข์ นับว่าหลวงปู่มีความตั้งใจจริงในการศึกษาเล่าเรียนอย่างมาก หลวงปู่บวชได้ ๕ พรรษา พระอุปัชฌาย์เกษ เห็นว่าหลวงปู่เป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อยและรักษาพระวินัยบัญญัติโดยเคร่งครัดจึงแต่งตั้งให้เป็นคู่สวด หลวงปู่บวชได้ ๑๕ พรรษาเศษ กำนันและผู้ใหญ่บ้านตลอดจนประชาชนได้ปรึกษาหารือเห็นพ้องต้องกันว่าควรนิมนต์ หลวงปู่มาเป็นอธิการวัดท่าพ้อเพื่อจะได้ทะนุบำรุงซ่อมแซมวัดให้ถาวรสืบไป พ.ศ. ๒๔๖๗ ในวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ตรงกับวันพุธหลวงปู่ได้ล้มเจ็บลงเป็นลมอัมพาต บรรดาศิษยานุศิษย์ต่างมีความห่วงใยในอาการป่วยของหลวงปู่ จึงไปหาแพทย์มารักษาพยาบาลแต่อาการของหลวงปู่ไม่ดีขึ้นเลย มีแต่ทรุดหนักลงจนกระทั่งวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๖๗ เวลา ๒๒.๐๐ น. เศษ หลวงปู่ก็มรณภาพด้วยอาการอันสงบ^๙

บทบาทในการปลุกฝังศรัทธาของหลวงปู่

หลวงปู่ ท่านเป็นพระเถระรูปหนึ่งที่ชอบศึกษาเล่าเรียน สมัยที่ได้บรรพชาเป็นสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมและภาษาบาลีจนแตกฉาน หลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ในพรรษาแรกได้ศึกษาเล่าเรียนสมณกิจสำเร็จจนพระปาฏิโมกข์ นับว่าหลวงปู่มีความตั้งใจจริงในการศึกษาเล่าเรียนอย่างมาก หลวงปู่เป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อยและรักษาพระวินัยบัญญัติโดยเคร่งครัด จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นคู่สวด ด้วยเป็นผู้ที่มีศีลาจารวัตร ปฏิบัติตนตามหลักสิกขา กำนันและผู้ใหญ่บ้านตลอดจนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้นิมนต์หลวงปู่มาเป็นอธิการวัดท่าพ้อ หลวงพ่อก็ได้มา

^๙ พระครูธรรตักดิ์เกียรติคุณ หลวงปู่ วัดท่าพ้อ จังหวัดพิจิตร (<http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4rf1r.com/b-126/>), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

ตามคำนิมนต์มาอยู่ที่วัดท่าพ้อเมื่อมาอยู่วัดท่าพ้อ หลวงปู่ก็ได้ก่อสร้างโบสถ์ กุฏิ หอสวดมนต์ เจดีย ศาลาการเปรียญจนเป็นที่เรียบร้อย ตั้งแต่นั้นมาวัดท่าพ้อก็มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับเพราะความสามารถของหลวงปู่โดยแท้ เมื่อวัดเจริญรุ่งเรืองก็มีพระสงฆ์พากันมาจำพรรษามากขึ้นด้วยความสมัครใจ เนื่องจากหลวงปู่เป็นผู้เคร่งครัดในระเบียบวินัยพระภิกษุสงฆ์ที่มาจำพรรษาอยู่ก็ประพฤติถูกต้องตามพระวินัยเป็นที่เลื่อมใสของประชาชนทั่วไป ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้เสด็จมาตรวจราชการคณะสงฆ์ในมณฑลภาคเหนือได้เสด็จมาประทับแรมที่วัดท่าพ้อ ๑ คืน และได้ตรัสชมเชยว่าวัดท่าพ้อมีชัยภูมิที่ดี น่าอยู่อาศัยในการเสด็จมาครั้งนี้ หลวงปู่ได้ให้การต้อนรับถูกต้องตามระเบียบของทางราชการทุกประการ สืบเนื่องมาจากการต้อนรับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสครั้งนั้น ด้วยคุณงามความดีของหลวงปู่ ท่านได้รับพระราชทานสัญญาบัตรจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นพระครูฐานานุกรม เจ้าอาวาสวัดท่าพ้อเป็นพระครูชั้นพิเศษ และได้รับพระราชทานตราเสมอธรรมจักรให้เป็นที่อยู่อุปสมบทกุลบุตรในแขวงอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรหลวงปู่เป็นผู้มีความโอบอ้อมอารีและมีความคิดรอบคอบ ชอบทำการก่อสร้างเพื่อสาธารณะประโยชน์ นอกจากนี้หลวงปู่ยังมีความรู้ทางช่างไม้ มีความรู้ทางช่างทอง ในการจัดทำวัตถุมงคลหลวงปู่จึงทำด้วยโลหะ เช่น เหรียญใบมะยม เอาโลหะหุ้มที่ตันและปลายไม้ตะพด เป็นต้น นอกจากนี้จะมีความรู้พิเศษดังกล่าวแล้ว หลวงปู่ยังสามารถเทศนามหาชาติชาดกได้ดี ไพเราะทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เป็นที่ชื่นชอบแก่บรรดาญาติโยมทั้งหลายยิ่งนักนอกจากนี้ หลวงปู่ยังมีวิชาความรู้ทางวิปัสสนากรรมฐานและธรรมวินัยอย่างดียิ่ง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงปู่ ท่านมีบทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน บทบาทด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

๓. พระอธิการจันทา ถาวโร (หลวงปู่จันทา)

ประวัติโดยย่อ

หลวงปู่จันทา ถาวโร เกิดวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่บ้านแดง ตำบลเหนือเมือง อำเภอใน เมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ชื่อตอนเกิดไม่ปรากฏ พ่อแม่พี่น้องทั้งหมด ๖ คน ซึ่งหลวงปู่จันทาเป็นคนที่ ๔ มีได้รับการศึกษาในระบบการเรียนตามปกติ อุปสมบทมหานิกายที่วัดปลาฝา จังหวัดร้อยเอ็ด เคยพำนักอยู่ที่ วัดบ้านขมิ้น จังหวัดร้อยเอ็ด วัดศรีจันทร์ จังหวัดร้อยเอ็ด วัดป่าแพ่งศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ วัดบ้านตะแบก จังหวัดเพชรบูรณ์ วัดป่าวิเวการาม จังหวัดชลบุรี วัดโชติการาม จังหวัดสกลนคร วัดธาตุฝุ่น จังหวัดสกลนคร วัดเกาะแก้วอัมพวัน จังหวัดนครพนม วัดป่าช้าบ้านหัวดง จังหวัดนครพนม วัดป่าหนองแซง จังหวัดอุดรธานี วัดโคกกอง จังหวัดอุดรธานี วัดถ้ำกองเพล จังหวัดหนองบัวลำภู มาโดยลำดับ ซึ่งล้วนแต่เป็นเส้นทางแห่งการประกอบทำความดีของพระนักบวชส่วน

ใหญ่ทางฝ่ายอรัญวาสี หลวงปู่จันทา ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าเขาน้อย ตำบลวังทรายพูน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ จวบกระทั่งวันมรณภาพ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕ หลวงปู่จันทามรณภาพด้วยอาการสงบเต็มภูมิพระอาจารย์ทางด้านวิปัสสนา^{๑๐}

บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาของหลวงปู่จันทา

นอกจากการเป็นประธานสงฆ์ในการประกอบจริยาบำเพ็ญเป็นส่วนใหญ่แล้ว ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีสมณศักดิ์ใด ๆ หลวงปู่จันทามีชื่อเสียงทางด้านการเป็นพระผู้เป็นวินัยธร ทรงธรรมวินัย นอกจากการท่องสวดบทปาฏิโมกข์ได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว ยังสามารถแปลพระธรรมวินัยจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยได้ทุกบทความ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงปู่จันทา ท่านมีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔. ประวัติ หลวงพ่อเขียน ธมมรชโชโต

ประวัติโดยย่อ

หลวงพ่อเขียน เมื่อเป็นฆราวาส มีชื่อเรียกกันว่า “เสถียร” เกิดเมื่อวันเสาร์เดือน ๔ ปีชาล ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๙๙ หลวงพ่อเกิดที่บ้านตลิ่งชัน ตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ บิดาชื่อ ทอง มารดาชื่อ ปลิด ภายหลังได้ใช้นามสกุลว่า จันทรแสง หลวงพ่อเขียนมีพี่น้องร่วมสายโลหิตทั้งหมด ๕ คน บิดา มารดาของหลวงพ่อเขียนมีอาชีพหลัก คือ การทำนาและทำไร่ เมื่อยังเด็กหลวงพ่อเป็นเด็กที่อ่านหนังสือง่ายและเฉลียวฉลาด เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี หลวงพ่อได้ขออนุญาตจากบิดา มารดา ขอบวชเป็นสามเณร (พ.ศ. ๒๔๑๑) อยู่ที่วัดทุ่งเรไร ในขณะที่บวชเป็นสามเณรได้ศึกษาอักษรสมัยตามควรแก่การจากท่านอาจารย์วัดพ้ออ่านออกเขียนได้ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาภาษาขอมควบคู่ไปกับภาษาไทย เนื่องมาจากการขยันเล่าเรียนเขียนอ่าน อาจารย์ผู้สอนจึงได้เปลี่ยนชื่อจากเสถียรเป็น “เขียน” สามเณรเขียนได้บวชเป็นสามเณรตลอดมา โดยไม่สึกเลยจนกระทั่งอายุใกล้จะอุปสมบทได้ จึงได้สึกออกมาเป็นฆราวาส เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ จึงได้อุปสมบท ณ วัดภูเขาดิน (บางคนเรียกวัดนี้ว่า วัดภูกระติง) ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีอาจารย์ประดิษฐ์เป็นพระอุปัชฌายะและมีพระอาจารย์สอนกับพระอาจารย์ทองมีเป็นพระกรรมวาจาจารย์ หลังจากหลวงพ่อเขียนได้อุปสมบทได้ ๑ พรรษา บิดา มารดา ได้รับเร้าให้หลวงพ่อสึกจากสมณเพศ เพื่อจะได้มาแต่งงานกับผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งอยู่บ้านใกล้กัน หลวงพ่อไม่ยอมสึกจึงได้ลาญาติโยมบิดา มารดาไปเยี่ยมญาติ ชื่อ บุญมา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับท่าน นางบุญมาแต่งงานกับนายอินทร์ บุญต้อ และพากัน

^{๑๐} ประวัติหลวงปู่จันทา_ถาวร (http://www.luangphujuntathawaro.com/J1.htm), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

มาอยู่ที่บ้านวังตะกู อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร หลวงพ่อมรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อคืนวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๗ (เวลา ๒๓.๕๐ น. ตรงกับวันแรม ๒ ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะโรง รวมอายุได้ ๑๐๘ ปี)^{๑๑}

บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาของหลวงพ่อเขียน

หลวงพ่อเขียนเป็นพระเถระที่ชอบศึกษาเล่าเรียน ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ หลวงพ่อยังจำพรรษาอยู่ที่วัดวังตะกู ผู้ใหญ่พลายได้นำมาตัวเมียมาถวายหลวงพ่อ ๑ ตัวและนายทอง บ้านวังอีแร้ง ได้นำมาตัวผู้มาถวายอีก ๑ ในช่วงระยะเวลาประมาณ ๒๐ ปี ม้าทั้งสองได้ขยายพันธุ์ออกมาเป็นม้า ๗๐ ตัว ในวัดของหลวงพ่อนอกจากจะมีม้าแล้วยังมีผู้นำ ลิง ชะนี เก้ง กวาง วัวแดง จระเข้ เป็นที่น่าสังเกตว่าวัดนี้มีสัตว์เป็นจำนวนมากเนื่องด้วยหลวงพ่อเป็นผู้มีความเมตตาต่อเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย ภายหลังได้มีอาจารย์วัดองค์หนึ่งชื่อใหญ่ สนิทบุรุษ มาจากจังหวัดนครราชสีมา ได้มาขอพำนักอยู่ที่วัดวังตะกู ครั้นอยู่มานาน ๆ เข้ามีประชาชนนับถือมาก เลยถือโอกาสตั้งตัวเป็นเจ้าของาวาสเสียเอง ทั้งนี้เนื่องจากมีทายกบางคนให้ความสนับสนุน จึงได้รื้อกุฏิปลูกใหม่ให้เข้าแถวเป็นระเบียบ เป็นการขับไล่หลวงพ่อทางอ้อม เว้นกุฏิหลวงพ่อไว้ให้อยู่โดดเดี่ยวองค์เดียว นอกจากนี้ยังให้สร้างเชิงตระกอนเผาศพไว้ด้านตะวันออกใกล้ ๆ กุฏิหลวงพ่อ เวลาเผาศพลมจะพัดคว้นและกลืนเข้าหากุฏิหลวงพ่อ เรื่องนี้หลวงพ่อก็ได้รับความเดือดร้อนอย่างมากเพราะการเผาศพก็จะไหม้หมดต้องใช้เวลาหลายชั่วโมงถึงแม้หลวงพ่อก็ได้รับความทนทุกข์ทรมานอย่างไร หลวงพ่อก็ทนอยู่ได้ไม่ยอมหนีไปไหน ท่านชอบอยู่อย่างไม่จงใจจงกรรม หลวงพ่อก็ทนระงับความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นด้วยขันติธรรม ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๑ กำนันเถาว์ ทิพย์ประเสริฐ บ้านสำนักขุนเณร ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นกำนันตำบลวังจั่ว ซึ่งเป็นผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในศีลาจารวัตรของหลวงพ่อพร้อมคณะทายกจึงได้พากันมานิมนต์หลวงพ่อให้ไปจำพรรษาอยู่วัดสำนักขุนเณร คณะที่ไปนิมนต์ได้รับปากบอกหลวงพ่อกำลังจะช่วยกันสร้างกุฏิให้เพียงพอกับจำนวนพระภิกษุสงฆ์ ที่จะพำนักอยู่ที่วัดสำนักขุนเณรอย่างพอเพียง นอกจากนี้จะสร้างคอกม้าให้อย่างกว้างขวาง หลวงพ่อได้มองเห็นเจตนาดีและความอ่อนน้อม หลวงพ่อก็รับนิมนต์ไปอยู่วัดสำนักขุนเณร ถึงแม้ว่าหลวงพ่อกำลังจะไปอยู่วัดสำนักขุนเณรแล้วก็ตาม หลวงพ่อก็กังเี่ยวไปมาระหว่างวัดสำนักขุนเณรและวัดวังตะกูมิได้ขาด หลวงพ่อได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดที่จะจำพรรษาอยู่ที่วัดสำนักขุนเณรด้วยความอาลัยอาวรณ์วัดวังตะกู หลวงพ่อได้ไปกราบไหว้ต้นไม้ใหญ่ ๆ ทุกต้นในบริเวณวัด ทั้งนี้อาจจะเพราะว่าท่านเคยจำพรรษาอยู่วัดวังตะกุนานถึง ๓๐ พรรษา ก็อาจจะเป็นไปได้เมื่อหลวงพ่อเขียนไปอยู่วัดสำนักขุนเณรแล้ว คณะทายกวัดวังตะกูก็พากันไปนิมนต์หลวงพ่อให้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดวังตะกู หลวงพ่อก็รับนิมนต์มาอยู่วัดวังตะกูตามเดิม ครั้นหลวงพ่อกำลังอยู่ได้ ๑ อาทิตย์ หลวงพ่อก็ก่อ

^{๑๑} หลวงพ่อเขียน-วัดสำนักขุนเณร-จังหวัดพิจิตร (<http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4rf1r.com/b-128/>), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

ตัวกลับไปอยู่วัดสำนักขุนเณรอีก ด้วยความอาลัยรักวัดทั้งสอง หลวงพ่อจึงเที่ยวไปเที่ยวมามิได้ขาด ด้วยเหตุที่หลวงพ่อกับเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนเป็นอันมากนี้เองได้เป็นผลทำให้ชุมชนแห่งนี้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงพ่อกับท่านมีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ หลวงพ่อเป็นผู้มีความเมตตาต่อเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายดลใจจากการกระทำผิดเคร่งครัดในศีล มีอาจารย์มีกิริยามารยาทเรียบร้อยงดงาม แสดงให้เห็นถึงขันติธรรมอันเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติของท่านให้แก่เด็กและเยาวชนได้ยึดถือเป็นปฏิบัติ

๕. ประวัติ พระอริการเงิน พุทธโชติ (หลวงพ่อกเงิน)

ประวัติโดยย่อ

หลวงพ่อกเงิน ชื่อเดิมของท่านชื่อ “เงิน” ในสมัยนั้นยังไม่มีนามสกุลท่านเกิดเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๓ ตรงกับวันศุกร์เดือน ๑๐ ปีฉลู บิดาชื่อ “อู่” ซึ่งเป็นชาวบ้านบางกลาน มารดาชื่อ “ฟัก” เป็นชาวบ้านแสนตอ อำเภอแสนตอ (ปัจจุบันเป็นอำเภอขามเฒ่าบุรีรัมย์) จังหวัดกำแพงเพชร ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ หลวงพ่อกเงินได้บรรพชาเป็นสามเณรขณะนั้นอายุได้ ๑๒ ปี หลังจากบรรพชาเป็นสามเณรและได้ศึกษาธรรมวินัยและเวทมนต์คาถาอาคมต่าง ๆ จนถึงขั้นแตกฉาน พออายุใกล้จะอุปสมบทได้ท่านก็สึกจากสามเณรเป็นฆราวาส เมื่ออายุครบปีบวชท่านก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดตองปุ (วัดชนะสงคราม) และได้จำพรรษาอยู่ ณ วัดนี้ ในระหว่างอุปสมบทได้ปฏิบัติธรรมวินัยและจำเรียนทางวิปัสสนาอยู่ได้ ๓ พรรษา หลวงพ่อกเงินมาจำพรรษาที่วัดคงคาราม (วัดบางกลานใต้) ได้ ๑ พรรษา ท่านได้ย้ายไปปลูกกุฏิด้วยไม้ไผ่หลังคามุงแฝกอยู่ที่หมู่บ้าน วังตะโก ลึกเข้าไปทางลำน้ำนานเก่าห่างจากวัดคงคารามคนละฝั่งแม่น้ำยม ก่อนที่หลวงพ่อกจะออกจากวัดคงคารามได้นำกิ่งโพธิ์จากวัดมาด้วย ๑ กิ่ง มาปักไว้ที่หน้าตลิ่ง (ตรงกับที่หน้าพระอุโบสถ) พร้อมกันนั้นหลวงพ่อกได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้าจะเจริญรุ่งเรืองขอให้ต้นโพธิ์นี้เจริญงอกงามแผ่กิ่งก้านสาขากว้างใหญ่ กาลต่อมาปรากฏว่าต้นโพธิ์ของท่านได้เจริญงอกงาม สมดังคำอธิษฐานนับตั้งแต่นั้นตลอดมาวัดวังตะโกหรือวัดหิริญญารามก็เจริญรุ่งเรืองตามลำดับ มีการสร้างกุฏิด้วยไม้สักหลังคามุงด้วยกระเบื้อง หลายหลัง มีศาลาวิหารและพระอุโบสถชื่อเสียงของหลวงพ่อกได้ขจรไปทั่วทุกทิศานุทิศ มีประชาชนเคารพนับถือท่านมาก มีคนมาหาท่านมิได้ขาดเพื่อถวายตัวเป็นลูกศิษย์ เพื่อขอเครื่องรางของขลัง เพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เพื่ออาบน้ำมนต์ มีเรื่องเล่าว่าน้ำมนต์ของท่านที่ประชาชนอาบไหลลงสู่แม่น้ำ ไม่ขาดสายต่อมาหลวงพ่อกได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้รับสมณศักดิ์ให้เป็นที่ท่านเจ้าคุณฝ่ายวิปัสสนาจารย์ กาลอวสานของหลวงพ่อกก็มาถึง เมื่อวันศุกร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีมะแม ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๖๒

รวมอายุของท่านได้ ๑๐๙ ปี การมรณภาพของหลวงพ่อกำลังสร้างความเศร้าโศกเสียใจให้แก่บรรดาศิษย์และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างมาก^{๑๒}

บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาของหลวงเงิน

ในระหว่างอุปสมบทได้ปฏิบัติธรรมวินัยและจำเรียนทางวิปัสสนาอยู่ได้ ๓ พรรษา เสร็จทางธรรมวินัยและวิปัสสนาชอบแต่ความสงบเพื่อผลทางวิปัสสนากรรมฐาน ชื่อเสียงของหลวงพ่อก็ได้ขจรไปทั่วทุกทิศานุทิศ มีประชาชนเคารพนับถือท่านมาก มีคนมาหาท่านมิได้ขาดเพื่อถวายตัวเป็นลูกศิษย์ เพื่อขอเครื่องรางของขลัง เพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เพื่ออาบน้ำมนต์ หลวงพ่อก็เป็นผู้มีนโยบายอย่างยอดเยี่ยมในการเรียกคนเข้ามาเที่ยวงานประจำปีในวัดของท่าน คือ ท่านจะนำผ้าป่า กฐินไปทอดตามวัดต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงแล้วก็นำเรือยาวที่ประชาชนชุกชุมมาถวายไปมอบไว้ตามวัดต่าง ๆ พอถึงฤดูเทศกาลปิดทองพระในเดือนสิบเอ็ดก็ให้วัดต่าง ๆ เหล่านี้ นำเรือยาวไปแข่งด้วยการคมนาคมในสมัยนั้นต้องเดินด้วยเท้า แต่ถ้าไม่เดินด้วยเท้าก็ต้องใช้เรือพายทางน้ำประชาชนที่หลงใหลมาเที่ยวงานจากท้องถิ่นต่าง ๆ ก็จะมาเรือมาจอดที่หน้าวัดบางคลานแทบจะหาที่จอดไม่ได้ ต้องผูกเรือต่อ ๆ กัน จนเต็มแม่น้ำไปหมดนับว่าเป็นงานที่มีคนมาเที่ยวมากที่สุดในสมัยนั้น หลวงพ่อก็จินนออกจากท่านจะเป็นพระที่เรืองวิชาแล้ว ท่านยังมีสติปัญญาที่จัดอยู่ในชั้นอัจฉริยะอีกด้วย เพราะท่านเป็นหมอโบราณที่เก่งกาจ สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชนที่มารับการรักษา วิธีการรักษาของท่านก็ใช้น้ำมนต์ และบางทีก็ใช้สมุนไพร สำหรับสมุนไพรนั้นท่านจะจัดให้ไปต้มกิน ในไม่ช้าผู้ป่วยก็จะหายป่วย ด้วยความเชื่อถือของประชาชนโดยทั่วไปนี้เอง ทำให้ชื่อเสียงของท่านลือกระฉ่อนไปทั่วทุกสารทิศได้มีเจ้านายทางกรุงเทพมหานคร ขึ้นมาหาท่านและขอเล่าเรียนวิชาจากท่านในสมัยนั้น ก็มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสมาเรียนวิปัสสนากรรมฐาน นอกจากนี้ยังมีกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ในสมัยนั้นยังทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นอยู่ได้เสด็จมาที่วัดบางคลานเพื่อเล่าเรียนวิปัสสนาจากหลวงพ่อด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงพ่อก็จินน ท่านมีบทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน บทบาทด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ บทบาทด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป

^{๑๒} ประวัติหลวงพ่อก็จินน วัดบางคลาน จ.พิจิตร (<http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-124/>), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

๖. พระครูพิพัฒนธรรมคุณ (หลวงพ่อเตี้ย) วัดเขารูปช้าง จังหวัดพิจิตร

ประวัติโดยย่อ

หลวงพ่อเตี้ย ท่านชื่อ เตี้ย นามสกุล สวนสนธิ เป็นบุตรของนายเลี่ยม นางลำภูสวนสนธิ มีพี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๑ คน คือ นางซั่ว และหลวงพ่อเตี้ย เป็นคนสุดท้อง และยังมีต่างมารดา แต่ร่วมบิดาเดียวกันรวม ๙ คน หลวงพ่อเตี้ยเกิดเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๔ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีฉลู อยู่บ้านดงกลาง เลขที่ ๒๕ หมู่ ๒ ตำบลงป่าคำ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรท่านอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๖ ตรงกับวันอาทิตย์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๓ ปีกุน ณ พัทธสีมาวัดดงกลาง ตำบลงป่าคำ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยมีพระครูศีลธรรารักษ์ เป็นพระอุปัชฌาย์เจ้าอธิการปุ่นเป็นกรรมวาจาจารย์ และ พระปลัดเป้าเป็นอนุสาวนาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วท่านอยู่จำพรรษาที่วัดดงกลางตลอดมา ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดดงกลาง ปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ และได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีมีนามว่า พระครูพิพัฒนธรรมคุณ ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลงป่าคำ ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับคำสั่งจากเจ้าคณะจังหวัดพิจิตรให้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดเขารูปช้าง กาลอวสานแห่งชีวิตหลวงพ่อมรณภาพด้วยอาการอันสงบเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ตรงกับแรม ๘ ค่ำ เดือน ๔ เวลา ๙.๒๐ น. ณ โรงพยาบาลมิชชั่น กรุงเทพมหานคร รวมอายุได้ ๗๖ ปี ๒๒ วัน^{๑๓}

บทบาทในการปลุกฝังศรัทธาของหลวงพ่อเตี้ย

หลวงพ่อเตี้ย ได้เคยไปเรียนหมอแผนโบราณกับหมอแก้ว อยู่ท่าบัวทอง ตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เพื่อบำบัดโรคภัยไข้เจ็บแก่สาธุชนเป็นการสงเคราะห์แก่ประชาชนด้วยความเมตตาตลอดมา และต่อมาได้เรียนไสยศาสตร์กับเจ้าอธิการปุ่นและได้ไปศึกษาวิปัสสนาธุระกับหลวงพ่อพิธ วัดชะมั่ง ตำบลชะมั่ง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นศิษย์ของหลวงพ่อเงิน วัดบางคลาน หลวงพ่อเตี้ยถือได้ว่าเป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่งในสมัยนั้น ท่านได้ทำการปฏิสังขรณ์อุโบสถหลังเก่าที่ชำรุดขึ้นใหม่ สร้างกุฏิขึ้นใหม่ ท่านได้อยู่จำพรรษาอยู่ที่วัดดงกลางถึง ๒๘ พรรษา เจ้าคณะจังหวัดพิจิตรให้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดเขารูปช้างเพื่อพัฒนาวัด ท่านได้ชักชวนให้บรรดาลูกศิษย์ ชาวบ้าน และผู้มีจิตศรัทธาจากต่างจังหวัดร่วมเป็นเจ้าภาพสร้างกุฏิ ศาลา สร้างตึก ๒ ชั้น ด้านล่างเป็นหอฉัน ด้านบนเป็นที่ทำวัตรสวดมนต์ อีกทั้งหลวงพ่อยังเสียสละทรัพย์ส่วนตัวร่วมสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ อีกด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงพ่อเตี้ย ท่านมีบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ บทบาทด้านการเผยแผ่

^{๑๓} หลวงพ่อเตี้ยวัดเขารูปช้างจ.พิจิตร (<http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-135/>), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระพุทธศาสนา บทบาทด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป บทบาทด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

๗. เจ้าอธิการปุ่น (หลวงพ่อปุ่น) วัดดงกลาง จังหวัดพิจิตร

ประวัติโดยย่อ

หลวงพ่อปุ่น ตั้งเดิมท่านเป็นคนดงกลาง เป็นบุตรชายของกำนันโม้ คุณแม่เพียร ไม่ทราบนามสกุล ท่านได้อุปสมบทแล้วก็ได้เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดดงกลาง ซึ่งเป็นวัดโบราณสร้างประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๒ หลวงพ่อปุ่นนั้นท่านมีน้องชายคนหนึ่ง ชื่อ ตาเมี้ยน หลวงพ่อปุ่นได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะตำบลดงกลาง อีกทั้งท่านยังเป็นพระอุปัชฌาย์ และเป็นอาจารย์ของหลวงพ่อดิเรกแห่งวัดเขารูปช้าง ชาวบ้านดงกลาง ดงป่าคำ เขารูปช้าง และใกล้เคียง ต่างเคารพและศรัทธาในตัวหลวงพ่อปุ่น เป็นอย่างมาก หลวงพ่อปุ่นนั้นท่านมรณภาพที่วัดดงป่าคำด้วยความสงบ ชาวบ้านดงกลางได้นำศพของท่านกลับมาประชุมเพลิงที่วัดดงกลาง โดยทำเป็นกองฟอนหน้าต้นพิกุลเก่า ซึ่งปัจจุบันต้นพิกุลต้นนี้ไม่มีแล้ว จากคำบอกเล่าของชาวบ้านดงกลาง ดงป่าคำ และใกล้เคียงมาร่วมงานประชุมเพลิงกันจนเต็มลานวัด^{๓๔}

บทบาทในการปลุกฝังศรัทธาของหลวงพ่อปุ่น

หลวงพ่อปุ่นท่านเป็นพระที่มีความรู้ความสามารถหลายด้านทั้งทางด้านพุทธาคม อักษร ขอมโบราณ เรื่องยาสมุนไพร การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสอนธรรมะให้กับชาวบ้าน หลวงพ่อปุ่นลงหลักจารตะกรุดได้สวยงาม มีหลายขนาด มีทั้งตะกรุดดอกใหญ่ ดอกเล็ก มีทุกเนื้อ เช่น ตะกรุดโทน ฝาบাত্র ตะกรุดเงินตะกรุดเนื้อทองแดง มีทั้งหลักจารด้านนอก และหลักจารด้านใน จากเท่าที่เห็น อักษรลงได้ชัดเจน คมเส้นเล็ก และเรียบร้อยเป็นอย่างมาก พระสมัยก่อนเขียนอักษรได้สวยงามมาก ชาวบ้านดงกลางต่างหวงแหนเป็นอย่างยิ่ง รูปภาพหลวงพ่อปุ่น เป็นรูปภาพขนาดใหญ่พอสมควร สีซีเปีย ชาวบ้านดงกลางมีกันแทบทุกครัวเรือนต่างหวงแหนกันมาก รูปถ่ายกระຈຈคคคค ขนาดเล็ก หลวงพ่อปุ่น หลวงพ่อพิธ แห่งวัดชะมัง (วัดดงมด ๓ อย่างนี้เท่านั้นที่สร้างในสมัยหลวงพ่อยังมีชีวิตอยู่)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทในการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปของหลวงพ่อปุ่น ท่านมีบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ บทบาทด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป บทบาทด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา บทบาทด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

^{๓๔} หลวงพ่อปุ่น-วัดดงกลาง (<http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4rf1r.com/b-129/>), (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

จากการศึกษาประวัติและบทบาทในการปลูกฝังศรัทธาของพระเถระแต่ละท่าน จะพบว่า พระเถระในสมัยก่อน ส่วนมากจะเน้นการปลูกศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน โดยผ่านการประพฤติ ปฏิบัติตนอยู่บนรากฐานของ ศีล สมาธิ และปัญญา มีศีลาจารวัตร กิริยาเรียบร้อย อีกทั้ง พิธีกรรม ทางด้านคาถา อาคม เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถที่จะเป็นสื่อกลางในการที่จะชักนำให้คนที่นับถือ เลื่อมใสศรัทธาในพระสงฆ์ และชักนำให้เข้าสู่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาขั้นสูงต่อไป

๓.๕.๒ ประวัติและบทบาทของพระสังฆาธิการในปัจจุบัน

๑. พระครูพิสิฐคณาภิรักษ์

ประวัติ

พระครูพิสิฐคณาภิรักษ์ ฉายา สุพจน์ เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล ตำบลบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อายุ ๗๕ ปี พรรษา ๕๖ ปี วิทยฐานะ ป.ธ. ๖ น.ธ.เอก สามัญ พธ.บ. ท่านเกิดบ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๖ ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ เกิดวันที่ ๑๔ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐ สัญชาติ ไทย ศาสนาพุทธ ภูมิลำเนา จังหวัดศรีสะเกษ เดิมชื่อ สุพจน์ นามสกุล บุญญา เกิดวันที่ ๑๔ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐ บิดาชื่อ นายคำภา บุญญา มารดาชื่อนางบุญมา บุญญา อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๖ ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ บรรพชา วันที่ ๑ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๔ วัดพอกนาดี ตำบลกล้วยกว้าง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ พระอุปัชฌาย์ เจ้าอธิการแก้ว มหาปัญญา วัดจวนแสนไชย ตำบลจวนแสนไชย อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ อุปสมบท วันที่ ๒ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ วัดทุ่งโพธิ์ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร พระอุปัชฌาย์ พระครูพินิจธรรมคณี วัดทุ่งโพธิ์ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร^{๑๕}

บทบาทและหน้าที่

งานด้านการปกครอง

- เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- เป็นเจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก
- เป็นพระอุปัชฌาย์ในเขตปกครองอำเภอบางมูลนาก
- เป็นหน่วยเผยแพร่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา
- เป็นที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐคณาภิรักษ์, เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล, เจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดชัยมงคล อำเภอบางมูลนาก จังหวัด
พิจิตร

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม วัดวิมุตยาราม กรุงเทพมหานคร
- เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง
- เป็นครูใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี วัดชัยมงคล
- เป็นพระปริยัตินเทศประจำจังหวัดพิจิตร
- เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดชัยมงคล

งานด้านการเผยแผ่

- เป็นผู้เปิดศูนย์อบรมธรรมแก่เยาวชนประจำวัดชัยมงคล และส่งเข้าสอบธรรม
สนามหลวง

- เป็นครูสอนศีลธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร

- เป็นผู้เปิดอบรมศีลธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ขึ้นที่วัดชัย
มงคล อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นพระธรรมทูตประจำอำเภอบางมูลนาก สายที่ ๓
- ส่งเสริมการปฏิบัติกัมมัฏฐานของสำนักกัมมัฏฐาน

๒. พระครูวิทิตวรธรรม

ประวัติ

พระครูวิทิตวรธรรม (จรัญ จำนัล) ฉายา วรธมโม เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก
อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อายุ ๕๙ ปี พรรษา ๓๘ วิทยฐานะ ป.ธ.๕ น.ธ. โท สามัญ ม.๖ ท่าน
เกิดบ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกล้วยกว้าง อำเภอยะนิง จังหวัดศรีสะเกษ เกิดวันที่ ๑๖
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ อายุ ๕๙ ปี สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ ภูมิลำเนาจังหวัดศรีสะเกษ เดิม
นายจรัญ นามสกุล จำนัล เกิดวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ปีมะเส็ง บิดาชื่อ นายชู จำนัล มารดา
ชื่อ นางสาวลี จำนัล อยู่บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ ๑๑ ตำบลกล้วยกว้าง อำเภอยะนิง จังหวัดศรีสะเกษ
บรรพชา วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ วัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัด
พิจิตร พระอุปัชฌาย์ พระวิมลมุณี (พระราชวิมลมุณี) อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร วัดชัยมงคล
ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร (มรณภาพแล้ว)^{๑๖}

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิทิตวรธรรม, เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง, รองเจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก, ๒๓
ธันวาคม ๒๕๕๖.

บทบาทและหน้าที่

งานด้านการปกครอง

- เป็นรองเจ้าคณะอำเภอชั้นเอก

ความสำคัญต่องานวัฒนธรรม

- เป็นประธานที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมอำเภอบางมูลนาก
- เป็นผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดท่าช้าง
- เป็นผู้นำศาสนสถาน ลานบุญ ลานปัญญา วัดท่าช้าง
- เป็นประธานโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูล

นาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นประธานศูนย์ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมประจำอำเภอบางมูลนาก

งานด้านเผยแผ่

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี สำนักศาสนศึกษาวัดชัยมงคล
- เป็นอาจารย์สอนศีลธรรมแก่นักเรียน
- เป็นวิทยากรถวายความรู้แก่พระนวกะตามโครงการอบรมพระนวกะของคณะสงฆ์
- เป็นพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรอำเภอบางมูลนาก
- เป็นวิทยากรถวายความรู้โครงการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะ

สงฆ์จังหวัดพิจิตร

รางวัลที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบลชั้นเอก (จต. ขอ.) ในราชทินนาม ที่พระครูวิจิตรธรรม (เป็นพระครูสัญญาบัตร รูปที่ ๒ ของศิษย์สำนักวัดพอกนาดี)

- พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น รองเจ้าคณะอำเภอชั้นเอก (รจอ. ขอ.) ในพระราชทินนามเดิม

- พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับเกียรติคุณบัตรเสาเสมอธรรมจักรทองคำ สาขาส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์

- พ.ศ. ๒๕๔๒ พัฒนาวัดท่าช้าง จนได้รับการยกฐานะให้เป็น วัดพัฒนาตัวอย่าง จากกรมศาสนา

๓. พระครูพิพัฒน์สุตคุณ

ประวัติ

พระครูพิพัฒน์สุตคุณ ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง เป็นเจ้าคณะตำบลเนินมะกอก เป็นพระอุปัชฌาย์ เดิมชื่อ เฉลียว (ธัญพิสิษฐ์) นามสกุล จำนัล เกิดวัน ๔ ฯ ๑๒ ค่ำปี วอก วันที่ ๑๓ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๑ อายุ ๔๔ ปี สัญชาติไทย บิดา นายประพันธ์ จำนัล มารดา นางอ่อน จำนัล ภูมิลำเนา อยู่บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกล้วยกว้าง อำเภอยี่งอ จังหวัดศรีสะเกษ บรรพชา วัน ๒ ฯ ๖ ค่ำ ปี ชวด วันที่ ๓๐ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๗ วัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พระอุปัชฌาย์ พระวิมลมุณี วัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อุปสมบท วัน ๖ ฯ ๖ ค่ำ ปี มะเมีย วันที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ วัดพอกนาดี ตำบลกล้วยกว้าง อำเภอยี่งอ จังหวัดศรีสะเกษ พระอุปัชฌาย์ พระครูมงคลชัยลักษ์ วัดจวนแสนชัย ตำบลจวนแสนชัย อำเภอยี่งอ จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. ๒๕๒๖ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านพอกหนองแซ่ อำเภอยี่งอ จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. ๒๕๒๙ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พ.ศ. ๒๕๓๐ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค สำนักศาสนศึกษาวัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พ.ศ. ๒๕๔๔ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) (เกียรตินิยมอันดับสอง) สาขาวิชา พระพุทธศาสนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. ๒๕๔๗ สำเร็จการศึกษาปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก^{๑๗}

บทบาทหน้าที่

งานด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าคณะตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- งานตรวจการคณะสงฆ์ ในเขตที่ตนปกครอง
- งานจัดประชุมพระสังฆาธิการ ในเขตพื้นที่ตนปกครอง
- เป็นเลขานุการเจ้าคณะตำบลเนินมะกอก คณะสงฆ์อำเภอบางมูลนาก จังหวัด

พิจิตร

- เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าช้าง ฝ่ายการศึกษา ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์สุตคุณ, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง, เจ้าคณะตำบลเนินมะกอก, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

- เป็นพระกรรมวาจาจารย์ วัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัด
พิจิตร

- เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร

- เป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นเจ้าคณะตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นพระวินยาธิการคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร

งานด้านเผยแผ่

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม วัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบาง
มูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นอาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนบางมูลนาก
ภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นอาจารย์สอนประจำศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดชัยมงคล ตำบลเนิน
มะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นกรรมการตรวจใบตอบนักธรรมชั้นนวกะภูมิ คณะสงฆ์อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร

- เป็นพระวิทยากรอบรมนักธรรมชั้นตรีก่อนสอบสนามหลวง คณะสงฆ์อำเภอบาง
มูลนาก จังหวัดพิจิตร

๔. พระครูพิศาลสุภัทรคุณ

ประวัติ

พระครูพิศาลสุภัทรคุณ เจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก ตำบลบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อายุ
๕๙ ปี เดิมชื่อ นายสมศักดิ์ จุลพันธ์ ฉายา สุภโท เกิดวันศุกร์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖
สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย ศาสนา พุทธ ภูมิลำเนา เกิดบ้านเลขที่ ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลทุ่งน้อย อำเภอ
โพทะเล จังหวัดพิจิตร บิดาชื่อ นายเผื่อน จุลพันธ์ มารดาชื่อ นางปรุ่ง จุลพันธ์ มีพี่น้องทั้งหมด ๗ คน
(ท่านเป็นคนที่ ๕) อุปสมบท วันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ พัทธสีมา วัดทุ่งน้อย อำเภอโพทะเล

จังหวัดพิจิตร พระอุปัชฌาย์ พระครูวิจารณ์ธรรมสิริ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก รองเจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก จบเปรียญธรรม ๓ ประโยค นักระรมชั้นเอก สามัญ พร.บ.^{๓๘}

บทบาทและหน้าที่

งานด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดวังกร่าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก ตำบลบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเจ้าคณะตำบลภูมิ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นพระอุปัชฌาย์

งานด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นครูสอนปริยัติธรรม สำนักศาสนศึกษาวัดชัยมงคล อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง วัดท่าหลวง อำเภอเมืองพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม
- พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นกรรมการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคมอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นประธานสนามสอบธรรมศึกษา แห่งที่ ๒ ของอำเภอบางมูลนาก

งานด้านพัฒนาวัด

- ด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด ก่อสร้างกุฏิสงฆ์ใหม่เป็นกุฏิติกคอนกรีต ๒ ชั้น จำนวน ๓ หลัง
- ก่อสร้างศาลากรรมฐานธรรมสิริ อาคารคอนกรีต เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ขนาดกว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

- ปรับปรุงซ่อมแซมเสนาสนะ ถนนคอนกรีตภายในวัด

งานด้านส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสุภัทรคุณ, เจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก, เจ้าคณะตำบลเนินมะกอก, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

- จัดกิจกรรมบวชนกขัมมะปฏิบัติธรรม เป็นประจำทุกปี โดยจัดปีละ ๒ ครั้ง ๆ ละ ๗ วัน มีผู้เข้าร่วมพิธี ครั้งละ ๒๕๐ คน

- ครั้งที่ ๑ เริ่มขึ้น ๙ ค่ำ ถึง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๖

- ครั้งที่ ๒ เริ่มขึ้น ๙ ค่ำ ถึง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒

- จัดกิจกรรมอบรมเยาวชน โดยร่วมกับทางโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม จัดอบรมนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๔ ทั้งหมด เข้าค่ายอบรม "วัยรุ่นคุณธรรม" และค่ายพุทธบุตร ก่อนเปิดเรียนทุกปี

- จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เณลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทุกปี

- เป็นศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดกิจกรรมบรรยายธรรม ระดับจังหวัด ประจำปี ๒๕๕๔

งานด้านส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

- จัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานปิดทองไหว้พระ แข่งขันเรือยาวประเพณี ทุกปี

- จัดงานทำบุญวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น ทำบุญตรุษ สงกรานต์ ทำบุญสลากภัตต์ ทำบุญเนื่องในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

งานด้านส่งเสริมด้านสุขภาพ

- จัดให้มีการนวดแผนโบราณ

๕. พระครูวิจารณ์บริหารกิจ

ประวัติ

พระครูวิจารณ์บริหารกิจ ฉายา จิตฺตฺพลฺโล อายุ ๗๓ ปี พรรษา ๕๓ วิทย์ฐานะ น.ธ.เอก สามัญญ ป.๔ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดสุขุมาราม ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลวังตะกู เป็นพระอุปัชฌาย์ เดิมชื่อ นายสุรินทร์ เชาวโชติ เกิดวันพุธที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒ อยู่บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ที่ ๘ บ้านโคกหม้อ อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา บิดาชื่อ นายตุ่ม มารดาชื่อ นางมาลัย เชาวโชติ บรรพชา เป็นสามเณรวัดโคกหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๔๙๖ อุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ณ วัดโคกหม้อ อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา พระครูนิทานธรรมศาสน์ (หลวงพ่อดำ) เป็นพระอุปัชฌาย์ จำพรรษาอยู่ ณ วัดโพธิ์สุทธาวาส ตำบลโคกหม้อ อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา^{๑๙}

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูวิจารณ์บริหารกิจ, เจ้าอาวาสวัดสุขุมาราม, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลวังตะกู, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๖.

บทบาทหน้าที่

งานด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสุขุมาราม ตำบลวังตะกู อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลวังจี้ว
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลสำนักขุนเณร
- พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลวังตะกู

งานด้านส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

- จัดกิจกรรมบวชนกขัมมะปฏิบัติ
- จัดกิจกรรมอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร
- งานด้านส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี
- จัดงานประเพณีต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี
- จัดกิจกรรมทำบุญวันสำคัญ ต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น ทำบุญตรุษ สงกรานต์ สลากภัตร ทำบุญเนื่องในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

ความสำคัญต่องานวัฒนธรรม

- วัดสุขุมารามเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในตำบล
- เป็นสถานที่จัดประชุม อบรม ของส่วนราชการและชุมชน
- เป็นสถานที่จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระมหากษัตริย์

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นพระนักพัฒนา

- ได้ดำเนินการก่อสร้างพระพุทธรูปยืน ความยาว ๕๐ เมตร งบประมาณ ๗๐ ล้านบาท เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ

รางวัลที่ได้รับ

- ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรี ในนาม "พระครูวิจารณ์วิหารกิจ"
- ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูเจ้าคณะตำบลชั้นโทเป็น "พระครูวิจารณ์วิหารกิจ"
- ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูเจ้าคณะตำบลชั้นเอกในราชทินนามเดิม "พระครูวิจารณ์วิหารกิจ"
- เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลวังตะกู อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

๖. พระครูวิรัชสิริคุณ

ประวัติ

พระครูวิรัชสิริคุณ สิริบุญโญ อายุ ๗๒ ปี พรรษา ๔๖ วิทยฐานะ น.ธ.เอก สามัญ ป. ๔ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดหอไกร เป็นเจ้าคณะตำบลหอไกร และเป็นพระอุปัชฌาย์ เดิมชื่อนายสำราญ ขำเกิด เกิดวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๘๓ อายุ ๗๒ ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๓ ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ บิดาชื่อ นายพรม ขำเกิด มารดาชื่อ นางบุญชู ขำเกิด อุปสมบท ที่วัดโพธิ์แดน อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๑ โดยมีพระครูวิจารณ์ธรรมะสิริ ฉายา โชติรสโส วัดบางมูลนาก ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทที่วัดโพธิ์แดน ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร^{๒๐}

บทบาทหน้าที่

งานด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดหอไกร
- พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นเจ้าคณะตำบลหอไกร
- พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นพระนักเทศน์
- พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นพระธรรมทูต

งานด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๒๐ – ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
- เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง วัดท่าหลวง พระอาราม

ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

- จัดกิจกรรมบวชนกขัมมะปฏิบัติธรรม (ปริวาสกรรม) เดือน ๓ เป็นประจำทุกปี
- จัดกิจกรรมอบรมเยาวชน ค่ายพุทธบุตร

งานส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

- จัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีแข่งขันเรือยาวประจำปี ทุกปี
- จัดกิจกรรมทำบุญวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น ทำบุญตรุษ สงกรานต์ ทำบุญสลากภัต ทำบุญเนื่องในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูวิรัชสิริคุณ, เจ้าอาวาสวัดหอไกร, เจ้าคณะตำบลหอไกร, ๕ มกราคม ๒๕๕๗.

ความสำคัญต่องานวัฒนธรรม

- เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน
- เป็นสถานที่ประชุม อบรบ ของส่วนราชการและชุมชน
- เป็นสถานที่จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญทาง

พระมหากษัตริย์

- จัดกิจกรรมบวชนกขัมมะ ปฏิบัติธรรม เป็นประจำทุกปี

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

- เป็นพระนักเทศน์
- เป็นพระธรรมทูต

๗. พระครูวิมลธรรโมภาส

ประวัติ

พระครูวิมลธรรโมภาส ฉายา อตถมยตโต อายุ ๗๐ ปี พรรษา ๕๐ วิทยฐานะ น.ธ.เอก สามัญ ม.ศ.๓ ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดวังขอนซุง เป็นเจ้าคณะตำบลวังตะกั่ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เดิมชื่อ นายบุญรัตน์ ฤงปัญญา เกิดวันที่ ๑๗ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ อายุ ๗๐ ปี บิดาชื่อ นายโถม ฤงปัญญา มารดาชื่อ นางหวล ฤงปัญญา สัญชาติ ไทย ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลวังตะกั่ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อุปสมบท วันที่ ๒ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ วัดสำนักขุนเณร ตำบลสำนักขุนเณร อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร พระอุปัชฌาย์ พระครูพิเศษธรรมนิวิษฐ์ วัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร^{๒๑}

บทบาทหน้าที่

งานด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าคณะตำบลวังตะกั่ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- งานตรวจการคณะสงฆ์ ในเขตที่ตนปกครอง
- งานจัดประชุมพระสังฆาธิการ ในเขตที่ตนปกครอง

งานด้านการเผยแผ่

-เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม วัดวังขอนซุง ตำบลวังตะกั่ว อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรโมภาส, เจ้าอาวาสวัดวังขอนซุง, เจ้าคณะตำบลวังตะกั่ว, ๖ มกราคม ๒๕๕๗.

-เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดวังขอนซุง ตำบลวังตะกู อำเภอบางมูลนาก จังหวัด
พิจิตร

- เป็นคณะกรรมการกำกับห้องสอบ สนามหลวงแผนกธรรม สนามสอบวัดท่าช้าง
ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

๘. พระครูพิบูลธรรมทัศน์

ประวัติ

พระครูพิบูลธรรมทัศน์ ฉายา ธมมวโร เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน หมู่ที่ ๑ บ้านวังปลาแม่น้ำตำบล
บางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร อายุ ๗๓ ปี พรรษา ๕๓ วิทยฐานะ น.ธ.ตรีสามัญ ป.๔ เดิม
ชื่อ นายแสง เรืองศรี เกิดวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ บ้านเลขที่ ๑๑๔ หมู่ที่ ๑๑ บ้านโพธิ์แดน
ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ศาสนา พุทธ เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย บิดาชื่อ นาย
ริม เรืองศรี มารดาชื่อ นางปาย เรืองศรี อุปสมบท ที่วัดโพธิ์แดน ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยมีพระครูพิเศษธรรมนิวิฐ วัดชัยมงคล ตำบลบาง
มูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระอธิการจันทร์ ชุตินาโณ วัดโพธิ์แดน
ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ มีพระอธิการสำเนียง
วัดเวฬุวาศรีประสิทธิ์ ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เป็นพระอนุสาวนาจารย์^{๒๒}

บทบาทหน้าที่

งานด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๒๐ รักษาการเจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๒๗ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก
จังหวัดพิจิตร

งานด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นครูสอนปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักศาสนศึกษาวัดโพธิ์แดน
ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นอาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาโรงเรียนวัด
โพธิ์แดน อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลธรรมทัศน์, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน, ๘ มกราคม ๒๕๕๗.

- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นกรรมการกำกับห้องสองธรรมสนามหลวง คณะสงฆ์อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จนถึงปัจจุบัน

งานด้านการเผยแผ่

- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นประธานอบรมศีลธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนวัดโพธิ์แดน อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นประธานจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดโพธิ์แดน อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

- พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นพระธรรมทูตร่วมปฏิบัติการประจำอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

- จัดอบรมพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด
- จัดอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำทุกวันธัมมัสสวนะ
- จัดกิจกรรมบวชนกขัมมะปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาและพระมหากษัตริย์

งานส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

- จัดกิจกรรมทำบุญวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา

- จัดงานประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่น

ความสำคัญต่องานวัฒนธรรม

- เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน
- เป็นสถานที่ประชุม อบรม ของชาวบ้าน
- เป็นสถานที่จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญทางพระมหากษัตริย์

- จัดกิจกรรมบวชนกขัมมะ ปฏิบัติธรรม เป็นประจำทุกปี

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

- เป็นพระวิทยากรอบรมวิชาศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตอำเภอบางมูลนาก

- เป็นพระนักเทศน์

- เป็นพระวิทยากรคณะสงฆ์อำเภอบางมูลนาก อบรมพระนวกะ ภายในพรรษาจนถึงปัจจุบัน

- เป็นพระวิทยากรร่วมกับคณะพระธรรมทูต คณะสงฆ์อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จนถึงปัจจุบัน

- มีความรู้ ความชำนาญ เรื่องช่างไม้, ช่างปูน
รางวัลที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๒๗ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ชั้นตรีในพระราชทินนามที่ พระครูพิบูลธรรมทัศน์ (จร.ชต.)
- พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ชั้นโท (จร.ชท) ในพระราชทินนามเดิม

๙. พระครูวิมลปัญญาภรณ์

ประวัติ

พระครูวิมลปัญญาภรณ์ ฉายา ผลบุญโญ อายุ ๖๘ ปี พรรษา ๔๓ วิทยฐานะ น.ธ.ตรี สามัญ ป.๔ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดพุกะวัน ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เดิมชื่อ นายพิมพ์ มั่นรักคง อายุ ๖๘ ปี เกิดวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ บ้านท่าหอย เลขที่ ๐๑๗ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ศาสนา พุทธ สัญชาติ ไทย เชื้อชาติ ไทย บิดาชื่อ นายบัวคลี มารดาชื่อ นางแถม มั่นรักคง อุปสมบท ที่วัดตลาดชุม ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยมีพระครูวิจารณ์ศุกิจ วัดตลาดชุม ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระอธิการปรีชา วัดตลาดชุม ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และมีพระอธิการวิบูล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระอนุสาวนาจารย์ พระครูวิมลปัญญาภรณ์ ได้ย้ายมาจากวัดตลาดชุม ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ วัดพุกะวัน ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เพื่มาดูแลวัดที่บ้านเกิด^{๒๓}

บทบาทหน้าที่

งานด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๒๗ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพุกะวัน ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- เป็นพระนักเทศน์
- เป็นพระอุปัชฌาย์

งานด้านการศึกษา

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูวิมลปัญญาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดพุกะวัน, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๗.

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
- เผยแผ่พระธรรมทูต
- อบรมศีลธรรมให้แก่ นักเรียนในสถานศึกษา

งานส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

- จัดกิจกรรมบวชเนกขัมมะปฏิบัติ (ปริวาสกรรม) ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันพระมหากษัตริย์ เป็นประจำทุกปี

- จัดกิจกรรมอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร

งานด้านส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

- จัดงานพิธีบูชาครูใหญ่ ในเดือนเมษายน ของทุกปี
- จัดกิจกรรมทำบุญ ปฏิบัติธรรม ในวันสำคัญ ๆ ทุกปี

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

- เป็นเกจิอาจารย์

๑๐. พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์

ประวัติ

พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์ ฉายา กนฺตวิโร (หม้อทอง) อายุ ๕๕ พรรษา ๓๔ วิฑฺฐานะ น.ธ. เอก วัดชัยมงคล ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เป็น รองเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล เป็นเจ้าคณะตำบลบางไผ่ อุปสมบท เมื่อวันที่ ๕ ฯ ๑๐ ๔ ค่ำ ปีมะโรง วันที่ ๒๑ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ วัดเวฬุวนารามศรีประสิทธิ์ ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พระอุปัชฌาย์ พระครูพินิจสิริธรรม วัดท่าหอย ตำบลบางไผ่ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร^{๒๔}

บทบาทหน้าที่

งานด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นผู้รักษาราชการแทนเจ้าคณะตำบลบางไผ่
- พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นเจ้าคณะตำบลบางไผ่
- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล

งานด้านการศึกษา

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์, รองเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๗

พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมประจำสำนักศาสนศึกษา วัดชัยมงคล อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้ช่วยสำนักศาสนศึกษาวัดชัยมงคล อำเภอบางมูลนากจังหวัด พิจิตร

พ.ศ. ๒๕๓๙ - ปัจจุบัน เป็นกรรมการกำกับห้องสอบธรรมสนามหลวง สนามสอบวัด ท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๘ เป็นกรรมการตรวจใบตอบธรรมนวกภูมิ คณะสงฆ์อำเภอ บางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม สนามสอบวัดท่าช้าง ตำบล เนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการกรรมการอุปถัมภ์การอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงใน โครงการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ภาค ๔ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ณ วัดท่าหลวง พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

- เป็นกรรมการกำกับห้องสอบบาลีสนามหลวง ป.ธ. ๔ ระหว่างวันที่ ๙-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ณ สนามสอบวัดท่าหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

- เป็นคณะกรรมการสอบธรรมสนามหลวง สมัยที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ณ สนามสอบวัดท่าช้าง ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
งานด้านเผยแผ่

พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นครูสอนศีลธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนเทศบาล ๒ วัดชัยมงคล อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ดำเนินการรับบริจาคโลหิตของหน่วย รับบริจาคโลหิต วัดชัยมงคล สาขาวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ทุก ๓ เดือน โดยร่วมกับ เหล่ากาชาดจังหวัดพิจิตร และโรงพยาบาลจังหวัดพิจิตร รับบริจาคโลหิต จนถึง

พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้กำกับดูแล ศูนย์ปฏิบัติธรรมวิปัสสนา กัมมัฏฐานวัดชัยมงคล เป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ทั่วไปตลอดปี

พ.ศ. ๒๕๕๓ ออกปฏิบัติงานพระธรรมทูตตามวัดและโรงเรียนต่าง ๆ

พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้ผ่านการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ในอุปถัมภ์โครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ณ วัดเขาค้อ ตำบลเขาค้อ อำเภอ เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์หรือพระสงฆ์ในยุคนี้นี้ ได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก โดยเฉพาะงานด้านการศึกษาอันเป็นส่วนสำคัญในการปลูกฝังศรัทธา ซึ่งในสมัยก่อน การศึกษาจะยึดโยงอยู่กับวัด ประชาชน เด็ก และเยาวชนที่ต้องการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ต้องเข้ามาหาพระสงฆ์เพื่อศึกษาหาความรู้ ทำให้บ้านกับวัดมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น พระสงฆ์ผู้ให้วิทยากร ก็ปลูกฝังศรัทธาได้ง่าย แต่ปัจจุบัน การศึกษาทางโลกได้ก้าวหน้าไปมากคนที่ จะเข้าวัดส่วนมาก ก็คือคนที่มีความทุกข์ จึงทำให้การสร้างศรัทธาของพระสงฆ์ เป็นไปได้กับเฉพาะคน บางกลุ่ม พระสงฆ์จึงต้องมีการศึกษาที่ทันสมัย เพื่อจะได้ปรับปรุงการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้ เข้าสู่ประชาชน เด็ก และเยาวชนทุกกลุ่ม เป็นต้นว่า หน่วยอบรมประจำตำบล พระสอนศีลธรรม ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการส่งต่อหลักธรรมคำสั่งสอน ให้บ้านกับวัด มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหมือนกับที่ผ่าน ๆ มา

บทที่ ๔

วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน ในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

จากการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอดีตและปัจจุบันในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน ๒ ด้าน คือ ๑) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม วิเคราะห์เฉพาะในแต่ละด้านที่ปรากฏได้ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาในอดีต

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาในอดีตนั้น ปรากฏตามเอกสารที่ได้นำเสนอในบทที่ ๓ ไม่ปรากฏเด่นชัดนักว่า ทุกท่านมีจุดมุ่งหมายหรือวางเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างไร แต่สามารถสรุปได้ผ่านวิธีการประพฤติปฏิบัติของท่าน ให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา

๔.๑.๑ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาในอดีต สรุปได้ ๔ ประเด็น คือ

- ๑) การปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ
- ๒) การปลูกฝังศรัทธาโดยการแสดงธรรม
- ๓) การปลูกฝังศรัทธาผ่านวัตถุมงคล
- ๔) การปลูกฝังศรัทธาโดยรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมนต์ และสมุนไพร

๑. การปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ

พระสังฆาธิการในอดีตจะมีกระบวนการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและหลักการประพฤติปฏิบัติให้แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อให้เกิดศรัทธานั้น โดยพื้นฐานพระเถระในอดีตทุกท่านจะยึดถือพระธรรมวินัยในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีศีลาจารวัตร กิริยาขงามเรียบร้อย อาทิเช่น หลวงพ่อครุฑเป็นพระสงฆ์ผู้มีศีลาจารวัตร ปฏิบัติตนตามหลักสิกขา คือ งดเว้นจากการกระทำผิด เครื่องครัดในศีล มีอาจารย์มีกิริยามารยาทเรียบร้อยขงาม ทุกเช้าท่านจะต้องครองผ้าทำวัตรสวดมนต์ เติณจงกรม

นั่งสมาธิ เวลาเย็นท่านก็ทำวัตรสวดมนต์เย็น ปฏิบัติธรรมทุก ๆ เย็น และอบรมภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดให้รักษาศีลปฏิบัติธรรม

๒. การปลูกฝังศรัทธาโดยการแสดงธรรม

พระสังฆาธิการในอดีตจะใช้วิธีการแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัทที่เข้ามาทำบุญประจำทุกวันพระ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือ หิยาบยกประวัติ วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกขึ้นมาบรรยายแสดงให้เห็นชัดถึงหลักธรรม ที่สามารถนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปได้นำไปใช้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระเถระท่านอื่น ๆ อีกที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการปลูกฝังศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน พระเถระทั้งหลายเหล่านั้นท่านใช้วิธีการปลูกฝังศรัทธาในรูปแบบเดียวกัน คือ ยึดถือการประพฤติปฏิบัติตนเองตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อประชาชนได้เรียนรู้จากการพบเห็นกิริยาอาการของพวกเขาท่านทั้งหลายก็จะเกิดศรัทธาและน้อมเข้ามาท่าน เพื่อเจรจาพูดคุยพร้อมทั้งได้รับฟังธรรมะจากท่านและนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้ฟังและนำไปใช้

๓. การปลูกฝังศรัทธาผ่านวัดอุมมงคล

พระสังฆาธิการในอดีต อาทิเช่น หลวงปู่ภูได้ศึกษาทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ดังนั้นท่านจึงเผยแผ่ศาสนาทางคาถาอาคมต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หลวงปู่ภูได้สร้างวัดอุมมงคล เช่น เจริญบุญบะหมั่ม เอาโลหะหุ้มที่ต้นและปลายไม้ตะพด เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อเป็นพุทธานุสสติ ให้ผู้บูชาได้ระลึกถึงพุทธคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะผู้ที่ระลึกถึงพุทธคุณอย่างนี้ ย่อมประสบบุญ ในขณะเดียวกันยังได้ระลึกถึงพระธรรมว่าเป็นสิ่งที่บุคคลพึงเห็นได้เอง ซึ่งถือว่าได้ธรรมข้อ อัมมานุสสติ และได้ชื่อว่าได้ระลึกถึงคุณพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งถือว่าได้บำเพ็ญสังฆานุสสติตามลำดับ

๔. การสร้างศรัทธาโดยรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมัน และสมุนไพร

พระสังฆาธิการในอดีต อาทิเช่น หลวงพ่อเงิน ท่านได้ศึกษาวิชาต่าง ๆ มากมายนอกจากหลวงพ่อจะมีชื่อเสียงทางด้านวิชาอาคมแล้วหลวงพ่อยังเป็นหมอโบราณที่เก่งกาจ สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชนที่มารับการรักษา วิธีการรักษาของท่านก็ใช้น้ำมัน และบางทีก็ใช้สมุนไพรสำหรับสมุนไพรนั้นท่านจะจัดให้ไปต้มกิน ในไม่ช้าผู้ป่วยก็จะหายป่วย ด้วยความเชื่อถือของประชาชนโดยทั่วไปนี้เอง

ดังนั้น บทบาทในการปลูกฝังศรัทธาของพระเถระในอดีตจะมีวิธีการปลูกฝังศรัทธา ๔ วิธี ได้แก่ ๑) การปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ ๒) การปลูกฝังศรัทธาโดยการแสดงธรรม ๓) การปลูกฝังศรัทธาผ่านวัดอุมมงคล ๔) การปลูกฝังศรัทธาโดยรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมันและสมุนไพร

ด้วยวิธีการดังที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุทำให้ประชาชนต่างเคารพนับถือศรัทธาในตัวพระเถระทั้งหลาย
ตราบจนถึงปัจจุบัน

๔.๑.๒ ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

จากการศึกษา พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการปลูกฝังศรัทธาในอดีต ด้านการ
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น
การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่างๆ และ
การส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ สร้างโบสถ์ กุฏิ หอสวดมนต์ เจดีย์ ศาลาการเปรียญ สร้างหอสวดมนต์กุฏิ
สงฆ์ โรงเรียนนักรธรรม เป็นต้น สำหรับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม อาทิเช่น หลวงปู่ภูท่าน
เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่ชอบศึกษาเล่าเรียน ได้ศึกษาเล่าเรียนสมณกิจสำเร็จจนพระปาฏิโมกข์ เป็นผู้
มีศีลาจารวัตร ปฏิบัติตนตามหลักสิกขา กำนันและผู้ใหญ่บ้านตลอดจนประชาชนเกิดความเลื่อมใส
ศรัทธาได้มีนิมนต์หลวงปู่ภูมาเป็นอธิการวัดท่าหอ หลวงพ่อก็ได้มาตามคำนิมนต์มาอยู่ที่วัดท่าหอเมื่อมา
อยู่วัดท่าหอ หลวงพ่อก็ได้ก่อสร้างโบสถ์ กุฏิ หอสวดมนต์ เจดีย์ ศาลาการเปรียญจนเป็นที่เรียบร้อย
ตั้งแต่นั้นมาวัดท่าหอก็มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับเพราะความสามารถของหลวงปู่โดยแท้ หลวง
เป็นผู้มีความโอบอ้อมอารีและมีความคิดรอบคอบ ชอบทำการก่อสร้างเพื่อสาธารณะประโยชน์
นอกจากนี้ วิธีการสร้างศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนหลวงปู่เงินท่านได้บำเพ็ญ
สาธารณประโยชน์แก่สังคม คือ ท่านสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชนที่มาับการรักษ
วิธีการรักษาของท่านก็ใช้น้ำมัน และบางทีก็ใช้สมุนไพร สำหรับสมุนไพรมานั้นท่านจะจัดให้ไปต้มกิน
ในไม่ช้าผู้ป่วยก็จะหายป่วย

ดังนั้น การปลูกฝังศรัทธาของพระเถระในอดีตแต่ท่านจะมีวิธีการปลูกฝังศรัทธาด้านการ
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมที่มีความหลากหลาย นอกจากจะบอกบุญเพื่อร่วมใจกันสร้าง
ถาวรวัตถุต่าง ๆ ที่ทุกคนสามารถร่วมกันใช้ประโยชน์แล้ว วิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชนก็
นับว่าเป็นการปลูกฝังศรัทธาอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ในการในอดีต มีบทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่ประชาชน ๒ ด้าน คือ
๑) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม โดยจะมีวิธีการในการ
ปลูกฝังศรัทธาอยู่ ๔ วิธีด้วยกัน ได้แก่ ได้แก่ ๑) การปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ ๒) การ
ปลูกฝังศรัทธาโดยการแสดงธรรม ๓) การปลูกฝังศรัทธาผ่านวัดมุงค ๔) การปลูกฝังศรัทธาโดย
รักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมันและสมุนไพรรักษาสำหรับศรัทธาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็น
ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา คือ สัทธาญาณสัมปยุต และศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา คือ ศรัทธา
ญาณวิปยุต^๑

^๑ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๙๒-๙๓.

๔.๒ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ทั้ง ๑๐ รูป ที่มีบทบาทในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน วิเคราะห์ได้ดังนี้

๔.๒.๑ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ทั้ง ๑๐ รูป พบว่าบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในปัจจุบัน ในด้านการเผยแผ่นั้น แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือ มีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้น และต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย ซึ่งการเผยแผ่ธรรมะเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์สาวกทุกรูป

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ทั้ง ๑๐ รูป จากการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการแต่ละรูปจะใช้วิธีการเผยแผ่ที่แตกต่างกันตามบริบทของการเผยแผ่ จะใช้วิธีโดยการให้การอบรม การสอน การแสดงธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ หรือการปาฐกถาที่ตาม บทบาทของพระสังฆาธิการในปัจจุบันนี้ จึงไม่ใช่แต่เพียงว่าจะแสดงธรรมอยู่ภายในวัดเท่านั้น เพราะยุคสมัยกำลังเปลี่ยนแปลงไป จำเป็นที่พระสงฆ์ต้องทำงานเชิงรุก ออกไปให้ธรรมะแก่เด็กและเยาวชนผ่านโครงการต่าง ๆ เป็นต้นว่า มีการจัดส่งให้มีพระสอนศีลธรรมเข้าไปประจำตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้พระได้ทำหน้าที่ได้ โดยไม่ต้องรอให้เด็กเข้ามาวัด แต่เรากลับเป็นฝ่ายที่ต้องออกไปเผยแผ่ หรือในระยะเวลาช่วงปิดภาคการศึกษา พระสังฆาธิการก็ต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจะให้เด็กและเยาวชนได้หันหน้าเข้าหาธรรมะ ผ่านกิจกรรม เช่น โครงการบรรพชาสามเณร และบวชศีลจารณียภาคฤดูร้อน เป็นต้น ที่เป็นการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและองค์กรทางศาสนา ได้ร่วมมือกัน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีสำนึกในคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนากได้ทำหน้าที่เผยแผ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระครูพิสิฐคุณาภิรักษ์ เจ้าคณะอำเภอ ได้ทำอยู่เป็นประจำ คือต้องสร้างบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นทีเฝ้าพรศรัทธาของประชาชนทั่วไป อันเป็นการปูพื้นฐานของการเสริมสร้างศรัทธาให้เกิด ต่อจากนั้นจะทำให้การนำธรรมะไปสู่ประชาชนทำได้ง่ายขึ้น และอีกสิ่งหนึ่งที่เด่นชัดก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้ออกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นปกติ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคือ อาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสที่ได้พบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจจะลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยการให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พรในช่วงเวลาสั้น ๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าจะถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิด

การเรียนรู้พระธรรมคำสอน เป็นผลให้การเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยาก และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใด ๆ ทั้งสิ้น

ดังนั้น บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ทั้ง ๑๐ รูป จะมีวิธีการเผยแผ่เพื่อปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ของยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปและขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะอำนวย

๔.๒.๒ บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม บทบาทด้านนี้ของพระสังฆาธิการเห็นได้เด่นชัด คือ การที่พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการสร้างสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น การขุดลอกคลองระบายน้ำ สร้างถนนหนทาง อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างโรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งการที่พระมาเป็นผู้นำในการทำสิ่งต่าง ๆ จะทำได้ง่ายเพราะโดยทั่วไป ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพระสงฆ์เป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้การระดมทุนต่าง ๆ ทำได้ง่าย โดยผ่านกิจกรรมเช่นทอดผ้าป่ารับบริจาคเป็นต้น หรืออีกกรณีที่ได้เห็นชัด คือ การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส เช่น การจัดให้มีทุนสำหรับเด็กที่เรียนดีแต่ยากจน ซึ่งพระสังฆาธิการทุกรูปได้กระทำการกันมาอย่างต่อเนื่อง หรือมีการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นโทษภัยของยาเสพติด ผ่านได้ให้ประชาชนตระหนักถึงประโยชน์ของการรักษา ๕ อีกทั้งได้ส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีอาชีพทำกิน ไม่เดือดร้อน อันจะทำให้ปัญหาสังคมน้อยลง สิ่งทีกล่าวมานี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ทุกรูปได้กระทำกันอยู่เป็นประจำ แต่อาจจะไม่เด่นชัดมาก เพราะงานของพระสงฆ์เป็นงานเพื่อสังคม แต่ไม่จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์

ดังนั้น พระสังฆาธิการในสมัยปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนา เปลี่ยนแปลงตัวเอง เพื่อให้ทันกับยุคสมัยที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเช่นด้านการเผยแผ่ ก็ต้องมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสม ให้การเผยแผ่ธรรมะได้เข้าสู่ประชาชนทุกกลุ่มโดยมากที่สุด ผ่าน วิทยุชุมชนบ้าง สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ บ้าง หรือในด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ก็เช่นเดียวกัน ถ้าพระสงฆ์อยู่นิ่งเฉย จะทำให้ถูกมองว่า ล้าหลัง แต่ปัจจุบัน พระสงฆ์ต้องคิดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตั้งให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมกันพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่สมบูรณ์

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาในอดีตแก่ประชาชน ๒ ด้าน คือ ๑) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเถระในอดีตจะมีวิธีการปลูกฝังศรัทธา ๔ วิธี ได้แก่ (๑) การปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ (๒) การปลูกฝังศรัทธาโดยการแสดงธรรม (๓) การปลูกฝังศรัทธาผ่านวัดอุ้มงคล (๔) การปลูกฝังศรัทธาโดยรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมนต์และสมุนไพร ๒) บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมของพระสังฆาธิการในอดีตมีการสร้างถาวรวัตถุรักษาโรคด้วยสมุนไพร เป็นต้น สำหรับพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ทั้ง ๑๐ รูป จะมีการปลูกฝังศรัทธาโดยยึดรูปแบบหรือวิธีการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์และในโอกาสต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์หีบห่อของพระสังฆาธิการในการปลุกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน สรุปตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ หลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาหลักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ศรัทธา หรือความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผลโดยใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลให้เห็นจริง เชื่อในกุศลกรรม คือ การทำความดี หรือการทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะเมื่อทำอะไรก็ตาม ต้องมีศรัทธาเป็นปัจจัยสำคัญ แต่การมีศรัทธาจะต้องมีปัญญากำกับด้วย จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง ศรัทธาที่ขาดการพิจารณาด้วยปัญญาก็จะเป็นศรัทธาหรือความเชื่อที่ผิด จะนำไปสู่เป้าหมายที่ผิดด้วย ศรัทธาหรือความเชื่อจึงมีหลายลักษณะและหลายประเภท ด้วยเหตุนี้ หลักของความเชื่อหรือความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาจึงแบ่งได้เป็น ๒ แบบ ได้แก่

แบบที่ ๑ เป็นศรัทธาแบบที่ถูกต้อง กล่าวคือ เป็นศรัทธาที่นำไปสู่ปัญญา เกิดจากการสืบค้น สนใจและเข้าไปหาในเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะในตัวบุคคลก็จะเข้าไปซักถามเขาเพื่อให้เกิดความรู้ และความเข้าใจ

แบบที่ ๒ เป็นศรัทธาแบบที่ผิด กล่าวคือ เป็นศรัทธาที่ปิดกั้นปัญญา เกิดจากการใช้วิธีปลุกเร้าหรือบังคับให้เชื่อ และพอเชื่อแล้วก็ต้องมอบความไว้วางใจอย่างสิ้นเชิง ห้ามถาม ห้ามสงสัย ประพฤติปฏิบัติตามอย่างเดียว ศรัทธาแบบนี้ไม่มีการใช้ปัญญาในการพิจารณาหัดต่อไป

การปลุกฝังศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนนั้นจะต้องยึดหลัก ดังนี้ ๑) รูปูปปมาณิกา ๒) ลูขูปปมาณิกา ๓) โสมัสสูปปมาณิกา ๔) ธัมมูปปมาณิกา

ดังนั้น ความศรัทธาหรือความเชื่อ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาชีวิตให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ผู้มีปัญญาจึงเลือกเอาหลักความศรัทธาที่ถูกต้องไปใช้พัฒนาตนเพื่อให้เกิดประโยชน์เป็นผลสำเร็จสูงสุดของชีวิต ผู้ไม่มีปัญญาก็จะยึดเอาความเชื่อที่ผิดไปใช้และทำให้เกิดผลผิดพลาดหรือล้มเหลวไม่ประสบผลสำเร็จอย่างนี้

๕.๑.๒ บทบาทการปลูกฝังศรัทธาของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในสมัยพุทธกาลพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้ามีบทบาทอย่างมากในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ บทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์นั้นมี ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน
๒. บทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน
๓. บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพ และให้คุณธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติชอบสำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพของประชาชนให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ตลอดไป

สมัยหลังพุทธกาล พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์ในสมัยนั้น ส่วนใหญ่จะมีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนโดยเข้าไปสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้นำในภูมิภาคนั้นก่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้น จึงค่อยสอนธรรมแก่ผู้นำชุมชน และใช้ผู้นำเป็นฐานขยายพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไป

สืบเนื่องจากการที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา พระองค์ได้จัดส่งพระสมณะทูต คือ พระโสณะเถระกับพระอุตระเถระนำพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ตามเส้นทางของชาวอินเดียเข้ามาสู่สุวรรณภูมิ ประชาชนคนไทยจึงได้รับอิทธิพลยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของตนและนับถือตลอดมาจนกระทั่งบัดนี้

บทบาทของพระสงฆ์ สำหรับพระสงฆ์ไทยมีหน้าที่ และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ คือ

๑. บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์
๒. บทบาทด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป
๓. บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๔. บทบาทด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม
๕. บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

ดังนั้น พระพุทธศาสนายังคงดำรงคงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้ นั่นเพราะพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทและหน้าที่หลายอย่างในการพัฒนาชีวิตและสังคมตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันก็ยังยึดหลักการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาลเป็นต้นแบบเพื่อยังความคงอยู่ของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๕.๑.๓ วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

จากการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่ประชาชนในอดีตพบว่า มี ๒ ด้าน คือ ๑) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ปรากฏเด่นชัดนักว่า ทุกท่านมีจุดมุ่งหมายหรือวางเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างไร แต่สามารถสรุปได้ผ่านวิธีการประพฤติปฏิบัติของท่าน ให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ดังนี้ (๑) การปลูกฝังศรัทธาผ่านการประพฤติปฏิบัติ (๒) การปลูกฝังศรัทธาโดยการแสดงธรรม (๓) การปลูกฝังศรัทธาผ่านวัดอุ้มงคล (๔) การปลูกฝังศรัทธาโดยรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมนต์ และสมุนไพร ๒) บทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่างๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ สร้างโบสถ์ กุฏิ หอสวดมนต์ เจตีย์ ศาลาการเปรียญ สร้างหอสวดมนต์กุฏิสงฆ์ โรงเรียนนักเรียนธรรม รวมถึงวิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชน เป็นต้น

บทบาทของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พบว่า บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในปัจจุบัน ในด้านการเผยแผ่นั้น จะใช้วิธีโดยการให้การอบรม การสอน การแสดงธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ หรือ การปาฐกถาที่ตาม บทบาทของพระสังฆาธิการในปัจจุบันนี้ จึงไม่ใช่แต่เพียงว่าจะแสดงธรรมอยู่ภายในวัดเท่านั้น เพราะยุคสมัยกำลังเปลี่ยนแปลงไป จำเป็นที่พระสงฆ์ต้องทำงานเชิงรุก ออกไปให้ธรรมะแก่เด็กและเยาวชนผ่านโครงการต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่ที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย ในส่วนบทบาทด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมพระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการสร้างสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น การขุดลอกคลองระบายน้ำ สร้างถนนหนทาง อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างโรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งการที่พระมาเป็นผู้นำในการทำสิ่งต่าง ๆ จะทำได้ง่ายเพราะโดยทั่วไป ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพระสงฆ์เป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้การระดมทุนต่าง ๆ ทำได้ง่าย เพราะพระสงฆ์มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่สมบูรณ์

ดังนั้น ในการปลูกฝังศรัทธาขอพระสงฆ์ปัจจุบันจึงเป็นการปลูกฝังศรัทธาแบบเชิงรุก เพราะยุคสมัยเปลี่ยนแปลง สังคมเปลี่ยนแปลงจึงจำเป็นที่พระสงฆ์ต้องมีบทบาทในการเผยแผ่ปลูกฝังศรัทธาในหลักธรรมคำสอนขอพระพุทธเจ้าให้เข้าซึมถึงรากลึกของหัวใจคือเด็กและเยาวชน ซึ่งจะต้องปลูกฝังความเชื่อที่ถูกต้องอันเป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนานั้นเอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องบทบาทพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน จึงขอเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญของหลักรวมเหตุที่ทำให้เกิดศรัทธา ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาว่า สามารถแก้ไขปัญหามโนทัศน์หรือแม้แต่ปัญหาของสังคมได้ โดยเฉพาะหลักความศรัทธาที่ถูกต้องทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้มีความเชื่ออย่างมีเหตุมีผล ประกอบกับปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นรากฐานของการเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ทุกองค์กรของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรให้สถาบันของสงฆ์ หรือทุกสถาบันทุกระดับ ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งถูกต้อง เมื่อมีการศึกษาในเรื่องความศรัทธาอย่างถูกต้อง ก็จะแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่ผิดในสังคมได้ ตลอดจนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบค่านิยมในสังคมเน้นย้ำให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นการปลูกฝังกระบวนการความคิดให้กระทำแต่สิ่งที่ดีถูกต้องให้แก่คนทุกระดับชั้นได้ ตระหนักถึงความศรัทธาความเชื่อของตนว่าผิดหรือถูก เมื่อมีความเชื่อที่ถูกต้องก็จะทำสิ่งใดได้ถูกต้อง อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหามโนทัศน์ความเชื่อที่ผิดอันนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์

การศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน เป็นการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการและการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชน ทำให้ทราบถึงบทบาท และวิธีการที่พระสังฆาธิการได้เข้ามามีส่วนในการปลูกฝังศรัทธา จึงควรที่จะมีการศึกษาในรายละเอียดในแต่ละระดับ ถ้าหากผู้ได้รับการศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและสังคม หรือถ้าหากจะศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

- ๑) การศึกษาหลักศรัทธาของเด็กและเยาวชนเพื่อบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่
- ๒) การศึกษาพัฒนาการหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาสำหรับพุทธศาสนิกชน
- ๓) ศึกษาการประยุกต์หลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสันติสุขในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติย

(๑) หนังสือทั่วไป

ก่องแก้ว เจริญอักษร. ความรู้เรื่องธรรมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน,

๒๕๔๐.

ปิยนารถ (นิโครธา) บุณนาค. “ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกา สมัยโบราณก่อนสมัย

อาณาจักร และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย”.

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต). พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ปช.๙ ราชบัณฑิต). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์

ชุดคำวิด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับเติม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๙. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

..... **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.

พระภวนาวีรียคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). **ศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๑.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม,

๒๕๒๗.

มหาวิทยาลัย. **พระบาฬีปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย. **ปรมัตถธรรม ๔**. พระนครศรีอยุธยา : เลียงเชียงเจริญ, ๒๕๑๒.

บุญเจือ. **ปรัชญาอินเดีย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญา)**. กรุงเทพมหานคร :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

ยุพิน เข้มมุกด์. **“พุทธศาสนาในล้านนาไทยสมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ. ๑๘๓๙ – ๒๑๐๑”**.

รายงานการวิจัย, ๒๕๓๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วิทย์ เทียงบุญธรรม. **พจนานุกรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห.จ.ก. ประชุม

ทองการพิมพ์ ๒๒, ๒๕๓๖.

พระอรุณททอาจารย์. **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปิฎกที่ ๒ เจดีย์สังคหวิภาค**.

แปลโดย วรณสิทธิ ไทยะเสวี. กรุงเทพมหานคร : ธเนศวรการพิมพ์, ๒๕๒๗.

สมชาย เทพแสง. **“การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ”** วิทยากรณ์ ๑๐๐,

๒๕๔๔.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **การนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์,

๒๕๒๗.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. **ธรรมานุกรม**. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงสิริวัฒน์. **พระคัมภีร์อภิธานปิฎก**.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

สุภัตรา สุภาพ. **จิตวิทาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

สุวรรณา สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญเนตร. คำ : ร่องรอยความเชื่อไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

เสฐียร พันธงสี. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เสฐียร พันธงสี. ศาสนาโบราณ. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๑.

_____. ศาสนาโบราณ. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๓๑.

แสง มนวิฑูร. “ชินกาลมาลีปกรณ์”. หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร, ๒๕๑๗.

หลวงเทพดรุณานุศิษฐ์. ธาตุปทีปิกา. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

อนันต์ วิริยะพินิจ. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

อุทัย เอกสะพัง. พุทธศาสนาเถรวาท. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, ๒๕๔๗.

เอื้อน เล่งเจริญ. “โลกทรรศน์ในพระพุทธศาสนา”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

(๒) วิทยานิพนธ์

ผุดพรรณ ศุภพันธุ์. “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พูนชัย ปันนิยะ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอัตตสัมมาปณิธิในพระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “การศึกษาบทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาปรม โอภาโส (ก่องคำ). “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวไทยในปัจจุบัน”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระมหาฉลวย สิงห์แจ่ม. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอวิชชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระมหาอุทธรณ์ ปณฺญาสิริ (สัจจรัตนพงศ์). “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสุภา อุทโท. “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๔๑.

ยุคลธร เพ็ญโรจน์. “ความศรัทธาของประชาชนในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

ที่มีต่อพระสงฆ์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.

เหลือ เอกตะคุ. “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน

มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒.

(๓) บทความจากเว็บไซต์

พระครูธรรตักดิ์เกียรติคุณ หลวงปู่ภู วัดท่าพ้อ จังหวัดพิจิตร อ้างใน [http://www.xn--42cgaeg](http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-126/)

4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-126/ (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม

พ.ศ. ๒๕๕๖).

พุทธทาสภิกขุ. “เรื่องเรียน พุทธศาสนา ใน ๑๕ นาที”. หนังสือชุมนุมเรื่องสั้น พุทธทาสภิกขุ, ๒๔๙๕,

อ้างใน www.buddhadasa.com

ประวัติหลวงพ่อกุศลวัดท่าพ้อจังหวัดพิจิตร อ้างใน [http://www.xn42cgaeg4ewcdwadtcbg](http://www.xn42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-127/)

7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-127/ (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

ประวัติหลวงปู่จันทา_ถาวโร อ้างใน http://th.wikipedia.org/wiki/หลวงปู่จันทา_ถาวโร

(เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

หลวงพ่อเขียน-วัดสำนักขุนเณร-จังหวัดพิจิตร อ้างใน [http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg](http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-128/)

7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-128/ (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

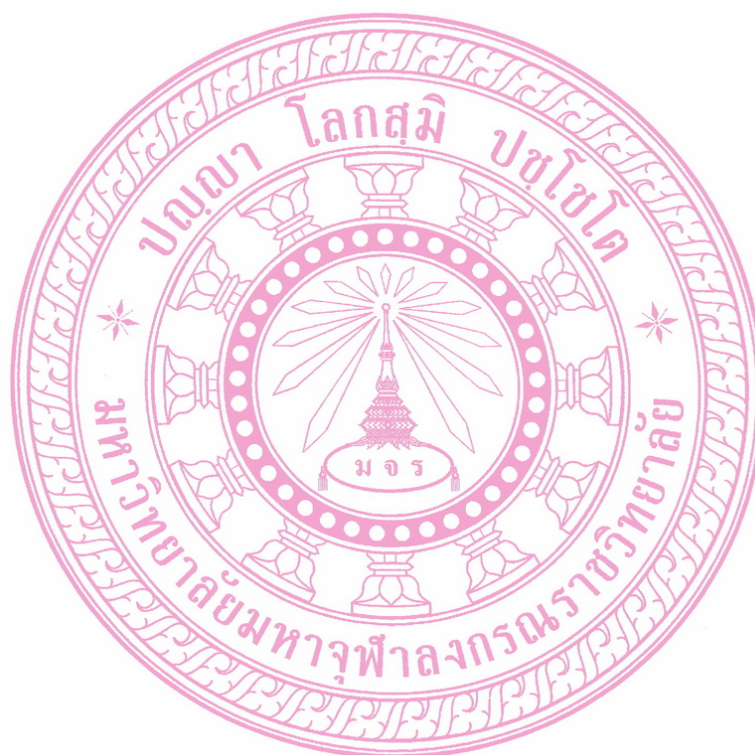
ประวัติหลวงพ่ोजิน วัดบางคลาน จ.พิจิตร อ้างใน [http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7](http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-124/)

mc2c2eb8cd4f1r.com/b-124/ (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

หลวงพ่อดิเรกวัดเขาภูช้างจ.พิจิตร อ้างใน [http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7](http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4f1r.com/b-135/)

mc2c2eb8cd4f1r.com/b-135/ (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

หลวงพ่อบุณ-วัดดงกลาง อ้างใน <http://www.xn--42cgaeg4ewcdwadtcbg7mc2c2eb8cd4rf1r.com/b-129/> (เข้าถึงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖).

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑. พระครูพิสิฐคณาภิรักษ์	สุพจน์ (บุญญา)	เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล
เจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก
๒. พระครูวิทิศารธรรม	วรรณโม (จำนัล)	เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง
รองเจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก
๓. พระครูพิพัฒน์สุตคุณ	เดชโร (จำนัล)	เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง
เจ้าคณะตำบลเนินมะกอก
๔. พระครูพิศาลสุภัทรคุณ	สุภาทิ (จุลพันธ์)	เจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก
เจ้าคณะตำบลภูมิ
๕. พระครูวิจารณ์บริหารกิจ	จิตพล (เขาวีชาติ)	เจ้าอาวาสวัดสุขุมาราม
ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลวังตะกู
๖. พระครูวิรัชสิริคุณ	สิริบุญโญ (ข้าเกิด)	เจ้าอาวาสวัดหอไกร
เจ้าคณะตำบลหอไกร
๗. พระครูวิมลธรรมโมภาส	อตมยตโต (อุ่งปัญญา)	เจ้าอาวาสวัดวังขอนขุง
เจ้าคณะตำบลวังตะกู
๘. พระครูพิบูลธรรมทัศน์	ธมมวโร (เรืองศรี)	เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน
๙. พระครูวิมลปัญญาภรณ์	ผลบุญโญ (มั่นรักคง)	เจ้าอาวาสวัดพุกะวัน
๑๐. พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์	กนต์วีโร (หม้อทอง)	รองเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล
เจ้าคณะตำบลบางไผ่

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

ในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลทางวิชาการสำหรับศึกษาค้นคว้า และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมเท่านั้น

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงขอความกรุณาจากท่าน ได้โปรดตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้ครบทุกข้อตามความเห็นของท่าน เพื่อนำไปวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ ข้อมูลที่ท่านตอบจะถือเป็นความลับและขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบ ต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด

ขอขอบคุณ

พระอธิการจตุรงค์ อธิปญโญ (เถียรอ้า)

นักศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการวิจัย เรื่อง วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและ
เยาวชน ในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
วัด..... ตำบล..... อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

๑. บทบาทการปลูกฝังศรัทธาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิธีการปลูกฝังศรัทธา

- ๑.....
- ๒.....
- ๓.....
- ๔.....
- ๕.....

๒. บทบาทการปลูกฝังศรัทธาด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

วิธีการปลูกฝังศรัทธา

- ๑.....
- ๒.....
- ๓.....
- ๔.....
- ๕.....

สัมภาษณ์.....

วันที่.....

เวลา.....

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์การให้สัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้ผลิตสัมภาระเพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูพิสิฐคุณาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรติ อำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาระท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้ผลิตเข้าสัมภาระ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๗๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูวิจิตรธรรม เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรอำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตเข้าสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๗๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

(พระเทพปริยัติเมธี)

ที่ ศธ ๒๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้หนังสือสัญญาเพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูพัฒนสุตคุณ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรธำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้หนังสือสัญญา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๓๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูพิศาลสุภัทรคุณ เจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรติ อำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว นิสิตมีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตเข้าสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๗๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตร่วมภาควิชาเพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูวิจารณ์บริหารกิจ วัดสุขุมาราม จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรติอำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตรูปัญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตร่วมภาควิชา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๗๗๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙๘

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติคราะให้ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูวิทักษ์วิริคุณ เจ้าอาวาสวัดหอไกร จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรอำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๒๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตเข้าสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณคุณคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๓๙๗๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๓๙๙๘

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิตยสารเพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูวิมลธรรมโมภาส เจ้าอาวาสวัดวังขอนสูง จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรติ อำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๕๐๕๗๖๓ นิตยสารปฏิญาณไท หลักสูตรพุทธศาสนาฉบับที่ ๓ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว นิตยสารมีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิตยสารเข้าสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๙๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙๘

ที่ ศธ ๖๓๐๙ (๗)/๐๐๕๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติโครงการให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูพิบูลธรรมทัศน์ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แคน จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เกียรติ อำ เลขประจำตัว ๕๕๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๕๙๙๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๕๙๙๘

ที่ ศธ ๖๑๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูวิมลปัญญากรณ์ เจ้าอาวาสวัดพลกษะวัน จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปัญโญ นามสกุล เกียรธำ เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๙๙๗๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๘

ที่ ศธ ๖๓๐๙ (๗)/๐๐๙๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
จ.นครสวรรค์ ๒๐๐๐๐

๒๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาและวิจัย

เรียน พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์ วัดชัยมงคล จังหวัดพิจิตร

ด้วย พระอธิการจตุรงค์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เลียรอ้า เลขประจำตัว ๕๔๒๓๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการในอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรในการปลูกฝังศรัทธาแก่เด็กและเยาวชน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวนี้มีความประสงค์จะสัมภาษณ์ท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้

จึงขอความเมตตาอนุญาตจากท่านได้อนุญาตให้บัณฑิตเข้าสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเทพปริยัติเมธี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

สำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

โทร. ๐๕๖-๒๑๔๙๙๐

โทรสาร ๐๕๖-๒๑๔๙๙๘

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์พระครูพิสิฐคณาภิรักษ์ สุปญฺโญ (บุญญา)
 เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล
 เจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก
 วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูวิทิศวรรธม วรรธโม (จำนัล)

เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง

รองเจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก

วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูพัฒนสุตคุณ เตชธโร (จำนัล)

เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง

เจ้าคณะตำบลเนินมะกอก

วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูพิศาลสุภัทรคุณ สุภทโท (จุลพันธ์)

เจ้าอาวาสวัดบางมูลนาก

เจ้าคณะตำบลภูมิ

วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูวิจารณ์บริหารกิจ ฐิตพล (เขาว์โชติ)

เจ้าอาวาสวัดสุขุมาราม

ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลวังตะกู

วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูวิรัชสิริคุณ สิริบุญโญ (ข้าเกิด)

เจ้าอาวาสวัดหอไกร

เจ้าคณะตำบลหอไกร

วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูวิมลธรรโมภาส อุตมยตฺโต (ถุ่งปัญญา)

เจ้าอาวาสวัดวังขอนสูง

เจ้าคณะตำบลวังตะกู

วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูพิบูลธรรมทัศน์ อดัมวโร (เรืองศรี)
เจ้าอาวาสวัดโพธิ์แดน
วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูวิมลปัญญาภรณ์ ผลบุญโญ (มั่นรักคง)
 เจ้าอาวาสวัดพุทไธสงวัน
 วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาพประกอบการให้สัมภาษณ์

พระครูวิจิตรสังฆไพโรจน์ กนฺตวิโร (หม้อทอง)

รองเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล

เจ้าคณะตำบลบางไผ่

วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระอธิการจตุรงค์ อธิปณโณ (เถียรอ่ำ)
เกิด	วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ ๑๓๒/๑ ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
การศึกษา	นักธรรมชั้นเอก ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๔
อุปสมบท	วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘
สังกัด	วัดวังกร่างทรงธรรม
หน้าที่	เจ้าอาวาสวัดวังกร่างทรงธรรม และผู้ช่วยเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดวังกร่างทรงธรรม ตำบลเนินมะกอก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร